

Készült a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a Neveléstudományi Tanszéken

Tanszékvezető: Dr. Ágoston György egyetemi tanár

A GYAKORLÁS ÉS A GYAKORLATOK SZEREPE AZ
IDEGENNYELV-OKTATÁSBAN

Írta:

Farkas Mária

Szeged
1980

Itt szeretném köszönetemet kifejezni
Dr.NAGY JÓZSEF egyetemi docens urnak, aki
munkámat hasznos tanácsaival elősegítette,
s lehetővé tette számomra a disszertáció
megírását.

T A R T A L O M

BEVEZETÉS	1. o.
I. NYELVKÉPESSÉG FEJLESZTŐ GYAKORLATOK	3. "
I.1. <u>Grammatikai strukturák gyakorlatai</u>	3. "
I.1.1. Behelyettesítő táblázat	5. "
I.1.1.a. Tankönyvi szubsztitúciós gyakorlatok	5. "
I.1.1.b. Szubsztitúciós gyakorlatok mag- netofonról kapott stimulus alapján - nyelvi laborgyakor- latok	10. "
I.1.1.c. Szubsztitúciós gyakorlatok vi- zuális stimulusra	18. "
I.1.2. Transzformációs - transzponációs gyakorlatok	19. "
I.1.3. Mondatbővítéses gyakorlatok	28. "
I.1.4. Analógiás gyakorlatok	30. "
I.1.5. Integrálás	32. "
I.1.6. Mondatpár gyakorlatok	33. "
I.1.7. Profilírozott kérdés-felelet	35. "
I.1.8. Kipontozott részek kitöltése	37. "
I.2. <u>A szókincs gyakorlása</u>	41. "
I.2.1. A tárgyak megnevezése	42. "
I.2.2. Témakörben szavak gyűjtése	42. "
I.2.3. Megadott szóhoz gyűjtünk:	44. "
szinonimákat	44. "
antonimákat	45. "

képzett szavakat	46. o.
főnévhez jelzőt	48. "
jelzőhöz főnevet	49. "
főnévhez igéket	49. "
igéhez bővitményt	50. "
I.2.4. Értelmezési gyakorlatok	50. "
I.2.5. Az elkezdett mondat befejezése ..	51. "
I.2.6. Behelyettesítő gyakorlat	52. "
I.2.7. A lexikai interferencia kiküszö- bölésére vonatkozó gyakorlatok ..	53. "
I.2.8. Mondatbővítés	54. "
I.2.9. Megadott szavakból mondatok	55. "
I.2.10. Széttört mondatokból egész mondatok	56. "
I.2.11. Adott téma szavaival mondatok szerkesztése	56. "
I.2.12. Szókincsfejlesztő gyakorlat számítógéppel	57. "
II. BESZÉDKÉPESSÉG-FEJLESZTŐ GYAKORLATOK	62. "
II.1. <u>Fonetikai gyakorlatok</u>	62. "
II.1.1. A hangok képzése	62. "
II.1.1.1. A hangok képzésére irányuló gyakorlatok a programozott oktatásban	64. "
II.1.1.2. A hangzók diszkriminálására vonatkozó tantermi és nyelv- vi laborgyakorlatok	72. "
II.2. <u>Intonációs gyakorlatok, szó- és mon- datritmus</u>	76. "
transzformáció	79. "
kiegészítés	80. "

szórendi változtatás	80. o.
behelyettesítés	80. "
regresszív építkezés	82. "
II.3. <u>Gyakorlatok a beszédkésztség fejlesztésére</u>	83. "
II.3.1. Párbeszéd - kérdés-felelet	85. "
II.3.2. Memorizáló gyakorlatok	91. "
II.3.2.1. Imitatív gyakorlatok	92. "
II.3.2.2. Tartalomelmondás	92. "
II.3.2.3. Dalok	92. "
II.3.2.4. Dramatizálás	92. "
II.3.2.5. Önálló jelenetek	92. "
II.3.2.6. Nyelvtörő mondókák	93. "
II.3.3. Variatív gyakorlatok	93. "
II.3.3.1. Szöveghez kötött beszédgyakorlatok	93. "
II.3.3.2. Mondatstrukturákat variáló orális gyakorlatok	94. "
II.3.4. Szabad /kommunikatív/ beszédgyakorlatok	98. "
III. <u>BESZÉDMEGÉRTÉSKÉPESSÉGET FEJLESZTŐ GYAKORLATOK</u>	99. "
III.1. <u>Hangzásban hasonló szavak megkülönböztetése</u>	100. "
III.2. <u>Szövegmegértést fejlesztő gyakorlatok</u>	102. "
III.3. <u>Segédeszközök a beszédmegértés gyakorlására</u>	103. "

IV. IRÁSKÉPESSÉG FEJLESZTŐ GYAKORLATOK 106. o.

IV.1.	<u>Helyesírási gyakorlatok</u>	107. "
	Másolási gyakorlatok	107. "
	Előkészítő tollbamondás	108. "
	Kiválasztásos tollbamondás	108. "
	Alkotó tollbamondás	108. "
	Egyszerű vagy ellenőrző tollbamondás	108. "
	Szabad vagy visszaidéző tollbamondás	109. "
	Kommentált tollbamondás	109. "
IV.2.	<u>Fogalmazási gyakorlatok</u>	111. "
IV.3.	<u>Egyszerű levélírás</u>	114. "
IV.4.	<u>Egyszerű leírás</u>	115. "
IV.5.	<u>Leírás</u>	117. "
IV.6.	<u>Essay-írás</u>	118. "
IV.7.	<u>Levélírás</u>	119. "

V. OLVASÁSKÉPESSÉG FEJLESZTŐ GYAKORLATOK 121. "

V.1.	<u>"Időcsökkentés" olvasási gyakorlatok</u>	121. "
	Transzformált szövegek olvasása ..	126. "
	Oppozíciós gyakorlatok	126. "
	"Koppantásig menő" olvasás	127. "
	Mozgásos olvasástechnika	127. "
V.2.	<u>Look and say módszer</u>	129. "
V.3.	<u>Olvasásgyakorlat oktatógéppel</u>	131. "

VI. KOMPLEX GYAKORLATOK	137. o.
VI.1. <u>Fordítási gyakorlatok</u>	137. "
VI.1.1. Szóbeli fordítási gyakorlatok ..	137. "
VI.1.2. Írásbeli fordítás	141. "
magyarról idegennyelvre	142. "
idegennyelvről magyarra	143. "
VI.2. <u>Gyakorlatok a továbbfejlesztett direkt módszerrel</u>	144. "
VI.2.1. Implicit program	145. "
VI.2.2. Explicit program	150. "
VI.3. <u>Versenyjátékok</u>	153. "
szógyakorlás	154. "
oral spelling	155. "
mondatszerkesztés	155. "
husz kérdés játéka	156. "
jelenetek	156. "
VI.4. <u>Gouin sorok</u>	157. "
IRODALOM	162. "

BEVEZETÉS

A gyakorlás a nyelvi képességek, jártasságok és készségek kialakítására irányul. Ennek aktívnak, rendszeresnek és az oktatás céljának megfelelőnek kell lenni. A gyakorlati irányu nyelvoktatásnak ez a legfontosabb, legszélesebb körben alkalmazott módszere. Eszközei a gyakorlatok. A modern nyelvoktatás rendkívül gazdag különféle gyakorlattípusokban. A nyelvtanítás célja a kommunikativ képességrendszerek kialakítása. A kommunikativ képességrendszer két nagy csoportra osztható: direkt és indirekt képességekre.

A direkt képességrendszert vizsgálhatjuk az adó és a vevő szempontjából, eszerint beszélhetünk beszédképességről és beszédmegértés képességről.

Az indirekt képességrendszernél az adó-vevő szempontot figyelembe véve két nagy képességrendszerrel találkozunk: az írásképesség, valamint az olvasásképesség /Szentgyörgyvári, 1975/.

Természetesen az előbb említett képességek /beszédképesség, beszédmegértésképesség, írásképesség, olvasásképesség/ nem választhatók el a nyelvképességtől, valamint a szókincstől: az előbb említett képességek a két utóbbit feltételezik. Ezért a direkt és indirekt képességek kialakításakor nagy

hangsúlyt kell fektetni a grammatikai strukturák begyakoroltatására és a szókincs kialakítására, fejlesztésére.

Minthogy a kommunikativ képességrendszer kialakítása a gyakorlatok során valósul meg, a következőkben a direkt és indirekt képességek kialakítását célzó gyakorlattípusokat fogom tárgyalni. A nyelvképesség fejlesztését szolgáló gyakorlatoknál a specifikus cél mellett másodlagos célok is megvalósulhatnak, mivel a nyelvképesség fejlesztése egyben fejleszti a beszédképességet, a beszédmegértésképességet, írásképesseget és az olvasásképesseget is. Egyetlen szubsztitúciós gyakorlat esetében ugyanis nemcsak a kitűzött nyelvtani szerkezet gyakorlása valósul meg, hanem ezzel gyakoroljuk a beszédképességet, beszédmegértésképességet, írás- és olvasásképesseget is, ha a gyakorlatot nemcsak szóban, hanem írásban is elvégezzük. Így tehát kölcsönhatás van a különböző képességek között, azok kialakulása egymást elősegíti és feltételezi.

I. NYELVKÉPESSÉG-FEJLESZTŐ GYAKORLATOK

I.1. Grammatikai strukturák gyakorlatai

Az "eleven szemléletet", a kiinduló pontot a nyelvtanításban a mondatmodellek jelentik. A mondatmodell összekötő kapcsot jelent a nyelv tartalmi-lexikai és grammatikai-strukturális aspektusa között. Olyan értelmes lexikogrammatikai komplexum, amely kettős funkciót tölt be a nyelvoktatásban:

- Életszerű, konkrét mondat, amelyet közvetlenül fel lehet használni a beszédtevékenységben.
- Egy új grammatikai jelenség, a tanulók számára még ismeretlen formai vagy szerkezeti elem demonstrálása, olyan minta, amelynek alapján más lexikai anyaggal hasonló mondatokat tudnak képezni a tanulók.

Nagy előnye, hogy a nyelvoktatás minden szakaszában alkalmazható. A jó mondatmodell minimális lexikai anyaggal, maximális világossággal szemlélteti az adott grammatikai jelenséget /Banó-Kosaras, 1972/.

A mondatmodell csak egy ismeretlen elemet tartalmaz; vagyis az új nyelvtani jelenséget, a lexikai anyag ismert legyen. A mondatmodell feldolgozási menete:

- A tanulók hallják a mondatmodellt.

- Reprodukálják, maguk is mondják a mondatmodellt /proprioceptív fonomotorikus tevékenységnek nevezi Bano és Kosaras, 1972/.
- Látják a modell írásképet /vizuális apercepció/.
- Esetleg maguk is leírják a mondatmodellt /proprioceptív grafomotorikus tevékenység - lásd uo./.

A mondatmodellek akkor töltik be szerepüket, ha a tanulók a tartalom és a forma, a funkció és a forma egységében megértik őket.

A nyelvtani gyakorlatok célja, hogy a szóbeli és írásbeli közléshez, illetve a beszéd- és szöveg-megértéshez szükséges grammatikai komponenseket mint sztereotipizálható elemeket a tevékenység variált ismétlésével automatizálják /Gouin, 1880; Hegedüs, 1965; Stock, 1966; Bennett, 1966/.

A gyakorlatok technikai vezérlését végezheti a tanár, a tankönyv, auditív stimulus /magnó, rádió, lemezjátszó/, vizuális stimulus /diafilm, applikációs kép stb/, audiovizuális stimulus /film, oktatófilm, televíziós nyelvleckék stb/.

A nyelvi tevékenység jellege szempontjából a gyakorlatok lehetnek receptív, receptív-reproduktív, kombinatív és produktív gyakorlatok. A használt nyelv szempontjából megkülönböztetünk egynyelvű és kétnyelvű gyakorlatokat. A fordító-grammatizáló nyelvoktatás-

ba a kétnyelvű gyakorlatokat alkalmazza. A mai nyelv-
oktatásunk az egynyelvű gyakorlatok hasznosságát vall-
ja, és csak az idegen nyelvi automatizmusuk kialaku-
lása után alkalmazza a kétnyelvű gyakorlatokat mint
a kontrasztív ellenőrzés és tudatosítás fontos eszkö-
zét.

I.1.1. Egynyelvű gyakorlatok - Behelyettesítő /szubsz- tituciós/ gyakorlatok

A reproductív kombinatív gyakorlatok sorába tar-
toznak. Feladat: az adott mondatváznak változó lexi-
kai elemekkel történő kitöltése.

A szubsztituciós gyakorlatok végezhetőek:

- a/ Tankönyvi szubsztituciós táblázatok alapján.
- b/ Magnetofonról kapott stimulus alapján.
- c/ Vizuális stimulus alapján. /A tanár szimplex
képek vagy tárgyak felmutatásával gyakoroltat
más és más lexikai töltettel azonos szerkezetet./

I.1.1.a. Tankönyvi szubsztituciós gyakorlatok

Az osztályfoglalkozások egyik legújabb formájú
gyakorlata a behelyettesítő táblázat. A név arra
utal, hogy a megadott pattern /mondatmodell/ mindkét
oldala más-más szavakkal helyettesíthető be, így szám-

talán azonos nyelvtani szerkezetű mondat alkotható.
A legegyszerűbb behelyettesítő táblázat az alany-állitmányi modellt tartalmazza.

Alany behelyettesítése

Alany

Állitmány

She

The man

works

- None of them

The ant

Állitmány behelyettesítése

Alany

Állitmány

died

went away

She

disappeared

came near me

Az alanyi és állitmányi behelyettesítő modellt egymással is lehet kombinálni, így 16 mondatot kapunk.

Ez a gyakorlat alkalmazható:

- A mondat szerkezet gyakorlására.
- Új, vagy módosított használata valamely már ismert szerkezetnek.
- Az igeidők helyes használatának gyakorlására.
- Szórend begyakorlása.

A mondat szerkesztés begyakorlása nagyon fontos, mert

csak így érhető el, hogy a helyes beszéd szokássá válnak, s ne csak tudatosan használjunk egy adott mondatformát /French, 1963; Hegedüs, 1965/. A behelyettesítő táblázat bővített változata is nagy szerepet játszik a gyakorlásban. Az egyszerű változat ugyanis csak egy egyszerű tőmondatmodell tartalmazott, míg a valóságban ritkán beszélünk tőmondatokban; rendszerint bővitményeket is használunk. Az alanyi rész bővítendő: jelzőkkel /birtokos, tulajdonság- és számjelző/.

Alany

Allitmány

my

The green

book

was lost.

The best

The latin

Ha értelmező jelzője van az alanynak /az mindig a jelzett szó után áll/, a gyakorlat a következő:

Alany

Allitmány

The book

on geography

from the library

written by my father

he had written

was lost.

A két gyakorlat modellt újból kombinálhatjuk egymással, így mintegy 100 patternt kapunk.

<u>Alany</u>		<u>Allitmány</u>
My	on geography	was lost.
The green	from the library	disappeared.
book		
The best	written by my father	is not here.
The latin	he had written	is missing.

A három komponensű patter /alany-állitmány-tárgy/ hasonlóképpen bővithető.

<u>Alany</u>	<u>Allitmány</u>	<u>Tárgy</u>
He	wrote	a book
<hr/>		
He	wrote	this
	bought	a large
	read	a very good
		on geography
		book concerning the case
		about animals

Az alany-állitmányi patternt bővithetjük határozószóval is:

She danced last Monday.

Az alany-állitmány-tárgyi pattern bővítése határozóval:

He made a box in the back room.

A behelyettesítő gyakorlatok nagy előnye, hogy könnyen elkészíthetők - ha a tankönyvben nem lenne elegendő - variálhatók, egyszerűek és érthetőek; így messzemenően megvalósítják az automatizálást /French, 1963; Tarján, 1965/.

A behelyettesítő táblázat nagyon alkalmas a
"reported question" begyakoroltatására is.

1	2	3	4	5
John	wanted to know	why	the child	died.

1/ Az első oszlop variációja lehet:

I

The policeman

wanted to know

The farmer

Mary

2/ A második oszlop variációi:

was told

John

tried to discover

was never informed

wished to find out

3/ A harmadik oszlop variációi:

why

when

John wanted to know

where

how

if

4/ A negyedik oszlop variációi:

the child

their uncle

John wanted to know why

my sister

your friend

5/ Az ötödik oszlop variációi:

	died
John wanted to know why the child	disappeared
	came
	was injured

Ha a variációkat hatnak vesszük és egymással behelyettesítve alkotjuk meg ugyanazt a felépítésű mondatot, kb. 7000 mondatot kapunk a "reported question" gyakorlására /French, 1963, 45-46. old./.

I.1.1.b. Szubsztitúciós gyakorlatok magnetofonról kapott stimulus alapján - nyelvi laborgyakorlatok

Az egész világon általánosan elterjedt nyelvoktatási forma a múlt század végéig az ún. grammatizáló-fordító módszer volt. Ennek a nyelvoktatásnak az alapja az írott szöveg. Célja a nyelvtan ismeretében a szöveg fordítása. Ebből a maradi formából a nyelvoktatást a direkt módszer mozdította ki a múlt század végén /Gouin, 1880/. Később ezt a módszert tudományosan az angol Harold E. Palmer és az amerikai L. Bloomfield dolgozták ki a század elején. Új szemléletük alapja az, hogy a nyelvoktatásban a szóbeli alapformák az elsődlegesek, s ezeknek időrendben meg

kell előzniök az írásbeli alapformák kialakulását; vagyis "Language is primarily speech", amelyet csak állandó gyakorlással tanulhatunk meg.

A direkt módszer továbbfejlesztett változata az új strukturalista nyelvszemlélet elveit alkalmazta a nyelvoktatásban.

Ennek lényege: A nyelv beszéd, nem írás.

A nyelv specifikus szokások rendszere.

A nyelvet beszélő nem ismeri a beszéd mechanizmusát, tudatosság nélkül beszél.

Ebből következik, hogy a tanulót arra kell megtanítani, hogy tudatosság nélkül használja az új nyelv mechanizmusát. Ez csak úgy lehetséges, ha az adott nyelv kiejtési, nyelvtani, szórendi sajátosságait a tanuló számára szokásrendszerre alakítjuk át. Az új szokásrendszer kialakítása, a nyelvi jelenségek automatizálása, állandó utánzás, ismétlés, gyakorlás és drill révén lehetséges /Tarján, 1965/. Az automatizálást legeredményesebben gépi úton végezhetjük, és így ennek az oktatási módszernek legfontosabb segédeszköze a magnetofon, amit a nyelvi laboratóriumokban használhatunk legeredményesebben. A laboratóriumban folyó oktatás legfontosabb mozzanatai Morton szerint: - A nyelvi alapstrukturák automati-

zálása.

- Az új szókincs bemutatása és drille-zése /present and drill/.
- A megértés "test"-je.
- A már megszerzett kiejtési stb. készségek megtartása.
- A nyelvi szokás kialakítása /to make habit/.

Ebben a fejezetben most csak a nyelvi alapstrukturák automatizálása tekintetében vizsgáljuk a laborgyakorlatokat. Minden nyelvnek megvannak a nyelvi alapstrukturái /pattern/, ezeket hallás után lehet a legjobban begyakorolni /Dubois, 1965/. Ha ezeket az alapstrukturákat elsajátítottuk, már csak azt a készséget kell megszereznünk, hogy ezeket alkalmazni tudjuk.

A laboratóriumi munka célja a hallás utáni megértés /listening - hearing/, mely hozzájárul a beszéd /speaking/ kifejlődéséhez. Egyénenként változó, hogy kinek mennyi időre van szükséges egy-egy nyelvi jelenség automatizációjára. Desberg szerint kb. hat hónapon át heti 45 óra szükséges ahhoz, hogy egy tanuló anyanyelvi szinten megtanuljon egy nyelvet, tehát tudatosság nélkül /out of awareness/ tudjon beszélni /idézet Tarján, 1965. könyvéből/. A strukturalisták ezen tételének számos ellenzője van. Hangoz-

tatják, hogy a beszajkózott ismeretek még nem jelentenek képességet az idegen nyelven való társalgásra /von Elek, 1973/.

A helyes nézet talán napjainkra alakul ki, amikor a grammatizáló nyelvtanításból átveszik a tudatosság elvét, és azt ötvözik a strukturalisták automatizációs elvével. Vagyis, amikor már megértettünk egy nyelvi jelenséget, az tudatosult, kell azt minél többször mechanikus gyakorlatok során automatizálni /Stack, 1960; Saura, 1965; Saura, 1966/.

Tarján előbb idézett könyvében beszámol az USA-ban a Modern Language Association 1960-ban tartott konferenciájáról, mely kimondta, hogy az új oktatási módszer alapja az új nyelvészeti megközelítés: az új tananyag csakis a tanítandó nyelv tudományos strukturalista deskriptív analízisén alapulhat, kihasználva azt a lehetőséget, melyet a modern eszközökkel felszerelt nyelvi laboratórium nyújt /Cook, 1968/.

Stack hangsúlyozza a modellgyakorlatok /pattern drills/ fontosságát. Ezek a nyelvet mint kommunikációs rendszert, hangok révén mutatják be. A gyakorlatok az idegen nyelv értelemhordozó egységei, ezeket anyanyelvi bemondónak normális sebességgel kell szalagra mondani. A laboratóriumi modellgyakorlatok

kritériumai kb. megegyeznek a többivel, vagyis röviddek legyenek, egyszerre csak egy nyelvtani jelenség szerepeljen, többszöri ismétlés. A laboroktatás döntő jelentősége abban van, hogy a szalagok segítségével, a gyakorlás szinte korlátlan lehetőségével a tanuló számára az idegennyelvi környezetet nagymértékben megteremti.

Nagy András: Laboratórium a nyelvoktatásban, 1970. című cikkében összefoglalja a hazánkban uralkodó nézetet erről a kérdésről. "Az elsajátítandó nyelv legfontosabb strukturalista elemeit, a szórendet, a végződéseket, az előljárószók használatát, a kiejtést, a mondatdallamot a tanulás számára új szokásrendszerre kell kialakítani. Az új szokásrendszer kialakítása - vagyis egy idegen nyelv elsajátítása - a nyelvi jelenségek automatizálása révén lehetséges: állandó utánzással, ismétléssel, gyakorlással - végül megjelenik a fogalom, a gondolat nyelvi formája, a szó, a mondat".

A tudatosításnak és az automatizációnak szervesen ki kell egészítenie egymást. A tanult nyelvi sémák tudatos elsajátítása után kell az automatizációs gyakorlatoknak következnie - s erre legideálisabb a nyelvi laboratórium. A nyelvi labor egymástól hangszigeteléssel elválasztott kabinokból áll a tanulók

számára és egy tanári vezérlőasztalból. A vezérlőasztalról a tanár magnetofon vagy lemezjátszó segítségével lejátssza a gyakorlat anyagát, azt a kívánt kabinba irányítja, ahol a tanuló fejhallgató segítségével veszi a szöveget. A tanárnak lehetősége van minden kabinba behallgatni. Így a tanuló önállóan automatizálja az anyagot tanári felügyelettel. A nyelvi laborok újdonsága az, hogy beszéddel tanít beszélni /Saura, 1965; Bán, 1976/.

A laboratóriumi modellgyakorlatok a nyelvtani szerkezet ismétlésén nyugszanak. Ebben közös a többi modellgyakorlattal. Különbségük: Csak gondos tantermi előkészítés után mehetnek a tanulók a laborba, ahol a már jól megértett nyelvtani jelenséget alaposan elsajátítják, automatizálják /Nagy A., 1970/.

A gyakorlat négyfázisu: - megadjuk a megoldandó példát,

- a tanuló megadja a választ,
- a tanár bekapcsolja a helyes választ,
- a tanuló elismétli a helyes választ.

A laboratóriumi modellgyakorlatok, így a szubsztitúciós gyakorlat is a nyelvtan valamennyi területén használható.

Melléknév használatának gyakorlására:

S. La fille est intelligente. Et le garçon?

T. Le garçon est intelligent.

S. Les filles sont intelligentes. E les garçons?

T. Les garçons sont intelligents.

S. La ragazza é bella. E il ragazzo?

T. Il ragazzo é bello.

S. Le ragazze sono belle. E i ragazzi?

T. I ragazzi sono belli.

Határozószó behelyettesítése:

S. Robert travaille toujours dans le bureau. / encore

T. Robert travaille encore dans le bureau.

S. Robert travaille toujours dans le bureau. / déjà

T. Robert travaille déjà dans le bureau.

S. Roberto lavora sempre nella classe. / ancora

T. Roberto lavora ancora nella classe.

S. Roberto lavora sempre nella classe. / già

T. Roberto lavora già nella classe.

A határozószókat igékhez, melléknevekhez, más határozószókhöz vagy névszókhöz kapcsolódva kell begyakorolni.

Ennek egyik módja az előbb látott irányított válasz.

Névmások behelyettesítése:

S. Jean va au cinema.

T. Il va au cinema.

S. Hélène est contente.

T. Elle est contente.

S. Giovanni va al cinema.

T. Lui va al cinema.

S. Gianna è contenta.

T. Lei è contenta.

Igék behelyettesítése:

S. Le professeur parle. / écrire

T. Le professeur écrit.

S. Les professeurs parlent. / écrire

T. Les professeur écrivent.

S. Il professore parla. / scrivere

T. Il professore scrive.

S. I professori parlano. / scrivere

T. I professori scrivono.

A négyfázisú gyakorlat előnyei: aktív gondolkodást kíván a tanulók részéről. Másrészt a gyakorlat korrekciós, vagyis a tanulók össze tudják hasonlítani válaszaikat a helyes válasszal /3. fázis/.

Mikor kell megismételni az egységet:

- ha a válasz nem megfelelő,
- a dallamvezetés helytelen,
- nem jó a válaszmondat ritmusa,
- a hangsúly nem jó,
- ha kiejtési hibát ejtenek,
- ha a válasz nem hangzik el a megadott időn belül,
- ha nincs válasz.

Mindezekből kitűnik, hogy a laboratóriumi mondatmodellek gyakorlása nemcsak a kitűzött nyelvtani feladat gyakorlását teszi lehetővé, hanem lehetőséget nyújt a helyes válasz helyes intonációval, kiejtéssel való begyakorlásához is. Ilyen értelemben minden nyelvtani laborgyakorlat egyuttal komplex gyakorlat is.

I.1.1.c. Szubsztitúciós gyakorlatok vizuális stimulus alapján

Részletes tárgyalása nem szükséges, mivel ezek ugyanolyan szubsztitúciós gyakorlatok mint az I.1.1.a; és az I.1.1.b. pont alatt bemutatott gyakorlatok, csak itt a tankönyv, ill. a magnószalag stimulusát a felmutatott vagy vetített kép helyettesíti. A kép vagy cselekvés láttán a tanuló a már elhangzott mondatmodellbe behelyettesíti a megfelelő szót, melyet a vi-

zuális stimulus sugall számára.

A mondatmodell elhangzik: This is a table.

A tanár a könyvre mutat, a tanulók: This is a book.

Ennek a behelyettesítő gyakorlatsornak is számtalan variánsa lehet.

I.1.2. Transzformációs - transzponációs gyakorlatok

A tanulónak a tanártól hallott vagy a magnószalagról hallgatott, ill. a tankönyvben látott mondatokat más személybe, számba, időbe, módba kell transzponálnia, állító mondatot tagadóvá, cselekvő szerkezeteket szenvedővé kell átalakítania /Pordány, 1975/.

A gyakorlat elnevezése: "Transzformációs-transzponációs" azt akarja kifejezni, hogy a benne kialakított formavariánsok részben transzformatív jellegűek, azaz egymásból következnek, részben az egymásból következés kiesésével a tanulóknak be kell gyakorolni a gondolkifejezés fő formájának, a mondatnak egyik formából a másikba való áthelyezését: transzponációját.

A transzformációs-transzponációs gyakorlat előfeltétele, hogy a tanuló a benne szereplő formákat már ismerje, itt a hangsúly már azok egymásmelletti gyakorlására helyeződik.

Fésüs András 1969-ben írott tanulmányában leírja a strukturális modellező készüléket, melyet iskolájukban már évek óta sikerrel alkalmaznak. A készülék tulajdonképpen hasonló más ilyen jellegű vezénylő készülékhez. Három átvilágítható fénymezőből áll. Az első fénymezőn vannak ábrázolva a különböző mondattípusok /kérdő, tagadó, állító/. A második, harmadik fénymezőn ábrázolják a névmásokat. Van egy belülről átvilágítható forgó henger /gombnyomásra továbbítható fordítható tíz oldalú hasáb/, melyen a legfontosabb nyolc igeidő jelzése áll.

"A készülék tehát voltaképpen ilyen, konkrét mondatok gyakoroltatásával, a nyelvi-formai-logikai rendszerben való variációval mélyíti el tudati és készségi szinten a beszédmintát, a példaszerű, konkrét tartalmu modelltől vissz a biztos rendszerlátás és formai biztonság, a variációkészség és gazdagság útján a jó beszédkészség felé" - mondja a szerző. Minthogy célunk tehát a mondatformák jó begyakoroltatása, ez a módszer erre kiválóan alkalmas, mivel sok variációs lehetőséget ad. Gondoljunk például az igék különböző jelentésére különböző vonzatokkal. /Az angol put, come, take igéknek vonzatokkal együtt legalább 20 különböző jelentése van, ami rendkívül nehezen rögzül szemléltetés nélkül./

Itt alkalmazhatjuk a kontrasztivitás elvét is, vagyis az anyanyelvvel való szembeállítást. Erre nagy szükség van akkor, ha az adott idegen kifejezés és az anyanyelv között nagy az eltérés. Például a vonzatos igék esetében. - J'habite cette maison - /ezt a házat lakom/ mondja a francia a dans /ban/ prepozíció elhagyásával. De számtalan kontrasztivitási lehetőség van minden más nyelvben. De párhuzamot is vonhatunk az anyanyelv, vagy más, már tanult idegen nyelv között. Aki például tanult franciát, jóval könnyebben tanul meg olaszul vagy spanyolul, mivel egy sereg nyelvtani szerkezet, mely a magyartól eltérő, ezekben a nyelvekben azonos. Megérteni tehát csak egyszer kell.

Ez a készülék a tanulás szinte minden stádiumában használható, s szinte bármilyen nyelvtani jelenség gyakorlására. Ugyanakkor ez nagymértékben visszahat a beszédkészségre, beszédsebességre is. A hallgatók egy-egy variáns 8-10-szeri elhangzása után már egész mondatokat, kifejezéseket jegyeznek meg, ami máskor, más összefüggésben is előjön, és alkalmazható lesz. Így maradéktalanul megvalósulhat a tanulás négyes lépése: a megértés-rögzítés-gyakorlás-alkalmazás. Lássunk most egy gyakorlatsort Fésüs korábban említett tanulmányából /107-108. old./.

Önálló mondat

Mon oncle cherche cet ami dans la rue.

Mellérendelt összetett mondatok /tartalmi csoportosítással/:

Mon oncle cherche cet ami dans la rue.

- Et il ne peut pas encore rentrer.
- Mais il ne le trouve pas.
- Ou bien il s'est rendu quelque part.
- Ainsi on ne le trouve pas chez lui.
- Car il veut lui remettre un paquet.

Alárendelt összetett mondatok /tartalmi csoportosítással - időegyeztetés nélkül, majd időegyeztetéssel/:

- Il y a apparence que mon oncle cherche cet ami dans la rue.
- Je suis de l'avis que mon oncle cherche cet ami dans la rue.
- Je sais que mon oncle cherche cet ami dans la rue.
- Mon oncle cherche cet ami dans la rue quand il a le temps.
- Mon oncle cherche cet ami dans la rue où ils ont l'habitude de se rencontrer.
- Mon oncle cherche cet ami dans la rue bien qu'il soit tard.
- Mon oncle est si excité qu'il cherche cet ami dans la rue.

- S'il fait beau, mon oncle cherche cet ami dans la rue. /faisait - cherchait; fait - cherchera/
- S'il faisait beau, mon oncle chercherait cet ami dans la rue.
- S'il avait fait beau, mon oncle aurait cherché cet ami dans la rue.

Kötőmóddal - a főmondat tartalmától függően

- Je conseille que mon oncle aille chercher cet ami dans la rue.
- J'attends que mon oncle puisse chercher cet ami dans la rue.
- Je doute que mon oncle doive chercher cet ami dans la rue.
- Il n'est pas douteux que mon oncle veuille chercher cet ami dans la rue.
- Je crains que mon oncle ne veuille pas chercher cet ami dans la rue.

Kötőmóddal - a főmondat alakjától függően

- Mon oncle est dans son bureau bien qu'il veuille chercher cet ami dans la rue.

Vonzattalan főnévi igeneves szerekezetek

- Mon oncle prétend chercher cet ami dans la rue.
- Mon oncle prétend avoir cherché cet ami dans la rue.

/Logikai variációk: il prétend chercher - il ne prétend pas chercher - il prétend ne pas chercher - il ne

prétend pas ne pas chercher - mindegyik igeneves formánál./

Főnévi igeneves szerkezetek à viszonzószóval:

- Mon oncle commence à chercher cet ami dans la rue.

Főnévi igeneves szerkezetek de viszonzószóval:

- Mon oncle a honte de chercher cet ami dans la rue.
- Mon oncle a honte d'avoir cherché cet ami dans la rue.
- Je propose à mon oncle de chercher cet ami dans la rue.
- Mon oncle lit le journal au lieu de chercher cet ami dans la rue.

Beiktatható gyakorlat: az igeneves szerkezetek oppozíciós gyakorlatai à que, à ce que, de ce que, pour que + subj., après ce que, sans que stb. bevezetésű mellékmondatokkal a nem egyező alanyok esetén;

Melléknévi igeneves szerkezetek:

- folyamatos: Je regarde mon oncle cherchant cet ami dans la rue.
- befejezett: Je vois l'ami cherché par mon oncle dans la rue.
- gérondif: Mon oncle me rencontre en cherchant cet ami dans la rue.

- időhatározói mellékmondat rövidítésére: Ayant cherché cet ami dans la rue, mon oncle est rentré.
- okhatározói mellékmondat rövidítésére: Ayant cherché cet ami dans la rue, mon oncle ne pouvait pas aller au cinéma.

Végezhetünk egyszerűbb transzformációs gyakorlatokat is. Nagy András korábban említett tanulmányában hoz néhány példát. Határozószó kapcsolódása a melléknévhez: Helyezzük be a très szót a következő mondatba:

S. Pierre est content.

T. Pierre est très content.

Ilyen gyakorlatokat végezhetünk a spanyolban /muy/, olaszban /molto/, németben /sehr/, angolban /very/ stb.

Transzformációs gyakorlatokról beszélünk akkor is, amikor szerkezeti változtatást kell végezni a kiinduló mondaton ahhoz, hogy megkapjuk a megoldást /szórendi változtatás/.

- igeidők gyakorlásánál:

Alakítsuk át jövő idejűvé:

Ich gehe nach Hause.

Ich werde nach Hause gehen.

- tagadásnál:

Je lis. - Je ne lis pas.

- tárgyi névmás esetén:

Il a trouvé la balle.

Il l'a trouvé.

Vediamo il nostro amico.

Vediamolo!

A transzformációs gyakorlatokhoz tartozik a lánctranszformáció is. Ebben a gyakorlatban az alapmondat /első stimulus/ valamennyi tagját fokozatosan behelyettesítjük vagy átalakítjuk megadott új szavakkal.

Szalag: Ismételjék: Vous êtes à la maison.

Tanuló: -..... à la maison.

Szalag: l'école

Tanuló: Vous êtes à l'école

Szalag: le Musée

Tanuló: Vous êtes au Musée

Szalag: les maisons

Tanuló: Vous êtes aux maisons

Szalag: les jardins

Tanuló: Vous êtes aux jardins.

Tehát minden határozott névelő + à esetére kell legalább 8 gyakorlatot adnunk. Ugyanigy folytatódik a gyakorlat az összes többi előljárószóval. A láncszerű kapcsolatot az új előljárószó, vagy az új főnév biztosítja /Nagy, 1970/.

A francia nyelv tanításánál a kérdés begyakoroltatására rendkívül alkalmas a transzformációs gyakorlat.

Nézzünk most meg néhány gyakorlatsort Serény és
mtsai Francia nyelvkönyv I. kötet /1972/ alapján
/102. old./.

a/ Alakítsa át az állító mondatokat kérdő mondattá az
est-ce que felhasználásával! /Egyenes szórend ma-
rad/.

S. Tu travailles avec mon mari.

T. Est-ce que tu travailles avec mon mari?

S. Tu travailles avec ma tante.

T. Est-ce que tu travailles avec ma tante?

S. Tu travailles avec mon oncle.

T. Est-ce que tu travailles avec mon oncle?

S. Tu travailles avec ma femme.

T. Est-ce que tu travailles avec ma femme?

b/ Alakítsa át az állító mondatokat kérdő mondattá
fordított szórenddel!

S. Tu vois l'appartement des Dulac.

T. Vois-tu l'appartement des Dulac?

S. Tu vois le magasin des Legrand.

T. Vois-tu le magasin des Legrand?

S. Vous voyez le chat des enfants.

T. Voyez-vous le chat des enfants?

S. Vous lisez la lettre des élèves.

T. Lisez-vous la lettre des élèves?

c/ Alakítsa át a következő kérdőmondatokat est-ce que plus kérdőszóval! /Egyenes szórend marad!/ /lásd uo. 208. oldal/

S. Où vas-tu?

T. Où est-ce que tu vas?

S. Comment faites-vous le caffé?

T. Comment est-ce que vous faites le caffé?

S. Quand prend-il son caffé?

T. Quand est-ce qu'il prend son caffé?

S. A quelle heure prendrons-nous le train?

T. A quelle heure est-ce que nous prendrons
le train?

S. Où cherchent-ils leurs cahiers?

T. Où est-ce qu'ils cherchent leurs cahiers?

I.1.3. Mondatbővitéses gyakorlatok

Egyszerű tőmondatok bővítése különböző mondatrészekkel megadott szavak vagy szabadon választott kiegészítők segítségével. Tehát a tanulóknak egy megadott kifejezéssel, vagy mondattal kell bővíteniük a stimulust. Ügyelni kell a bővítés következtében fellépő változtatásokra.

A gyakorlat hasznos: a kötőmód, a vonatkozó névmások, a függő beszéd gyakorlására, és előljárószók használatára főnévi igenevek előtt.

a/ kötőmód

Kezdjen minden kifejezést az il faut szerkezettel!

S. Il faut /je sais/

T. Il faut que je sache

S. Il faut /j'écris/

T. Il faut que j'écrive

S. Il faut /je finis/

T. Il faut que je finisse

S. Il faut /je vais/

T. Il faut que j'aille

S. Il faut /j'ai/

T. Il faut que j'aie

S. Il faut /je suis/

T. Il faut que je sois

b/ vonatkozó névmások

Kezdjen minden mondatot voilà-val!

S. Vous saluez le professeur.

T. Voilà le professeur que vous saluez.

S. Tu vois le livre.

T. Voilà le livre que tu vois.

S. Il rencontre Mme Dulac dans la rue.

T. Voilà Mme Dulac qu'il rencontre dans la rue.

c/ függőbeszéd

Vezesse be a mondatokat a she said kifejezéssel!

S. I am the best at learning.

T. She said I was the best at learning.

S. He is the best at learning.

T. She said he was the best at learning.

S. You are the best at learning.

T. She said you were the best at learning.

S. They are the best at learning.

T. She said they were the best at learning.

d/ prepozíció használata /állandó vonzatok/

Kezdje a mondatot az Il commence à igével!

S. Il étudie le français.

T. Il commence à étudier le français.

S. Il bavarde.

T. Il commence à bavarder.

Kezdje a mondatot az Il continue à igével!

S. Il travaille.

T. Il continue à travailler.

S. Vous lisez un livre.

T. Vous continuez à lire un livre.

I.1.4. Analógiás gyakorlatok

Az analógiás gyakorlatokban a stimulus mindig egy megállapítás és egy hozzá kapcsolódó kérdés. Az utóbbi jelzi, hogy milyen nyelvtani formát kell a vá-

laszban alkalmazni. Ez a gyakorlat alkalmas az igeragozás és a melléknév egyeztetésének automatizálására /Pordány, 1975/.

a/ Igeragozás

S. M. Törő est devant la porte. Et le professeur?

T. Le professeur est aussi devant la porte.

S. Elisabeth déjeune. Et Jean et Georges?

T. Jean et Georges aussi déjeunent.

S. J'aime le professeur de français. Et vous,
Elisabeth et Georges?

T. Nous aussi aimons le professeur de français.

b/ Prepozíció használat /Serény mtsai, uo. 70. oldal/

S. Vous demandez un livre. A qui? /le professeur/

T. Je demande un livre au professeur.

S. Les voyageurs demandent des tickets. A qui?
/le chauffeur/

T. Les voyageurs demandent des tickets au chauffeur.

S. Mme Dulac demande une cigarette. A qui? /la voisine/

T. Mme Dulac demande une cigarette à la voisine.

S. Tu demandes la lettre. A qui? /cette femme/

T. Tu demandes la lettre à cette femme.

c/ Melléknév egyeztetése /Serény mtsai, uo. 47-48. old./

Ügyeljünk a himnem-nőnem váltakozására!

S. Le devoir est simple. La leçon?

T. La leçon est simple.

S. Le modèle est joli. La maison?

T. La maison est jolie.

S. Les autobus sont bleus. Les autos?

T. Les autos sont bleues.

S. Le livre est intéressant. La leçon?

T. La leçon est intéressante.

S. Le trottoir est grand. La chaussée?

T. La chaussée est grande.

I.1.5. Integrálásról akkor beszélünk, amikor két vagy több nyelvi elemet kapcsolunk egybe. Így több egyszerű szö szerkezetet kapunk.

S. This is a book. This is M. Brown.

T. This is M. Brown's book.

S. This is a garden. This is Mary.

T. This is Mary's garden.

S. Questo è una camera. Questa è Maria.

T. Questa è la camera di Maria.

S. Questi sono libri. Questi sono ragazzi.

T. Questi sono i libri dei ragazzi.

A gyakorlat nagyon alkalmas a birtokviszony automatizálására.

I.1.6. Mondatpár gyakorlatok

Két egyszerű mondatból állnak, melyeket a tanuló meghatározott módon kapcsol össze egyetlen mondatná. A gyakorlat alkalmas vonatkozó, feltételes mondatok, participiumok és igeidő kombinációk gyakorlására.

a/ vonatkozó mondatok /Serény és mtsai, uo. 242. old./

Alanyi

S. Les spectateurs prennent l'escalier. Il conduit au foyer.

T. Les spectateurs prennent l'escalier qui conduit au foyer.

S. J'achète des sandwiches au buffet. Ils sont excellents.

T. J'achète des sandwiches qui sont excellents.

S. M. Törő accompagne sa femme au marché. Il ne veut pas quitter sa femme.

T. M. Törő qui ne veut pas quitter sa femme, il l'accompagne au marché.

Tárgyi /lásd uo. 243. old./

S. J'ai un ami. Je veux te présenter cet ami.

T. Je veux te présenter cet ami que j'ai.

S. M. Törő mange un sandwich. Le sandwich est assez vieux.

T. Le sandwich que M. Törő mange, est assez vieux.

S. Tu mets une robe. J'aime beaucoup cette robe.

T. J'aime beaucoup cette robe que tu mets.

b/ feltételes mondat

Kapcsolja össze a mondatpárokat és kezdje si-vel!

S. Il fait beau. Je vais en ville.

T. S'il fait beau, j'irai en ville.

S. Je finis mon devoir. Je vais au cinéma.

T. Si je finis mon devoir, j'irai au cinéma.

S. Tu as le temps. Tu lis ce livre.

T. Si tu as le temps, tu liras ce livre.

c/ melléknévi igenév

Kapcsolja össze a mondatokat és használja a jelen idejű melléknévi igenevet az első mondatban!

S. Robert montait au 3e étage. Il est tombé.

T. Robert en montant au 3e étage il est tombé.

S. J'ai vu Marie dans la rue. Je suis allé au magasin.

T. En allant au magasin j'ai vu Marie dans la rue.

d/ igeidő kombináció /Zánthó, 1979. 160. old./

Az első mondat cselekménye már folyamatban volt akkor, mikor a második bekövetkezett. Tegye mult időbe!

S. I come to school. I see a man knocked down by a motor car.

T. I was coming to school and I saw a man knocked down a motor car.

S. The teacher talks to the class. The headmaster enters the room.

T. The teacher was talking when the headmaster entered the room.

S. Carlo aspetta Maria. Lei arriva.

T. Carlo aspettava Maria quando lei è arrivata.

S. Il padre legge un giornale. Il figlio entra in camera.

T. Il padre leggeva un giornale quando il figlio è entrato in camera.

I.1.7. Profilirozott kérdés-felelet

Olyan kérdések feltevését jelenti, amelyekre való felelet során az új nyelvtani jelenség szerepel. A gyakorlatnak elsősorban az igeragozás begyakoroltatásánál van szerepe /személyragok, igeidők, tagadás/, de a személyes névmási tárgy és részeseset gyakorlásánál is jelentős szerepet játszik.

a/ Igeragozás, személyes névmási tárgy használatára,
valamint tagadásra /Serény uo. 157. old./

Adjon igenlő majd tagadó választ a kérdésekre!

S. Est-ce que je t'écoute?

T. Oui, tu m'écoutes.

T. Non, tu ne m'écoutes pas.

S. Est-ce que je te regarde?

T. Oui, tu me regardes.

T. Non, tu ne me regardes pas.

S. Est-ce que tu me vois?

T. Oui, je te vois.

T. Non, je ne te vois pas.

S. Est-ce que tu m'attends?

T. Oui, je t'attends.

T. Non, je ne t'attends pas.

Szalagon levő gyakorlat esetén az összes többi személyt is könnyűszerrel gyakoroltathatjuk. Ugyanez a gyakorlat szolgál mult időben és jövőidőben is.

b/ Melléknév gyakorlására /Serény uo. 256. old./

Feleljen a kérdésekre a tous, toutes melléknév alkalmazásával!

S. Vous corrigez une faute?

T. Oui, je corrige toutes les fautes.

S. Mme Dulac essaie un chapeau?

T. Oui, Mme Dulac essaie tous les chapeaux.

S. Les enfants occupent ces places?

T. Oui, les enfants occupent toutes les places.

I.1.8. A kipontozott részek helyébe megfelelő szavak
/előljárószók, névmások, jelzők, igealakok/
beírása.

Csak írásban végezhető gyakorlat. A tankönyvekben ez a legkedveltebb, legtöbbet előforduló gyakorlat, mivel minden nyelvtani jelenség gyakorlására alkalmas.

a/ Igeidők gyakorlására /folyamatos és egyszerű jelen idő/

Tedd a megfelelő alakba a zárójelben levő igét!

/Zánthó, 1979. 133. old./

Jones often.../go/ out of town on business trips.

Our class.../meet/ three times every week.

Mr. Smith.../teach/ us at present. He.../substitute/
for Mr. Reese, who is our regular teacher.

Listen! Someone.../knock/ at the door.

/Egyszerű múlt, előidejű múlt, folyamatos múlt/
lásd uo. 164. old./

He /give/ me back the book, /thank/ me for lending it

to him and /say/ that he /enjoy/ it very much; but
I /know/ that he /not read/ it because most of the
pages /be/ still uncut.

When he /see/ his wife off at the station, he
/return/ home as he /not have/ to be at the airport
till 9,30.

/Egyszerű jövő, folyamatos jövő, befejezett jövő/
/lásd uo. 216. old./

How long it.../be/ before you are ready?

Which room you.../sit/ in when we arrive?

Do you think you.../buy/ a motor-bike?

Your son.../finish/ studying by this summer, won't he?

/Befejezett jelen és egyszerű múlt idő/ /lásd uo.
185. old./

This is my house. How long you.../live/ here? I
/live/ here since 1950.

He /live/ in London for two years and then /go/ to
Edinburgh.

b/ Előljárószók használatának gyakorlása: /Serény,
1972. 31. old./

Az alábbi szövegben a kipontozott helyen mondja a
megfelelő előljárószót! avec, dans, devant
Je travaille un stylo.

Les livres sont la serviette.

L'autobus est la maison.

Vous causez Marie.

Les élèves entrent la salle.

Le bureau est la fenêtre.

Les cahiers et le stylo sont le sac.

M. Pierre Dulac parle M. Georges Dulac.

c/ Melléknevek használatára: /lásd uo. 135. old./

A pontok helyén használja a ce mutató melléknév,
illetve a beau vagy vieux vagy nouveau melléknév
megfelelő alakját!

Voici un pont. ...pont est... C'est un ...pont.

Voici un modèle. ...modèle est... C'est un ...modèle.

Voici un appartement. ...appartement est... C'est
un ...appartement.

Voici un ascenseur. ...ascenseur est... C'est un
...ascenseur.

Voici une lampe. ...lampe est... C'est une ...lampe.

Voici une maison. ...maison est... C'est une
...maison.

Voici des fauteuils. ...fauteuils sont... Ce sont
de ...fauteuils.

Voici des photos. ...photos sont... Ce sont de
...photos.

d/ Főnevek használatára: /lásd uo. 133. old./

Egészítse ki a mondatokat a megadott főnevek
egyikével!

ami, appareil,	appartements,	cadeaux,
enfants	fauteuils,	film, garçon,
homme, livres	opéras,	spectacle

On donne un beau au cinéma du quartier.

De ma fenêtre je vois le pont. C'est un beau...

Jean est un beau...

Belmondo n'est pas un bel...

Le directeur a un bel... de téléphone.

Je lis "Bel..." de Maupassant.

Notre prof. a de beaux... dans sa bibliothèque.

Grand-père apporte de beaux... à Claire et à Jean.

Nous avons deux beaux... au salon.

J'aime écouter de beaux... à sa radio.

Pierre et Paul sont de beaux...

Il n'y a pas de beaux... dans cette maison...

e/ Névmások gyakorlására: /lásd uo. 173. old./

Egészítse ki a mondatokat a pouvoir, devoir vagy
vouloir ige jövő idejű alakjával és személyes név-
mási tárggyal!

Cette exposition est très belle, je... voir.

L'ingénieur en chef attend la lettre, la secrétaire
... taper.

Le tableau n'est pas propre. Les élèves... essuyer.
Voici une lettre pour le petit Pierre. Est-ce qu'il
... lire?

Vous êtes très gentille, mais je ... quitter.

Ces gens ont leurs billets, on... laisser passer.

I.2. A szókincs gyakorlása

A lexikatanitás egyik kulcskérdése a tanult szókincs állandó gyakorlása /Bano, 1977/. Ha nem gyakoroljuk ugyanis rendszeresen a szavakat, akkor azok elfelejtődnek, vagy passzív szókinccsé devalválódnak. Ezért már a tankönyv, illetve a nyelvi laborgyakorlatok anyagát is úgy állítják össze, hogy az új olvasmány mindig tartalmazza a már korábban megtanult szavakat, kifejezéseket, s így az egyben a begyakorlást is szolgálja /Gortvai, 1977/. Tehát a szókincs gyakorlására minden más /grammatikai, olvasásképesztő-fejlesztő, beszédképesztő-fejlesztő, írásképesztő-fejlesztő, megértés-képesztő-fejlesztő/ gyakorlat alkalmas. Ugyanígy alkalmas minden más, nem hagyományos iskolai módszer, mint újságolvasás, film megtekintése, rádió-TV hallgatás, stb., ahol indirekt módon megint csak a szókincs gyakorlásáról van szó, mivel igyekszem megérteni azt, amit látok vagy olvasok.

De természetesen külön a szókincs gyakorlására szolgáló gyakorlatok is vannak.

I.2.1. A tanulók az adott nyelven megnevezik azokat a tárgyakat, és cselekvéseket, amelyeket a tanár bemutat

A szókincs fejlesztés legegyszerűbb formája, különösen kezdő nyelvtanulóknál nagyon hasznos. Egyrészt mivel semmiféle segédeszköz nem szükséges hozzá, csak az osztályban található tárgyak, másrészt mivel rögtön szemléltetem is az adott fogalmat. Az adott szót rögtön mondatba is foglalhatjuk.

Pl. A tanár a könyvre mutat, egy tanuló mondja: This is a book. Számtalan gyakorlat végezhető ily módon, részletes ismertetésüktől - egyszerűségük miatt - eltekintek.

I.2.2. A tanulót felszólítják, hogy mondjon bizonyos témakörhöz tartozó szavakat.

Ez a gyakorlat különösen hasznos egy-egy olvasmány befejezése után. Az olvasmány témájában össze kell gyűjteni az ismert szavakat, kifejezéseket. Jó, ha ezeket a tanulók a füzetbe is leírják. Így évvégére 10-12 témában rendelkeznek odaillő szavakkal, kifejezések-

kel /Szanyi, 1977/.

Pl. Un jour au bureau /egy nap a hivatalban/

/Serény mtsai, 1972. 143. old./

se lever	- felkelni
fair la toilette	- felöltözködni
aller à travailler	- dolgozni menni
un agenda	- előjegyzési naptár
le chef	- főnök
le secretaire	- titkár
la conférence	- konferencia
la machine à écrire	- írógép
écrire	- írni
taper	- gépelni
manger à la cantine	- ebédelni a menzán

On fait le ménage /takarítás/ /lásd uo. 155. old./

un aspirateur	- porszívó
le balai	- söprű
le chiffon	- portörölő
le lavabo	- mosdó
le meuble	- butor
le tapis	- szőnyeg
la baignoire	- fürdőkád
propre	- tiszta
sale	- piszkos

essuyer	- letörölni
laver	- lemosni
nettoyer	- tisztítani
la deuxième journée	- második műszak /otthon/
faire le ménage	- takarítani

Programmes de week-end /hétvégi program/

/lásd uo. 167. old./

faire un tour	- kirándulni
faire une excursion	- kirándulni
le bateau	- hajó
le train	- vonat
aller en voiture	- kocsival menni
le départ	- az indulás
le voyage	- utazás
agréable	- kellemes
la montagne	- a hegyvidék
monter	- felmenni
se promener	- sétálni

I.2.3. A tanár megad egy szót a célnyelven, s a tanulók ehhez gyűjtenek:

I.2.3.1. szinonimákat /Sibelka, 1977; Fésüs, 1977/

parler /beszélni/: causer, bavarder, converser,
faire la conversation, faire le dialogue,

to speak: to tell, to say, to talk, to have a talk,

to chat, to converse

parlare: conversare, fare la conversazione,

chiacchierare,

visiter /meglátogat/: aller voir, rendre une visite,

faire une visite

to visit: to pay a visit, to call on, to go to see,

to come to see

visitare: fare la visita, frequentare, andare a

vedere

C'est vrai /igaz, valóban/: vraiment, en effet,

de fait, effectivement, en vérité,

réellement, bien

É vero: veramente, in fatti, in verità, di fatti

Indeed: really

I.2.3.2. Antonimák /szó-ellentétpárok/

to go - to come

to enter - to leave

tru - false

dark - clear

to arrive - to start

opende - closed

arrival - departure

old - new

big - little

strong - weak

black	- white	healthy	- ill
-------	---------	---------	-------

aller	- venir	entrer	- sortir
vrai	- false	sombre	- claire
arriver	- partir	ouvert	- fermé
arrivée	- départ	vieux	- nouveau
gran	- petit	fort	- faible
noir	- blanc	sain	- malade

andare	- venire	entrare	- uscire
vero	- falso	buio	- chiaro
arrivare	- partire	aperto	- chiuso
arrivo	- partenza	forte	- debole
grande	- piccolo	sano	- malato
nero	- bianco	vecchio	- giovane

I.2.3.3. Az adott szóból képzett szavak /Szépe, 1977/

Azt mondják, hogy aki ismer 5000 szót az adott nyelven, a másik 5000-et kitalálja. Ennek a mondásnak az igazsága az azonos szótöből képzett szavak sokaságában áll.

Igéből képezhetünk főnevet: to go - going

to talk - talking

aller - allée

venir - venue

andare - andata

Igéből melléknévet /befejezett melléknévi igenév,
mely önállósul/

la langue parlée /a beszélt nyelv/

l'examen écrit /írásbeli vizsga/

Melléknévből határozószót: exact - exactly

kind - kindly

bad - badly

vrai - vraiment

complète - complètement

double - doublement

vera - veramente

allegra - allegramente

gentile - gentilmente

Melléknévből főnevet:

happy - happiness

useful - usefulness

vrai - verité

libre - liberté

sain - santé

vero - veritá

libero - libertà

felice - felicità

Prefix-szekkel ellentétesre változtathatjuk a szavak jelentését /Sibelka, 1977/.

Regard - disregard, like - dislike, happy - unhappy,
fortunately, unfortunately

heuresement - malheuresement

piacere - spiacere, piacevole - spiacevole

I.2.3.4. Az adott főnévhez jelzőket gyűjtünk

book - interesting, new, old, expensive, cheap,
bought, closed, opened

livre - intéressant, nouveau, vieux, chër,
acheté, fermé, ouvert

libro - interessante, nuovo, vecchio, caro,
comprato, chiuso, aperto

I.2.3.5. Jelzőhöz megfelelő főneveket

opened: book, window, door, policy, question,

ouvert: livre, fenêtre, porte, politique,
question

aperto: libro, finestra, porta, politica,
domanda

suitable: opportunity, form, way, time, work,

convenable: occasion, forme, route, temps,
travail

conveniente: occasione, forma, strada, tempo,
lavoro

I.2.3.6. Az adott főnévhez igéket

worker - to work

professor - to teach, to correct, to speak,
to give a lecture

train - to start, to arrive,

l'operaio - lavorare

professore - insegnare, correggere, parlare,
spiegare

treno - partire, arrivare

I.2.3.7. Igéhez bővitményeket

to work - hard, well, quickly, slowly, badly,
with pleasure

travailler - beaucoup, bien, rapidement, male,
avec plaisir,

lavorare - molto, bene, presto, male, volentieri

I.2.4. Értelmezési gyakorlatok

Ezek a gyakorlatok a szókincs mellett a tanuló logikus gondolkodását is fejlesztik. Két változata lehetséges:

a/ - Körülírás, definíció alapján nevezzék meg az adott tárgyat, vagy fogalmat.

Definíció: This house is always full of pupils studying there.

Tanuló válasza: the school

In questa casa ci sono sempre studenti studiando. la scuola

Cet edifice est plein d'étudiants qui étudent là. l'école

Definición: If you have enough from it you can
buy everything.

Tanuló: money

Si vous en avez assez vous pouvez acheter tout.
l'argent

Se lei nē ha abbastanza pōū comprare tutto.
Il denaro.

b/ - A tanulók egy megadott fogalmat írjanak körül a
rendelkezésükre álló szókinccsel. A gyakorlat az
előző ellentettje.

Fogalom: The television

Körülírás: In the evening all family watches,
if there is a good program on it.

La télévision

Le soir la famille la regarde s'il y a un
bon programme.

La televisione

La sera la famiglia la guarda se c'è un
buon programma.

I.2.5. A tanár elkezd egy mondatot, a tanulók értelem
szerint fejezzék azt be. A mondatok témája ál-

talában a feldolgozott olvasmányra vonatkozik, vagy egy előre megjelölt témakörhöz tartozik. Fejezd be a mondatot! /Candlin, 1972. 117.old./

Mr Brown told David

Mrs Brown asked Susan

David wants

Susan likes

Tom hopes

Tom and Susan arranged

Mr and Mrs Brown have decided

You'll have

Susan and her friends are going

David doesn't want

I.2.6. Behelyettesítő gyakorlat. Az olvasmányból kiválasztunk egy mondatot, s annak mondatrészeit más-más szóval helyettesítik be a tanulók. Így rövid idő alatt sok-sok hasonló szerkezetű, de különböző mondatot alkothatnak. A gyakorlat hasonló a nyelvtani gyakorlatoknál tárgyalt szubsztitúciós gyakorlathoz. De ott a cél a nyelvtani formula begyakorlása volt, míg itt a már ismert nyelvtani formula új jelentéssel való megtöltése, melynek során szókincsünk fejlődik.

Példamondat: It is half past ten, and Susan
and Tom are at the discoteque.

/lásd vo. 111. old./

Időhatározó behelyettesítése: It is half past
eleven, and Susan and Tom are at the
discoteque.

Alany behelyettesítése: It is half past ten, and
Mary and her boy-friend are at the discotque.

Helyhatározó cseréje: It is half past ten, and
Susan and Tom are at home.

A három mondatvariánsot egymással is kombinálva sok
mondatot alkothatunk ugyanarra a sémára, de más je-
lentéstartalommal. Ez a gyakorlat a nyelv- és beszéd-
képesség-fejlesztést is szolgálja.

I.2.7. A lexikai interferencia kiküszöbölésére irányu-
ló gyakorlatok. Olyan lexikai jelentéseket kell
gyakorolni, melyek interferenciát szoktak okoz-
ni. Ilyenkor helyes, ha az interferenciára
hajlamos szópárokat összegyűjtjük, egymással
jelentésüket szembeállítva magyarázzuk meg, és
gyakoroltatjuk be azok helyes használatát.

jour - journée

l'an - l'année

Il y a sept jours dans une semaine.

Pendant la journée je travaillais beaucoup.

giorno - giornata

Ci sono sette giorni in una settimana.

Questa era una giornata molto piacevole.

écouter - entendre /Serény, 1972. 248.old./

Egészítse ki a mondatokat écouter vagy entendre igével! /écouter - hallgat, entendre - hall, ért/

Mlle Bodó est loin de la scène, elle n'...pas bien les acteurs.

Les spectateurs la belle musique classique.

Un monsieur n'...pas les chanteurs parce que son voisin le dérange.

Les enfants gentils leurs parents.

La secrétaire toujours son chef.

Nous voulons la radio, mais nous male parce que l'appareil ne marche pas bien.

..... moi, je vous donne un bon conseil!

Voulez-vous répéter, je ne vous pas.

Il n'...pas bien, il est vieux.

I.2.8. Mondatbővités. A tanár rövid mondattal elindít-

ja a gyakorlatot. A tanulók mindig új szóval bő-

vitik a mondat terjedelmét.

Susan likes to walk.

Susan likes to walk round the stores.

Susan likes to walk round the big stores.

Susan likes to walk round the big stores in
Oxford Street.

Susan likes to walk round to big stores in
Oxford Street every day.

The disc-jokey is putting records.

The disc-jokey is putting records on the
record-player.

The disc-jokey is putting very good records
on the record-player, and telling about
the records.

The disc-jokey is putting very good records
on the record-player, and telling the
dancers about the records. /Candlin uo./

I.2.9. Megadott szavakból értelmes mondatot alkoss
a tanuló! Irj mondatokat, használva a következő
szavakat! /Candlin, 1972, 143. old./

1. open, door	4. take, pencils, cupboard
2. drop, book	5. drop, paper, floor
3. put, map, on wall	6. talk, during, lesson

7. play, school	10. leave, room, end, lesson
8. break, glass	11. put, pencil, mouth
9. do, homework, class	12. bring, dog, school

I.2.10. Széttört mondatokból állítsák össze a megfelelő mondatot /Serény, 1972, 197. old./.

Párosítsa össze értelelem szerint a két oszlop mondatait!

Les Carrier viennent à Paris	pour faire une surprise à sa mère
Mme Dulac mobilise ses enfants	pour acheter des fruits
Mme Carrier accompagne son amie	pour rencontrer un autre vieil
dans la cuisine	ami à Aurillac
Les deux familles retournent au salon pour prendre le café	
Les Dulac vont chez leurs amis	pour l'aider
Les enfants iront avec eux	pour dépenser leur argent

I.2.11. A téma megadott szavaival a tanulók szerkesz-
senek mondatokat. Irjon a színházról, használja
az alábbi szavakat! /lásd uo. 249. old./

programme	spectacle	rez-de-chaussée
tableau	pièce	escalier
renseignement	acteur, actrice	vestiaire
bureau	opéra	étage

directeur	musique	foyer
guichet	chant	buffet
caissière	chanteur	salle
billet	orchestre	place
prix	chef d'orchestre	rang
fauteuil	séance	acte
spectateur	scène	soirée
silence	entracte	souper

Az I.2.1-11. pontok alatt felsorolt gyakorlatok olyan szókincsfejlesztő gyakorlatok voltak, amelyek a hazai forgalomban levő nyelvi tankönyvekben előfordulnak. Ezeknek a gyakorlatoknak a zöme a nyelvi laboratórium keretén belül is megvalósítható, amikor is magnószalagról hangzik el a megfelelő utasítás, ill. stimulus. A következőkben nézzünk meg egy szókincsfejlesztő gyakorlatot számítógép segítségével.

I.2.12. Szókincsfejlesztő gyakorlat számítógéppel

A számítógépes oktatás első kísérleteinél a programozott oktatás tapasztalatait, eredményeit vették alapul. Az új felhasználási forma sikerének előfeltétele a párbeszédes üzemmódu, időosztásos működésű számítógépek, a különböző terminálok, valamint

a megfelelően fejlett software-rendszerek megjelenése volt /Brückner, 1978/. A számítógépes oktatás fejlődését több tényező is segítette; így az oktatástechnológia mind szélesebb körű elterjedése, a számítástechnika térhódítása /Coulson, 1972/. Az időosztásos számítógépek megjelenése az 1960-as években nagymértékben elősegítette a több tanulót egyidőben egyénileg foglalkoztató oktatási rendszer kialakulását és elterjedését /Kiss-Gyaraki, 1972/. Különösen az USA-ban lett nagyon népszerű az oktatás minden területén.

A számítógépes oktatás előnyei: még a legegyszerűbb alkalmazási formákban is segíti az önálló tanulást, hiszen a hibás tanulói válaszokat azonnal észreveszi, rávezet a helyes válaszra, változtatja a gyakorlat menetét a tanuló korábbi és pillanatnyi tevékenysége függvényében. A számítógép nyomon követheti a tanuló teljesítményét az elért pontszámok figyelésével, s mind a tanuló mind a tanár számára közölheti a teljesítményadatokat. Ezek az adatok felhasználhatók a további tanulási tevékenység megtervezésében /Ágoston, 1963/.

Licklider az elsők között több gyakorló /drill/ programot is írt a tanuló és a számítógépes rendszer vizsgálatára. A módszer bemutatására nézzünk meg egy

szókincsfejlesztő programot Licklider leírása alapján /Idézi Brückner, 1978/.

A tanuló a gyakorlást az "O" leütésével kezdi. Ekkor a számítógép megkérdezi, hogy kér-e részletes magyarázatot. A tanuló az "S" leütésével /start/ jelzi, hogy elkezdené a gyakorlatot. A számítógép ekkor egy véletlenül kiválasztott német szót ír ki. Válaszként a tanuló a szó megfelelőjét írja le, és választát jelzi. Ha a választ a számítógép jónak fogadja el, a szó mellé "+" jelet üt /megerősítés/. Ha a gép más jelentést is vár, ismét leírja az eredeti német szót. Ha több választ nem vár, megadja az adott részben és az eddig elért összes pontok számát, és értékeli a tanuló tevékenységét. Amikor a tanuló hibásan válaszol, a számítógép "-" jelet mutat, és megkérdezi a tanulót, hogy próbálkozik-e új válasszal /"ta"/. Ha a tanuló igen-nel felel /"y"/ a számítógép megismétli a német szót. Ha a tanuló nem akar új megoldással próbálkozni, a számítógép megadja a szó jelentését. A tanulónak gyakorlásképpen a választ meg kell ismételnie.

Brückner Huba: Számítógépek az oktatásban. Számítógépes oktatás /1978/ c. könyvében idézi Licklidernek ezen most tárgyalt nyelvi programját.

A program lefolyása a következő:

O

Szervusz. Ez már a negyedik német szógyakorló leckéd lesz. Ha azonnal hozzá akarsz kezdeni, üsd le az S-t. Ha a gyakorlat menetét előzőleg ismételni akarsz, a P-t nyomd meg.

S

reichen	nyujt	+	
reichen	odaad	+	
64		64	<u>jó</u>
öffnen	felajánl	-	Ta n
kinyit	kinyit		
- 120		- 56	<u>gyenge</u>
arbeiten	pihen	-	Ta y
arbeiten	néz	-	Ta n
dolgozik	dolgozik		
- 184		- 240	<u>rossz</u>
kochen	süt	-	Ta y
kochen	főz	+	<u>ez jó</u>
0		- 240	
öffnen	kinyit	+	
64		- 176	<u>javul</u>
rauchen	dohányzik	+	
64		- 112	<u>egyre jobb</u>
kochen	főz	+	
64		- 48	<u>dicséretes</u>

arbeiten	dolgozik	+	
64		16	<u>jó</u>
machen	csinál	+	
64		84	<u>csak így tovább</u>

Ez az! Egyre jobban ment. Várlak a következő gyakorlatnál is.

II. BESZÉDKÉPESSÉG-FEJLESZTŐ GYAKORLATOK

II.1. Fonetikai gyakorlatok

II.1.1. A hangok képzése

A beszéd alapelemei a hangok, ezért helyes kiejtéssel az idegen nyelvet csak az fogja beszélni, aki az idegen nyelv hangjait megismerte és képezni is tudja. Fontos, hogy az idegen nyelv tanulásának mindjárt a legelején helyes kiejtéssel képezze a tanuló a hangokat. Ugyanis, ha egy hang rossz képzéssel rögzül, később sokkal nehezebb azt helyessé formálni /Herman, 1974/. Nincs két nyelv, amelynek a hangrendszere teljesen azonos volna, ezért helyes a fonetikai gyakorlatok esetében a két nyelv kiejtése között fennálló különbségre rámutatni. Ilyenek: a nyelv pontos beállítása, a beszédszervek helyes mozgatása. Hasznos szolgálatot tesz, ha a beszélő szerveket szemléltető kép a falon függ, vagy a táblára rajzoljuk a beszélő szerveknek a kérdéses hang ejtésekor szükséges állását /Bano-Kosaras, 1972/.

A kiejtés tanítása iskoláinkban nem lehet öncélú, s ezért nem is szakadhat el a nyelvtanítási folyamat egészétől /Fülei-Szántó, 1976/. Több módszertani irányzat fonetikai előtanfolyamokat javasol

/Morton, 1960; Léon, 1962/, ahol a fonetikai gyakorlatok célja az egyes hangok, hangkapcsolatok, hangsorok helyes kiejtésének automatizálása.

Ezen gyakorlatok főbb kritériumai: 1/ fokozatosság elve, 2/ egyszerre csak egy kiejtési sajátosságot gyakoroltassunk.

Hazánkban ezek az ún. fonetikai előtanfolyamok beépültek a nyelvi órába. Ez azt jelenti, hogy nem választjuk külön a fonetikát, hanem a szöveggel együtt tanítjuk azt. Idegennyelv tanításunk első leckéit úgy kell összeállítani hangtani szempontból, hogy megfelelő fokozatossággal vezessék be a tanulót a kiejtés sajátosságaiba, ugyanolyan jól átgondolt fokozatossággal, amilyennel a szókincset bővítjük, a nyelvtani ismereteket nyújtjuk /lásd Banó-Kosaras uo./.

Igy az egyes hangokat a szövegben előforduló példaszavakból először természetes környezetében ismerheti meg a tanuló, a szavakon belül a hangkapcsolatokban.

Ezután az egyes hang pontos artikulációjával ismerkedik meg a tanuló, s ezt begyakorolja. Amikor pedig így az idegen nyelv egyes hangját megismerte, s önmagában ki tudja ejteni, megint gyakoroltatjuk az illető hang ejtését megfelelő hangkapcsolatokban, tehát visszahelyezve természetes környezetébe: az

egyes szavakba. A hangok megismertetésekor tehát az analiticoszintetikus módszer terjedt el hazánkban: szavakból elemezzük ki a hangokat, majd pontos megismerésük után mindig szavakba helyezzük vissza, s úgy gyakoroltatjuk be.

A fonetikai gyakorlat menete lehet:

- 1/ az adott szó elhangzik /tanár vagy magnetofon/.
- 2/ Az új hang kiejtési sajátosságának tisztázása.
- 3/ Újból elhangzik a szó a magnóról, vagy a tanár ejti ki.
- 4/ Egy tanuló elismétli - a tanár mindig javítja az esetleges hibát.
- 5/ Ha a kiejtés önállóan már hibamentes, kórusban mondják.
- 6/ Ugyanazt a hangtani jelenséget tartalmazó más példaszavak gyakorlása

II.1.1.1. A hangok helyes képzésére irányuló gyakorlatok a programozott oktatásban

A programozott oktatásnak mintegy félszáz többé-kevésbé különböző meghatározása van. Vári Péter /1977/ megfogalmazásában: a programozott oktatás olyan információs didaktikai rendszer, mely a ciklikus automatikus programirányítás sémájára épül, és módszereit ez

a séma határozza meg. A rendszer objektuma a tanuló és a programozott tankönyv, vagy oktatógép. Az oktatás tartalma és a tanulási folyamat programozásra kerül, a tanár csak közvetett módon irányítja a tanuló tanulási tevékenységét. A tanulás folyamatában a tanuló lépésenként halad előre, s a tanulás ütemét a tanuló egyéni sajátosságai határozzák meg.

A tanulási folyamatban mindig megvalósul a visszacsatolás elve /Hados, 1969/. Ez utóbbi megléte a legnagyobb különbség a nyelvi laboratóriumok és a programozott oktatás között. L.V. Landa /1969/ a nyelvi programot algoritmusnak nevezi.

A programozott oktatás nevét és jelentését B.F. Skinnertől /1954/ kapta. A programozott oktatást Skinner elsősorban oktatógéppel képzelte el. Lényegét a következőkben határozta meg, melyek többé-kevésbé ma is érvényesek:

- 1/ A program és a tanuló között állandó kölcsönhatás van.
- 2/ Az oktatógép folyamatos aktivitást indukál, a tanuló állandóan készenlétben van és tevékenykedik.
- 3/ Az oktatógép mindig éppen azt az anyagot nyújtja, melynek befogadására a tanuló felkészült.
- 4/ Az oktatógép segíti a tanulót abban, hogy he-

lyes választ adjon.

5/ Az azonnali visszajelentés elvét alkalmazza.

A programozott gyakorlatokkal szemben támasztott követelmények:

1/ Változatos és sokféle legyen.

2/ Egy-egy gyakorlat típus ne legyen hosszabb 10 percnél.

3/ A begyakorlásra szánt anyag kapcsolódjék a régi ismeretekhez.

4/ A gyakorlás fejlessze a tanulók önkontrollját.

A programozott oktatás oktatógépekkel elsősorban az USA-ban és Angliában terjedt el, hazánkban főleg programozott tankönyveket készítettek /Ágoston, 1963/.

P.R. Léon: Laboratoire de langues et correction phonétique c. 1962-ben megjelent könyvében ismerteti F.R. Morton oktatógéppel történő spanyol kiejtési gyakorlatait, melyek elsősorban a fonémák helyes kiejtését célozzák. /F.R. Morton: The Language Laboratory as a teaching machine. Intern. J. Am. Lingu. 26, 113-166, 1960./

Morton Skinner elméletére alapozta az oktatógéppel történő nyelvtanítást, ezen belül a kiejtéstani-tást, mely az első lépés a nyelvtanulásban.

A programnak két fázisa van:

1/ A hangzó megkülönböztetése /diszkrimináció/.

2/ A hangzó kiejtése /produkció/

Diszkrimináció: A spanyol nyelvben meglévő 26 hangnak a megkülönböztetését szolgálja. 180 gyakorlatot tartalmaz, melyeket Morton két szériára bontott. Ezeket a magnószalagra vett gyakorlatokat kell először lehallgatni, s csak utána lehet a hangzók kiejtését gyakorolni. A gyakorlatok azt célozzák, hogy kialakítsák azt a fonémás hangterületet, mely az adott nyelvre jellemző, kiszűrve ugyanakkor azokat a hangokat, melyek nincsenek meg a célnyelvben /pl. csak az anyanyelvben vannak jelen/. Tehát a gyakorlatsor célja, hogy kialakítsunk egy akusztikai-neurológiai rendszert, melyben a célnyelv hangjai funkcionálnak.

A gyakorlatok lefolyása: A program két szériájának mindegyike 3-4 új spanyol hangzót tartalmaz, melyet fonematizálni kell. Mindegyik széria magában foglal még 30-50 3-4 perces egyéni gyakorlatot is. Speciális tesztek vannak a gyakorlatsorozatok közepén, illetve végén. Itt a tanuló már egyéni munkát végezhet, s maga vezényelheti a program lefolyását. Képességeinek megfelelően játszhatja le a magnószalagot, hallgatja-utánamondja, megerősítik- vagy utánamondják.

Minden tanuló egyedül dolgozik egy fülhallgatóval felszerelt magnetofon segítségével. Morton a szimultán hallgatást tartja a leggyorsabbnak és leg-

eredményesebbnek.

A program először a 1/ compréhension /magyarázat/ részt tartalmazza. Ez különösen fontos a felnőtt tanulóknál, akiknek zöme igényli a magyarázatot, vagyis: meg akarja érteni a hang fiziológiai mechanizmusát. Ez a rész a hangzó pontos leírását tartalmazza, összehasonlítva az anyanyelvben meglévő hanggal. Ugyanez a leírás található a tanuló gyakorlófüzetében is. A tanuló, miután megértette a hangot, ill. annak akusztikai leírását, füzetében megnézi azt a jelet, mely a hangzó fonetikai átirásos képe.

A magnóról 2/ meghallgatja a hang akusztikai alakját, majd megállítja a magnót, hogy füzetébe gyakorolhassa a hang fonetikai képét, mindaddig, míg az könnyedén nem megy.

Ujra bekapcsolva a magnót, s most a hang akusztikai alakját hallva 3/ egyidejűleg a füzetébe leírja annak fonetikai képét, mint a bemutatott hang megértésére utaló mechanikus választ.

Azután a magnetofon 4/ szabályos majd szabálytalan időközökben diktálja a hangot, a tanulónak a füzetbe be kell írnia a hang fonetikai jelét. A gyakorlat addig folytatandó, míg a hang hangalakja automatikusan ki nem váltja a tanulóban a hang írott jelét.

A következő gyakorlatsorban a tanuló ugyanazt a néhány már begyakorolt spanyol hangzót hallja, de ugyanakkor a magnó bemutatja 5/ más nyelvek /angol, francia, német/ azonos hangzóit. A tanuló ekkor jól tudja önmagát kontrollálni, mivel feladata az, hogy a különböző nyelvek azonos hangzói közül kiválassza a spanyol hangzót. A gyakorlatok végén a tanulónak össze kell számolnia, hogy hány spanyol hangzót talált összesen. A maximális jó válaszokat tartalmazó számot megtalálja a füzetében is, így lemérheti munkája eredményességét. Ha csak ± 2 az eltérés, akkor továbbléphet, ha ennél több, akkor újra kell kezdenie ugyanezt a gyakorlatsort, mindaddig, míg a jó eredményt el nem éri.

A következő gyakorlatsor azonos az előzővel, de itt 6/ a füzetbe is dolgozik a tanuló. Feladata: a füzetben X-szel jelölje meg azt a megszámozott kockát, melynek száma megegyezik a kibocsátott hang számával. A füzetbe található nyomtatott rácsozat teszi lehetővé a válaszok helyességének ellenőrzését. A gyakorlatot addig kell folytatni, míg 95 %-os pontosságot ér el a tanuló a válaszokban.

A program utolsó fázisa 7/ tesztekből áll, melynek célja, hogy a tanuló meg tudja különböztetni a tanult hangzó helyes és helytelen kiejtését. Tehát

egy teljesen helyes kiejtésű spanyol mondatban elrejtene egy hangzót nem spanyol kiejtéssel /pl. hehezetes t ejtése/. A tanulónak fel kell ismernie a hibás hangzót.

A teljes program végére a tanuló minimum 700-szor hallja a megtanult 26 hangzó mindegyikét. De a legfontosabb hangzókat és hangzócsoportokat legalább háromezerszer. A program kb. 500 szót használ fel a hangzók bemutatására, mely ötszáz szó a célnyelv alapszókincsét alkotja. Így a későbbi tanulás során is rendkívül hasznos, hogy ezen szavak akusztikai alakja a hallási memoriában már ismerős, így az előnyösen befolyásolja majd a kiejtést, illetve a szó jelentésének pontosítását is.

A fonemizációs program végére a tanuló könnyedén, mechanikusan tudja alkalmazni a hang írott fonetikai jelét hallva annak akusztikai alakját, így képes rövid szavakat hallás után leírni. Pl. ya sera, me lo dio a mo, venceremos stb.

A program teljes ideje 14 óra, ekkor a tanulók még semmi mást nem tudnak a nyelvből, csak a hangok megkülönböztetését /a szavak jelentése nem ismert, csak hangalakja/. Morton azt mondja erről: úgy viselkednek, mint egy tévékészülék, mely mechanikusan felel a megfelelő elektromos jelekre, de

elutasítja, kiszűri a nem megfelelőt.

A hangzó kiejtése

A program második része, mely 230 gyakorlatot tartalmaz. Ezek négy gyakorlatcsoportra oszlanak.

- 1/ Izolált hangzók ejtése.
- 2/ Kombinált hangzók ejtése.
- 3/ Hangzókombinációk /szótagok/ ejtése.
- 4/ Szócsoporthoz kiejtésének gyakorlása.

Ebben a programban a hang- és szóanyag azonos az előző programéval. Minden szériánál a sorrend azonos: amikor a tanuló hallja a hangzót, vagy hangzócsoporthoz akusztikai alakját, először leírja annak fonetikai képét, s csak utána ejti ki a hangot.

A gyakorlat menete:

- A hangzó kiejtésének általános leírása.
- A hangzó kiejtésének passzív meghallgatása.
- A hangzó utánamondása, imitációja.
- A tanulandó hangzót más, már ismert hangzókkal összekapcsolva hallják a tanulók.
- Diktálás.
- Ismétlés.
- Új ismétlés.

Mindegyik széria egy olyan gyakorlatsorozattal zárul, mely a spanyol nyelv négy jellemzőjét gyakoroltatja:

- Hangzó hozzáadás /la - las/.

- Hangzó helyettesítés /amo - ame/.
- Egyeztetés /gata mala - gato malo/.
- Inverzió /ama Ana? Ana ama/.

A hangzó kiejtési program során az első programban megismert mintegy 500 szó kb. 50-szer fordul elő. Kb. 16 rendhagyó ige ragozva mintegy százszor, s kb. 100 pattern /mondatmodell/ adja a teljes programot. Így ezek a fonetikus kiejtési programok jelentősen elősegítik a későbbi nyelvtanulási fázisokat is.

A két program végére a tanulók kiejtése tökéletes lesz, vagyis mind hangmagasságban, mind levegővételi szokásokban, mind saját hangjának hangrezgésében azonos az anyanyelvi beszélővel.

II.1.1.2. A hangzók diszkriminálására vonatkozó tantermi és nyelvi laborgyakorlatok

Ch.C. Fries /1959/ a fonémák felismerésére a következő tesztgyakorlatot javasolja.

A tanár kioszt a tanulóknak egy-egy papírlapot, melyen a következő szavak fonetikus átírása látható:

1. bit	2. pæt	3. bin
bit	pæt	bɪn
bet	pet	ben
bæt	pɪt	bɛn
baet	pit	bəen

4. kan	5. lid	6. met
ken	lid	met
ken	led	met
kin	led	mit
kin	laed	mit

A tanár, vagy a magnó azután mond egy szót, megadja, hogy melyik oszlopból való, s a tanulónak meg kell jelölnie azt a szót, melyet felismerni vélte. A helyes válaszok összegzése során lemérhető a tanuló hangzó-diszkriminációs képessége.

Léon /1962/ könyvében idézi P. Delattre kiejtési gyakorlatait, melyek közül most a hangzó differenciálásra nézünk meg néhány gyakorlatot. Ezek történhetnek 1/ táblázat segítségével: A tanulónak van egy táblázata, melyre fel vannak írva azok a szavak, melyek a magnóról elhangzanak. Így a tanuló jobban tudja azonosítani a szó írott képét annak hangalakjával. Pl.

I.	II.	III.
groove	modern	vice
drew	moderate	fight
crew	modestly	might
grew	modest	bite

A szavakat a magnó többször elismétli, szünetet hagyva az utánmondásra.

2/ Táblázat nélkül csak hallás után kell megkülönböztetni a mondatmodelleket. Ez a gyakorlat jóval nehezebb. Pl.

il va - il bat
il est à vous - il est à bout
il le voit - il le boit
je verse - je berce

Hasznos, ha ezt a gyakorlatot az 1/ pontban ismertett teszt gyakorlat is követi /papíron bejelölni a hallott mondatmodellt/.

Fonetikai változások felismerésére vonatkozó gyakorlatok

a/ A nem megváltozásakor /nőnemnél kiejtjük az utolsó mássalhangzót.

Pl. Tous mes amis sont partis.

Toutes mes amies sont parties.

/A t hangot kiejtjük a második mondatban./

C'est le mien. / C'est la mienne.

/Két fonetikai változás: le/la, ill. $\tilde{\epsilon}$ / ϵ n

C'est une grande amie. / C'est un grand ami.

/Két fonetikai változás: \tilde{a} /ün; d/t/

C'est mon ami. / C'est mon amie.

/Nincs fonetikai változás, pedig az utóbbi nőnemben van!/
-

b/ A személyesnévmás változása esetén

C'est lui qui est venu. / C'est moi qui je suis venu.

Il me voit. / Il le voit.

Il me parle. / Il lui parle.

c/ Állító és tagadó mondat esetén

- részelő névelő változása

Il veut du pain. / Il ne veut pas de pain.

- kötőmód használata

Je suis certain qu'il est venu.

Je ne suis pas certain qu'il soit venu.

- személyes névmás részes és tárgyesetének helye
a mondatban

Demande-le-moi! / Ne me le demande pas!

d/ Igeidő változások

- jövő idő - feltételes mód jelen

Nous mangerons - nous mangerions.

- jelen idő - imparfait /mult/

Vous appelez - Vous appeliez

e/ Ellentétpárok a kiejtésben

Nazált hangzók

Nem nazált hangzók

Il vient.

Ils viennent

Il prend.

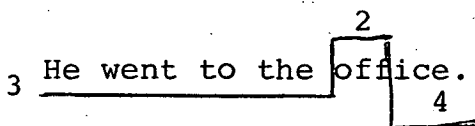
Ils prennent

Brun

Brune

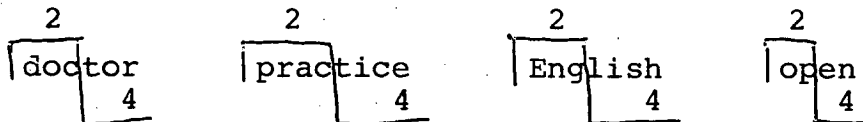
II.2. Intonációs gyakorlatok; szó és mondatritmus

Ch.C. Fries és K.L. Pike /1959/ a prozódia szerepét vizsgálja a kiejtésben. A hanglejtésben négy magassági szintet különböztet meg: 1/ extra magas, 2/ magas, 3/ közepes /normál hangmagasság/, 4/ mély. Így intonációs patterneket lehet alkotni, s azt gyakoroltatni /Budai, 1975/. Ha osztályteremben végzik a gyakorlatot, akkor a tanár felír egy kijelentő mondatot a táblára, berajzolja a hangmagasságokat, s azt szubsztitúciós gyakorlat formájában lehet elvégezni. Természetesen most a hanglejtésre ügyelve.

a/ 2
a/ 3 He went to the office. 4

Ez a kijelentő mondat leggyakoribb intonációs modellje. A számok természetesen relatív hangmagasságot jelölnek, a beszélő hangját figyelembe véve.

b/ Az angol nyelv hanglejtésének jellemzője, a szóvégek hangmagasságának esése: a kettes hangmagasságról a négyesre. Ezt szavakon is gyakoroltatjuk:

 2 2 2 2
doctor practice English open
4 4 4 4

Egytagu szavaknál a hangesés a magánhangzó után következik be:

wall

chair

book

pen

Hasonló módon lehet a kérdés és a válasz intonációját is gyakoroltatni /Papp, 1979/.

Az intonációs differenciáló gyakorlatokat nagyon gondosan elő kell készítenünk a tanteremben /az előbb ismertetett módon/, s csak utána mehetünk a laboratóriumba. Először a kétszótagu szavak, ill. mondatok ereszkedő, ill. emelkedő hanglejtését gyakoroltatjuk úgy, hogy előbb tisztázzuk annak érzelmi töltését. A tanulók legalább kétszer halgassák végig a gyakorlatot, mielőtt az aktív gyakorlást megkezdenék /Bolla, 1969/. Azután áttérhetünk a három, ill. négy szótagu szavak gyakorlására.

Bővítéses intonációs gyakorlat: Egy tőmondat-tal kezdjük a gyakorlatot, melyet háromszor hallgatnak meg a tanulók. Azután bővitménnyel látjuk el a mondatot, melyet ismét háromszor hallgatnak meg, illetve ismételnék el. Így fokozatosan tovább bővítetjük a mondatot. A különböző mondattípusokat külön-külön gyakoroltassuk /Magdics, 1970/! - /állító, tagadó, kérdő, felkiáltó, felszólító/. Az intonáció minden esetben változik.

Erre a bővítéses intonációs gyakorlatra P. Delattre ad jó gyakorlatsort. A francia nyelvre vonatkoztatva három nagy csoportra osztja gyakorlatait:

- 1/ - Nem tartalmaz r és nazált hangot.
- 2/ - r hang előfordul.
- 3/ - Minél több nazált hang is szerepeljen.

- 1/ La belle demoiselle qui passe là-bas est la voisine de Jeanne à la classe de mathématiques de la capital.
- 2/ Le jeune monsieur qui travaille à coté est le nouveau professeur de Charlot au cours de littérature espagnole du Collège.
- 3/ Le gentil garçon qui prononce bien a un voisin ennuyeux qui bavarde constamment dans une classe de français à Verdun.

A gyakorlat lefolyása a nyelvi laboratóriumban a következő: A mondatot mindig hosszabb patternekre bontja, melyek után annyi szünetet tart, hogy a tanuló helyes intonációval utána tudja mondani. A gyakorlatot 5-6-szor lehet így megismételni.

- La belle demoiselle /szünet/
- La belle demoiselle qui passe /szünet/
- La belle demoiselle qui passe là-bas /szünet/
- La belle demoiselle qui passe là-bas est la voisine /szünet/
- La belle demoiselle qui passe là-bas est la voisine de Jeanne /szünet/
- La belle demoiselle qui passe là-bas est la voisine de Jeanne à la classe de mathématiques /szünet/

- La belle demoiselle qui passe là-bas est la voisine de Jeanne à la classe de mathématiques de la capital.

A következő órákon bevezeti a kérdést is az adott mondat egy-egy patternjére.

- Qui passe là-bas?

Szünet: a tanuló válaszol: La belle demoiselle.

- Qui est la voisine de Jeanne?

Szünet: válasz

- Qui est la belle demoiselle qui passe là-bas?

Szünet: válasz

- Qui est la voisine de Jeanne à la classe de mathématiques?

Szünet: válasz

A tanulók elismétlik a kérdéseket és a válaszokat is. Ugyanezt a gyakorlatot végezhetjük szubsztitúciós gyakorlatként is. Pl. "la classe de mathématiques" helyett "la classe de français" szerepelhet. A szubsztitúciót minden mondatrészre alkalmazhatjuk. Delattre öt hétig folytatja ezt a gyakorlatsort, melynek során a tanulók kb. 60 szót tanulnak meg. De ezzel a 60 szóval kb. 200 kérdést és választ tudnak szerkeszteni jó kiejtéssel.

Transzformációs intonációs gyakorlat:

Pl. Ha a módosítószó helyét megváltoztatjuk a mondat-

ban, megváltozik a mondatmelódia is.

Vous ne venez pas, évidemment. / Évidemment vous ne venez pas.

Vous refusez, bien sûr. / Bien sûr, vous refusez.

Elvonásos: A megadott mintából elhagyunk egy-egy szót.

A mondathangsúly változik.

Asseyez-vous donc. / Asseyez-vous.

Laissez-nous donc là. / Laissez-nous donc.

Kiegészítés: Megadunk egy mintát, s ahhoz egy vagy több szót illesztünk. Gyakoroljuk a megváltozott kiejtést.

je sais / je ne sais pas

je veux / je ne veux pas

A mondatritmus megmarad, de a hangsúly megváltozik.

Szórendi változtatás a szintagmák között:

En hiver, je fais du ski. / Je fais du ski en hiver.

En été, je reste ici. / Je reste ici en été.

Behelyettesítés: A kérdő mondat két típusának gyakorlására szolgál, figyelembe véve az intonáció megváltozását.

A megadott pattern után annak egy-egy elemét más-más szóval helyettesíthetjük.

Minta: Partez-vous? / Est-ce que vous partez?

Stimulus: Sortez-vous?

Válasz /a tanuló megadja a másik kérdésformát/

Est-ce que vous sortez?

Minta: Chantez-vous?

Válasz: Est-ce que vous chantez?

Ez a gyakorlatforma alkalmas a zöngétlen p,t,k kiejtésének automatizálására, ha önállóan ejtjük, illetve ha az előtte álló mássalhangzóval /s/ együtt.

Est-ce possible? / C'est possible.

sp

p

Est-ce toi? / C'est toi.

st

t

Est-ce curieux? / C'est curieux.

sk

k

A gyakorlat menete: Modell - utánzás - a modell megismétlése - az utánzás megismétlése.

A gyakorlat másik feldolgozási formája:

Est-ce possible?

Ce n'est pas possible.

Est-ce permit?

Ce n'est pas permit.

A gyakorlat menete itt: Stimulus - válasz - korrekció - ismétlés.

Regresszív építkezés: A mondat végét adjuk meg, s azt fokozatosan látjuk el a mondat többi elemével. Az intonáció nem változik.

..... in the morning.

..... at six in the morning.

..... breakfast at six in the morning.

We have breakfast at six in the morning.

A mondatritmus gyakorlására olyan patternt válasszunk, melyet bővíteni lehet, tehát egy predikativ szintagmát.

Alany	Állítmány
1/ The DOctor is a	SURgeon.
2/ The DOctor is a good	SURgeon.
3/ The DOctor is a very good	SURgeon.
4/ The DOctor is not a very good	SURgeon.

Az angolban a szótagok kiejtési ideje úgy rövidül, ahogyan a mondat hossza nő. Tehát tulajdonképpen az első pattern és a negyedik kiejtési ideje azonos. Ezeknél a gyakorlatoknál helyes metronómot használni /Léon, 1962/.

A fejezetet összefoglalva: a fonetika, hangzó kiejtés, intonáció, szó- és mondatritmus egymásba átnyúló területek, kialakításukat egymástól mereven elválasztani nem lehet, s nem is érdemes. Ezek a helyes kiejtés építőkövei, automatizálásuk négy területen va-

lósulhat meg:

- 1/ A hangok helyes képzése, a beszédszervek helyes beállítása.
- 2/ A hangok helyes kapcsolása.
- 3/ Az egyes szavak helyes hangsúlyozása.
- 4/ A helyes mondathangsúly.

A különböző nyelvek tanítása során a kiejtéstanítás ezen négy fázisa különböző hangsúlyt kap, egyes területeken nagyobb gyakorlás szükséges, máshol kevesebb. Például: Az olasz nyelv hangzókiejtésével csak minimálisan kell foglalkozni, mivel csak néhány hangzója van, mely eltér a magyartól /nyílt o/. Ugyanakkor az angol esetében egy egész sereg a magyartól idegen hangzót kell elsajátítani /th, hehezetes t, hátulképzett hangok stb./. Ugyanez mondható el a francia nyelvre is /nazált hangok, pörgetett r/.

II.3. Gyakorlatok a beszédkésztség fejlesztésére

Az idegen nyelven való beszéd komplex tevékenység, amely nyelvi ismeretekre, jártasságokra épül, azokat használja fel kommunikatív célokra. Minden nyelvgyakorlat tehát tulajdonképpen a beszédkésztséget is fejleszti. Itt most a gyakorlatokat a beszédkésztség fejlesztése szempontjából vizsgáljuk.

Három gyakorlattípust különböztetünk meg:

- Memorizáló /reproduktív gyakorlatok/.
- Variatív /szöveget vagy strukturákat variáló gyakorlatok/.
- Szabad /kommunikatív/ beszédgyakorlatok.

Ez a három gyakorlattípus fokozatosan közelíti meg a beszédgyakorlatok célját, ez azonban nem jelent idő vagy értékbeni sorrendiséget. Mindhárom gyakorlattípusra minden nyelvi szinten szükség van. Mindhárom fokozaton belül különbséget teszünk monológikus és dialógikus gyakorlatok között.

- a/ A monológot előre elkészített terv alapján mondattjuk el. A dialógusnál ez nem lehetséges: a párbeszéd menete nemcsak a beszélő logikai tervétől függ, hanem partnere reagálásától is.
- b/ A párbeszéd esetében át kell váltani a megértésről a beszédre, s azonnal reagálni kell a hallottakra. Tehát mind a hallás utáni megértést, mind a beszéd-képességet fejleszti.
- c/ Különbség van a szükséges beszédstrukturák megválasztása között is. Dialógusban a kérdések fontos szerepet játszanak. Éppen ezért a dialógus hasznosabb gyakorlatforma olyan nyelveknél, ahol a kérdő mondat szórendje eltér az állító mondattól /angol, francia/.

d/ A dialógus másik nehézsége abban rejlik, hogy nemcsak reagálni kell a kérdésekre, de tovább is kell vinni a gondolatmenetet, ami nemcsak nyelvtudástól, de más pszichikai sajátosságoktól is függ.

A dialógusgyakorlatok kommunikációs szempontból stimulusból és reakcióból állnak. A stimulusoknak az a feladata, hogy megtervezett nyelvi reagálásokat /feleleteket/ vagy nyelven kívüli tevékenységet /cselekvés/ váltsanak ki. Ilyen lehet: a tanulónak tanári utasítást kell végrehajtania, s közben mondja a célnyelven, amit csinál. A gyakorlat különösen hasznos, mivel rögtön kontrollálható a megértés és a beszéd is.

A biztos nyelvtudásnak az a jele, amikor képesek vagyunk a szituációnak megfelelő nyelvi reakcióra: a megfelelő szavakat tudjuk mondani a megfelelő alkalommal. Fontosak tehát a szituációteremtő dialógusok /Horváth, 1976/.

II. 3.1. Párbeszéd - kérdés-felelet gyakorlatok

Az iskolai gyakorlatban ma sokszor dominál a kérdés-felelet gyakorlat. A kérdések vonatkozhatnak az olvasmányra, a stimulusadó szinte mindig a tanár, a tanuló pedig a felelő. Ez a forma csak kezdő szinten hasznos, mivel a felelőnek nagyon egyszerű dol-

ga van, szinte az egész kérdést felhasználhatja válaszában, azt csak egy-egy szóval kell bővitenie. Éppen ezért a tanár már az első órán kérdezzen! Meglepődve tapasztalja, hogy azok a hallgatók, akik alig-alig tudnak még olvasni, már megértik a kérdést, és válaszolni is tudnak rá. De egy-két óra után már azt is be lehet vezetni, hogy egy tanuló kérdez a tanár helyett. A kérdések természetesen nagyon egyszerűek, s mindig a tanult olvasmányra vonatkoznak. Mindenesetre már az első órán megkezdett kérdés-felelet gyakorlat nagyon meghatározó a beszédképesség további fejlődésében. Ugyanis a tanuló rádöbben arra, hogy képes megszólalni az adott nyelven, megszokja saját hangját az illető nyelven /nagyon lényeges!/, így gátlásai a beszéddel kapcsolatban rögtön az első órákon oldódnak. A beszéd spontán, természetes követelménnyé válik, s ebből a követelményből fakadóan természetes cselekvéssé /Szász, 1974/.

A kérdés-felelet gyakorlására kezdő szinten French /1963/ a szubsztitúciós táblázatot ajánlja. A táblára felírnak egy drillt.

1.	2.	3.
They	must	shut all the doors.
Some of the boys	should	
he	can	
The others	might	
Her sister	did not	

Ezekre az állító mondatokra lehet kérdéseket fel-
tenni, vagy a tanár vagy egy-egy tanuló.

Must they shut all the doors?

Might the others shut all the doors?

Should he shut all the doors?

Did not her sister shut all the doors?

A kérdésekre a tanulók válaszolnak. A gyakorlatot va-
riálni lehet, ha a tanár más kifejezést ad meg a 3.
oszlopra vagy az alanyi részre.

The boy in the corner

behind me

dropped his book.

sitting near the door

Kérdéseket teszünk fel az alanyra:

Which boy?

behind me

Pl. The boy behind me dropped his book.

in the corner

The boy in the corner dropped...

near the window

A táblára felírt behelyettesítő táblázat segítségével
mindenki könnyen és gyorsan válaszolhat.

A kérdés-felelet történhet kép segítségével is. A kép
lehet egy önálló kép, vagy az olvasókönyvben egy rajz,
vagy táblarajz. A képre kérdéseket teszünk fel, s a
tanulók válaszolnak. Pl. What is this/that; How many
/chairs/ are there; What is he/she doing?

A kép szerepe a nyelvi laboratóriumban a kérdés-felelet gyakorlat tükrében /Szebeni, 1968/.

A képi segédeszközök szemléletessé, ezáltal könnyebben érthetővé teszik azt az impressziót, amit a nyelv kelt egy bizonyos témáról, tárgyról, eseményről. Ezért szerepe nagyon nagy a nyelvoktatásban /Hell, 1979/. A képre a következő általános kérdéseket tehetik fel a tanulók:

- 1/ Milyen hely látható a képen?
- 2/ Mi van az előtérben, vagy a háttérben?
- 3/ Hány ember van a képen?
- 4/ Nők vagy férfiak vannak-e a képen? Milyenek ők?
- 5/ Mit csinálnak?

Ezekből az általános kérdésekből kiindulva egyre részletesebb kérdéseket tehetnek fel a tanulók.

A párbeszédet illusztráló képet elsősorban emlékeztetőnek lehet felhasználni.

1/ Mint kétfázisú ismétlési gyakorlat

- megjelenik a kép és elhangzik a párbeszéd,
- a tanulók megismétlik.

2/ Négyfázisú beszédgyakorlatként

- megjelenik a kép,
- a tanulók elmondják a képhez tartozó szöveget,
- a szalag lejátssza a helyes szöveget,
- a tanulók megismétlik.

3/ Analógiás gyakorlatokra: Új mondatok szerkesztését teszi lehetővé. Pl. a képen látható, hogy valaki a könyvtárban van. A kísérő szöveg:

- Pierre est dans la bibliothèque. Et vous?
- Je ne suis pas dans la bibliothèque, je suis en classe.

A helyes válasz és a tanulók ismétlése egészíti ki a gyakorlatot négyfázisúvá. Egy képre 6-8 kérdést is feltehetünk.

A kérdés-felelet következő lépcsőfoka lehet a párbeszéd vagy szituációs gyakorlat. A tanult olvasmányban megadott szituációba éli bele magát 2-3 tanuló, s párbeszéd formájában feldolgozzák a gyakorlatot. /A szoktatás kedvéért érdemes a párbeszédes részt már az olvasásnál "szereposztásban" olvastatni./ A kérdés-felelet játék mindig a tanár ellenőrzésével történjék kezdetben. Később azonban kijelölhetünk egy hallgatót, aki javítja a kérdésekben és válaszokban előforduló hibákat, a tanár csak mint végső kontroll szerepe. Így elérhetjük azt, hogy egy-egy szituációs gyakorlatban az osztály fele részt tud venni.

Fésüs András: Új módszerek a nyelvtanításban és nyelvtanulásban /1969/ c. tanulmányában a tolmácsok és nyelvi átalakítók jó szituáció teremtő gyakorlatot javasolja. Lényege a következőben van: van

egy magyar vendég és egy tolmács. A feltételezett vendég kérdez, a tolmács lefordítja idegen nyelvre. Szerepel egy vagy két "papagáj", akik elismétlik a kérdést. A két javító feladata az esetleges hibák javítása. A többieknek válaszolniuk kell. A gyakorlatnak ez a része a beszédképesség fejlesztésére irányul. De a gyakorlatot tovább lehet fejleszteni. Egy hallgató átalakítja a kérdéseket egy más nyelvtani szerkezetbe, vagy más kérdésformát alkalmaz /kérdés egyenes szórenddel, kérdés fordított szórenddel/. A gyakorlat így egyben a nehéz nyelvtani szerkezet súlykolására is alkalmas. Másrészt a feltehető kérdések száma kibővül, tehát a beszédképesség-fejlesztését célzó gyakorlat is jobban megvalósítja elsődleges célját.

Az ismert szöveg társalgási formában történő feldolgozásában a tanár is részt vehet. Kiválasztva a legjobb tanulót, ketten beszélgetést kezdenek a témáról. A beszélgetés spontánabb, élethűbb lesz, mint két tanuló beszélgetése esetén, mivel a tanár nagyobb szókinccsel rendelkezik, a kérdések-válaszok egészen elszakadhatnak a könyvtől, csak az alaptéma marad meg. Az előforduló ismeretlen kifejezéseket a tanár a beszélgetés végén felírhatja a táblára - de ezek a megértésben semmiképp sem zavarók, mert a ta-

nulók a témát ismerve többé-kevésbé kikövetkeztetik azt az egy-egy ismeretlen szót, ami előfordul. Igyekezünk lejátszani is a jelenetet, tehát utánozni az anyanyelvi beszélőt, nemcsak intonációjában de külső megjelenésében is /Fésüs uo.; Papp, 1979/. Így mintegy játékos formában tárgyaljuk meg újra az ismert témát, ez konkrét élményhez kötődik a hallgatóban, így az új ismeretek még jobban rögzülnek. A következő órán ugyanezt a jelenetet, párbeszédet már két jó képességű tanuló is eljátszhatja.

II.3.2. Memorizáló gyakorlatok

Memorizáló a tanuló beszédtevékenysége, ha a hallottakat, vagy az elolvasott szöveget ismétli meg beszéd formájában /Rosta, 1977/. Hasznosak lehetnek a könyvben előforduló dialógusok könyv nélkül való megtanulása, begyakorlása azért, hogy emlékezőtehetségünket a célnyelven fejlesszük. Másrészt a beszélt nyelv dialógusai a beszédkésztség szempontjából hasznosabbak, mint a költemények vagy szépirodalmi szövegek, mert a dialógusok konkrét beszédhelyzetnek megfelelően tartalmazznak számos beszédstrukturát, míg a szépirodalmi művek /éppen művészi voltak miatt/ a szokatlanra, a nem tipikus nyelvi kifejezésekre törekednek /Krammer-Szoboszlay, 1975/.

II.3.2.1. Imitativ gyakorlatok: Ilyen az ismétlés

/minta után mondás/. A tanár vagy a magnószalag szövegmondása után egy-egy tanuló megismétli a szöveget, majd kórusban az egész osztály. Ennek a gyakorlatnak nagy jelentősége van a beszéd fonetikai sajátosságainak /kiejtés, intonáció, szómondatritmus/ elsajátításában is.

A kórusban mondatásnak nagy szerepe van a tanítási órán.

II.3.2.2. Könyvnélküliek felmondása. Tartalmi szem-

pontból értékes szövegeket érdemes így megtaníttatni. Így: Egy kirándulás, Takarítás otthon, Színházban, Utazás stb. Olyan témákat tehát, melyek az életben lépten-nyomon előfordulnak.

II.3.2.3. Dalok éneklése. Emocionális és hangulati lehetőségeket rejtenek magukban, az órákat változatosabbá teszik.

II.3.2.4. Párbeszéd dramatizálása. Először dramatizálva olvastatjuk el, majd könyv nélkül mondatjuk el.

II.3.2.5. Önálló jelenetek, drámai művek bemutatása.

Kezdetleges formában a tanítási óra keretén belül is megvalósítható, de ha erre lehetőség van, szak-

köri foglalkozás keretén belül ideális.

II.3.2.6. Nyelvtörő mondókák. Vidámságot, hangulatot visznek a tanulásba, ugyanakkor a beszédkésztség fejlődik, s fonetikai gyakorlás is történik.

II.3.3. Variatív /szöveget vagy strukturákat variáló/ gyakorlatok

Ezeknél a gyakorlatoknál a tanuló nem szó szerint ismételi, hanem a hallott szövegből kiindulva azokat a gyakorlat céljainak megfelelően alkalmazza. A variatív gyakorlatokat két nagy csoportra oszthatjuk:

- a/ Szöveghez kötött, vagy attól részben elszakadó gyakorlatok.
- b/ Mondatstrukturákat variáló gyakorlatok.

II.3.3.1. Szöveghez kötött beszédgyakorlatokkal történik a tanítási órákon az olvasmányok tartalmának feldolgozása. A tanulók a tanár irányított kérdésével elmondják az olvasmányban foglaltakat. A tartalomelmondás tulajdonképpen szöveghez kötött monológ. A tanuló a szöveg lényeges szerkezetének és szókincsének megtartásával, de bizonyos egyszerűsítéssel mondja el az olvasmány tartalmát. Tehát

maga végez el egyfajta szövegvariálást az egyszerűség érdekében. Hosszabb szöveg esetén érdemes a fontosabb kulcsszavakat emlékeztetőül a táblára felírni.

II.3.3.2. A mondatstrukturákat variáló orális gyakorlatok. Ezek izolált, a környező valóságtól és a beszélő helyzetétől, valamint kontextustól független beszédgyakorlatok. Jelentőségük az, hogy automatizálják a beszédben leginkább előforduló szerkezeteket. Tehát itt a beszédnek nem az a célja, hogy valakivel valamilyen információt közöljünk. Az orális gyakorlatok célja: bizonyos nyelvi kategóriákat a mondatminta keretében elsajátítani. Tehát a forma a fontos, a mondanivaló kevésbé. Az orális strukturális gyakorlatoknak prekommunikatív jelentőségük van; előkészítenek az irányított társalgási gyakorlatokra, illetve a szabad beszédre /Cook, 1968/.

A gyakorlattípus legfontosabb feltételei a következők:

- Az automatizálandó nyelvi szerkezet legyen gyakori és produktív, vagyis legyen alkalmas minél több analóg struktúra képzésére.
- A kiindulási mondatnak és az új mondatnak le-

gyen kommunikativ értéke.

- Az egyszerűbb szerkezetű gyakorlat előzze meg a bonyolultabbat.
- Megfelelő számú ismétlés biztosítsa a szerkezet elsajátítását és automatizálását.
- Mindig legyen megerősítés, vagyis visszajelzés. Magnószalag hiányában a tanár adja a megerősítést.

Léon egy lánctranszformációs gyakorlatot ad a beszédkésztség fejlesztésére.

Szalag

Tanuló

Carlo ha un amico

Carlo ha un amico.

Il professore

Il professore ha un libro.

Il libro

Il professore legge un libro.

legge

Il professore legge un romanzo.

un romanzo

Ebben a gyakorlatban alapmondat /első stimulus/ valamennyi tagját fokozatosan behelyettesítjük, vagy át-alkítjuk a megadott új szavakkal. Egy adott főnév mindig lehet alany és tárgy is, azonban ha a tanulók ismerik annak jelentését, akkor jól fogják használni. A négyfázisú laborgyakorlatoknál a szalag mindig megadja a helyes választ, vagyis a megerősítést.

French /1963/ drill módszert javasol a beszéd-késztség fejlesztésére. A gyakorlat menete: A táblára

felírunk egy behelyettesítő táblázatot.

- 1/ A tanár megmagyarázza a táblázat használatát.
- 2/ Elolvassák a táblázatot - az összes lehetséges kombinációval.
- 3/ A tanulók elkezdik megtanulni a táblázatot /részben vagy egészben/.
- 4/ A táblázatot letakarják, vagy a táblát elfordítják és a tanulóknak mondatokat kell szerkeszteniök a táblázatban látottak alapján. Helyes az időt is megszabni. Pl. Mondj egy mondatot 5 másodperc alatt!
- 5/ A gyakorlat írásbeli része: az ismert szerkezet alapján új megadott szavakból a tanulóknak maguknak kell mondatokat alkotni és a füzetbe leírni. Utána felolvassák a szerkesztett mondatokat.

A tábla képe:

1	2	3	4
You	will have been	examined	by the next week
They		selected	before January
The boys			

Új szavak

a/	b/	c/
buildings	spent	before
money	repaired	dawn
machinary	reached	I come back

enemy	built	The battle begins
crops	destroyed	Mary returns

A megalkotott mondatok száma szinte végtelen lehet.

Pl. All the machinery will have been repaired
before I come back.

A gyakorlat nehéz igealakok begyakorlására is alkalmas.

A gyakorlat szóbeli lefolyása lehet: Az osztály egyik fele az első oszlopra mond variációkat változtatlanul hagyva a második oszlopot. Az osztály másik fele viszont a második oszlopra mond variációkat, az első változtatlanul hagyva. A két oszlop variációit egymással értelem szerint kombinálhatjuk.

Szóbeli diktálás: A tanár mond egy példamondatot, majd megadja az új behelyettesítendő szót. Utána egy tanuló elmondja az új mondatot /lásd French, uo./.

Minta: There are six books on the table.

Tanár: five

Tanuló: There are five books on the table.

A gyakorlat a végtelenségig variálható a különböző mondatrészek behelyettesítésével.

Munkafüzet alkalmazása rajzokkal /French, uo./.

A tanár felszólítja a tanulókat, hogy színezzék ki a rajzot. Majd megmondja, hogy mit ábrázol a rajz -

This is the wall. Miközben a tanulók színeznak, magukban félhangosan többször elismétlik a rajzra vo-

natkozó mondatot. Ez az ugynevezett "inner voice" módszer egyik formája. A rajzzal kapcsolatban számtalan mondat alkotható, melyeket a tanulók begyakorolhatnak rajzolás közben.

II.3.4. Szabad /kommunikatív/ beszédgyakorlatok

Céljuk az, hogy a tanuló a tanult nyelvi ismeretek felhasználásával életszerű szituációkban is ki tudja magát fejezni. Az előző gyakorlattípusokhoz képest ezek a szabad gyakorlatok jóval nagyobb erőpróbát jelentenek a tanuló számára. Itt nagy szerepet kapnak az aktualizáló kérdések, a szituitív gyakorlatok, az életszerű dialógusok. A szabad beszédgyakorlatok feltételezik az imitativ és variativ beszédgyakorlatokat, azokra épülnek. A monológikus szabad beszédre alkalmas gyakorlat lehet valamilyen téma aktualizálása a tanuló viszonyaira: Hogyan töltötte a hétvégét? Milyen filmet látott?

III. BESZÉDMEGÉRTÉS-KÉPESSÉGET FEJLESZTŐ

GYAKORLATOK

A beszédmegértés fejlesztéséhez tulajdonképpen hozzájárul az összes eddig ismertetett orális vagy nyelvi laborgyakorlat. Bár ezeknek fő céljuk a nyelvtani szerkezetek begyakoroltatása, ugyanakkor ez elválaszthatatlan attól, hogy a tanulók jól értsék is a bemutatott patternt, vagy stimulust. Tehát minél többször hangzik el a stimulus a magnóról vagy a tanár szájából, a tanuló annál könnyebben fogja ezeket a stimulusokat megérteni.

A beszédmegértés-képesség a II.1., II.2. pontban leírt fonetikai, intonációs gyakorlatokkal szintén fejlődik. Ahhoz ugyanis, hogy valaki jól megértse az adott nyelvet nemcsak szókincs, nyelvtan szükséges, hanem a célnyelv artikulációs bázisának beható ismerete is, vagyis hogy fülünk hozzá legyen szokva az adott nyelv intonációjához. /Hányszor látjuk ugyanis, hogy a tanártól hallott egyszerű mondat, melyet könnyen megértenek a tanulók, a magnóról - anyanyelvi beszélő szájából - már nehezen érthető lesz első hallásra. Többszöri lehallgatás után azonban fülünk hozzászokik az idegen kiejtéshez, és differenciálni tudja a szavakat, mondatokat./ A differenciáló

készség fejlesztésére szolgál a következő nyelvi laborgyakorlat, mely nemcsak beszédmegértést fejlesztő gyakorlat, hanem fonetikai gyakorlat is lehet.

III.1. A hangzásban hasonló szavak megkülönböztetésére hallgassuk le a következő szavakat:

leave	live
sheep	ship
feel	fill
peak	pick
seat	sit

Az első csoport a hosszú magánhangzókat tartalmazza, a második a rövideket. Hallgatáskor nagy az összetévesztés veszélye, nehéz a differenciálás. A gyakorlat első lépéseként a tanulók párhuzamosan hallgatják meg a két oszlop szavait. Második fázisként rendszeresen hallják az elhangzott szavakat, minden szó után szünet van, mely alatt a tanuló leírhatja azt a szót amit hallani vélt. Majd a szalag megismétli a szót és a kategóriát is, amelybe tartozik. Lehetőség van tehát az önkorrekcióna is. Ugyanilyen gyakorlat végezhető el hangzásban közelálló mássalhangzokkal is, sőt rövid mondatokkal is /thin-sin, sing-think; Il voit - il boit, Il va - Il bat/.

Tehát minden fonetikai gyakorlat használható beszédmegértés-képességet fejlesztő gyakorlatként a fent tárgyalt módon. Vagyis: az elhangzott stimulus után a tanuló nem megismétli a stimulust, hanem leírja azt a szót, vagy mondatot, melyet hallani vélt. Ezzel mutatja meg azt, hogy mennyit értett az elhangzott stimulusból.

A modellgyakorlatokkal csak akkor érünk el célt, ha többször lehallgatjuk őket. Optimális teljesítményt a harmadik lehallgatáskor kapunk. Leghatásosabb, ha egy 45 perces laborórán 2 db 10 perces egymáshoz kapcsolódó gyakorlatot tervezünk. Egy kis szünetet tartva mégegyszer lejátsszuk a gyakorlatot. Háromnál többször nem érdemes a gyakorlatot ismételni, mert akkor már olyan mechanikus lesz, hogy értelmét veszti /Nagy, 1970; Saura, 1965/.

A hallás utáni megértés fejlesztésére hasznos a tanulók számára ismeretlen szövegek felolvasása is, vagyis auditív bemutatása. A szövegben azonban lehetőleg ne legyen ismeretlen szó. Fontos, hogy a szövegek érdekesek, cselekményesek legyenek, hogy a figyelem mindvégig fennmaradjon /Kosaras, 1962/.

III.2. Szövegmegértést fejlesztő gyakorlatok

Gyakorlattípusok:

- A tanár a célnyelven utasításokat ad, a tanulók végrehajtják az utasításokat. Ebből tudja a tanár lemérni, hogy a tanulók megértették-e az utasítást.
- Mondatbővítés hallás után. A tanár egy egyszerű mondatot mond, azt a tanulók bővítik idő-, mód-, helyhatározóval, szám-, tulajdonság- és birtokos jelzővel.
- A kulcsszavak megragadása. A tanár egy hosszú mondatot olvas fel, a tanulóknak a mondat kulcsszavait kell megismételni. /Tulajdonképpen az előzőnek az ellentettje, mivel a kulcsszavak egy egyszerű mondatot fognak eredményezni./
- A tanár a célnyelven alternatívát állít fel, a tanulók igennel vagy nemmel válaszolnak, aszerint, hogy megértették-e a kérdést. - Is it cold in summer? No, it isn't.
- A tanár rövid történetet olvas fel, a tanulók bizonyos szavakat gyűjtenek ki belőle /pl. foglalkozásnevek, színnevek/.
- A tanár rövid történetet olvas fel, s a tanulóknak megadott időn belül le kell írni annak tartalmát, vagy szóban visszamondani.

III.3. Segédeszközök a beszédmegértés gyakorlására

A beszédmegértés-képesség fejlesztéséhez rendelkezésünkre állnak még a szinte minden nyelvkönyvhöz kapható lemezek, vagy magnószalagok. Ezek azért nagyon hasznosak, mert a beszédsebesség teljes begyakoroltatását lehetővé teszik. Ez utóbbi ugyanis elválaszthatatlan a beszédmegértéstől. A lemez lényege az, hogy az anyanyelvi beszélő teljes sebességgel elolvassa az olvasmányt, majd azt mondatokra bontja. Tehát teljes beszédsebességgel elolvas egy mondatot, majd a lemezen pontosan annyi szünet van, amennyi idő alatt a hallgató szintén teljes sebességgel visszamondhatja a szóbanforgó mondatot. Ezt tartom az egyik legtokéletesebb segédeszköznek arra, hogy a beszédsebességet, így a beszédmegértés-képességet is begyakoroltassuk. Természetesen a lemezzel történő ilyen formájú begyakoroltatást csak akkor kezdjük el, ha a tanulók már teljesen tisztában vannak a szöveggel, azt jól ismerik, értik, s kiejtési probléma sincs.

Másrészt hallgathatunk még idegennyelvű adásokat a TV-ben, rádióban is. Ezek is hasznos szolgálatot tesznek, bár távolabb állnak a beszélt nyelvtől. Egyrészt, mivel ilyenkor jóval lassabban beszélnek, mint a mindennapi életben, másrészt, mert a kulturált

irodalmi nyelvet beszélük. Ez pedig - tudjuk saját anyanyelvünkről - nem mindig valósul meg a hétköznapi beszédben. Ilyenkor ugyanis beszédünk mindig pozitív, vagy negatív érzelmeiktől telített. Ebből az következik, hogy bizonyos szavakat nyomatékkal ejtünk - tehát jól érthetően - míg más szavakat, szintagmákat elhadarunk, végüket elnyeljük. Természetes, hogy ez a jelenség rendkívül megnehezíti az idegen beszéd megértését /Kéri, 1978/.

Azt mondhatnánk, hogy a film tökéletesen elegendő tesz annak a kritériumnak, hogy beszélt nyelvi, teljes beszédsebességű szöveget halljunk. Ez így is van. De a film sem alkalmas maradéktalanul a teljes beszédsebesség megértésének begyakoroltatására, vagy csak igen magas nyelvi szinttel rendelkezők számára. Ennek oka egyszerűen akusztikai. Gondoljunk csak arra, hogy egy magnófelvételt is nehezebben lehet megérteni, mint egy jó lemezt, melynek hangja tiszta, zörejektől mentes. A filmnél ez a probléma méginkább jelentkezik. Ha a terem akusztikája nem kifogástalan, a beszéd egybefolyik, torzul, nem lehet differenciálni a különböző szó- és mondathatárokat, szintagmákat. Még a gyakorlott fül számára is nehezebb a megértés, mint az élőbeszéd esetén. Mit lehet tehát tenni? Természetesen mindezeket a segéd-

eszközöket: TV, rádió, magnó, lemez, film - igénybe
kell venni, tudatosan figyelni, hallgatni - lehető-
leg minél gyakrabban - hogy az illető nyelven beszéd-
megértési képességünk minél hamarabb kialakuljon, rögzüljön.

IV. IRÁSKÉPESSÉG FEJLESZTŐ GYAKORLATOK

"A gondolatok írásbeli kifejezése emberi tevékenység, amelyben - mint minden emberi tevékenységben - különféle tudatos és automatizált összetevők működnek. E bonyolult rendszerben sajátos rendszert alkotnak a manuális mozgások" - mondja Nagy-Kunstár /1964, 110. old./.

Az íráskészség fejlesztése folyamán olyan gyakorlatokat kell alkalmazni, melyeknél a manuális mozgások céljellegűek, s hozzájuk képest a gondolati tartalom eszközjellegű. A cél tehát a manuális mozgások megtanulása. Az írásmozgások meghatározott mozdulatokból épülnek föl. Az egyes betűk írása több, mindig ugyanabban a rendszerben ismétlődő mozdulatokból áll. "Egy betű írásának tudatos indítása után a mozgás automatikusan folyik le, minden összetevő /mozdulat/ a következő összetevő ingerévé válik /lásd uo. 111. old./. Külön feladat az egyes mozdulatok mozdulatrendszerre való összekapcsolása, vagy a betűkapcsolás begyakorlása. Ezek az írás alapkészségei. A következő lépés a szótagok, szavak, szókapcsolatok írásának készsége. Ez már összetett készség - szemben az alapkészségekkel, melyek meghatározott számúak - az összetett készségek száma meghatározatlan, mivel egyénen-

ként változik. Helyes a leggyakrabban előforduló szavak írásának készséggé fejlesztése külön gyakorlatok formájában.

IV.1. Helyesírási gyakorlatok

Az írástechnika kialakulását is a sok gyakorlás teszi lehetővé. Az írásgyakorlatok legegyszerűbb formája a másolási gyakorlatok. Ezek lehetnek:

- Elszigetelt szavak másolása.
- Szópárok és szókapcsolatok másolása.
- Mondatok és egész bekezdések, összefüggő szövegrészek másolása.

Másolást már akkor is adhatunk feladatul, ha a tanuló még csak bizonyos szavakat ismer, de azokat olvasni és mondatba foglalni már tudja. A másolási gyakorlat célja, hogy felelevenítse a tanulóban az adott szavakkal kapcsolatos ismereteit - tehát visszautaljon a már szóban /hallás-mondás/ útján tanultakra. A szó jelentése még jobban rögzül, mivel a kéz izomzata segítségével van a fülnek, szemnek, nyelvnek, hangképzőszerveknek - tehát mindazon szerveknek, melyek eddig részt vettek a tanulásban - /French, 1963/. A másolás ezenkívül még különösen hasznos olyan nyelvek esetében, melyeknél a szavak hangalakja na-

gyon eltér azoknak írott képétől, így a szó hangalakjának szorosan rögzülnie kell annak írásbeli alakjával is. Ehhez leghatásosabb út a másolás-mondás.

A helyesírás gyakorlásának legjobb eszköze a tollbamondás. A nyelvtanítás minden fokán alkalmazható. A tollbamondás tárgyául szerepelhetnek elszigetelt szavak, szókapcsolatok, különálló mondatok és összefüggő szöveg.

1/ Előkészítő tollbamondás:

a/ Vizuális előkészítő: A tollbamondásra előkészített mondatokat a tanulók elolvassák a tábláról vagy a könyvben, a nehezebb helyesírásu szavakat elemzik, s csak utána következik a szöveg diktálása.

b/ Auditív előkészítés: A tanulók hallás után végzik az egyes mondatok szavainak helyesírási elemzését, majd a tanár diktálása alapján leírják szokat.

2/ Kiválasztásos tollbamondás: A kiválasztott szövegből csak az előzetesen megjelölt helyesírási jelenségeket tartalmazó szavakat kell leírni.

3/ Alkotó tollbamondás: A tanár helyesírásszerű nehéz szavakat diktál, s a tanulóknak mondatba kell azokat foglalni.

4/ Egyszerű vagy ellenőrző tollbamondás: Minden előzetes magyarázat vagy utmutató nélkül hajtják végre

a tanulók. Ilyenkor csak ismert, jól begyakorolt lexikai, nyelvtani jelenségek lehetnek a tollbamondás anyagában.

5/ Szabad vagy visszaidéző tollbamondás: Összefüggő szöveg sajátos tollbamondását és szó szerinti vagy tartalmi reprodukálását értjük ezen. A tanár az első lépésben felolvassa a szabad tollbamondásra kiemelt szöveget. A felolvasást rövid szóbeli feldolgozás követi kérdés-felelet vagy tartalomelmondás formájában. Ezután következik a problematikusabb helyesírási szavak megtárgyalása. Majd utolsó lépésként a tanár két-három mondatonként diktálja a szöveget. A tanulók szó szerint, vagy kisebb eltérésekkel, egyszerűsítésekkel írják le a szöveget.

6/ Kommentált tollbamondás: Hasonló az egyszerű vagy ellenőrző tollbamondáshoz, mivel ezt is előkészítés nélkül hajtjuk végre. Az egyes nehezebb szavak helyesírását - a tanár diktálása közben, de erre a célra beiktatott szünetben - egy-egy tanuló magyarázattal kíséri. A magyarázatnak tömörnek kell lennie, rövid utalást tartalmazzon a legproblematikusabb helyre.

A tollbamondás minden fajtájára jellemző:

- A tollbamondás anyagát rendes beszédütemben diktáljuk.

- A tollbamondás ne legyen 3-5 percnél hosszabb.
- A tollbamondás eredményét, helyességét mindig ellenőrizzük.

A tollbamondás előnyeit French /uo./ a következőkben látja:

- A kéz, a szem, a fül segít ugyanazon időben a szó jelentésének rögzítésében.
- A tanulóban tudatosul a már tanult mondatmodellek tagolódása. /Ez csak úgy érhető el, ha a tanár maga is jó tagoltsággal olvas./

Pl. My son Bon did not go away until yesterday.

A mondatoknak ez a tagoltsága rögzül a tanulóban a hang, a megjelenés és az "izom-memória" segítségével.

- A diktálás fejleszti az "Inner Eye-t", a belső látást - mellyel mintegy lefényképezzük a szó írott képét. A helyesírás ugyanis elsősorban vizuális memoria kérdése, melyet fejleszteni lehet.
- Rögzül a szó írott képe a hallás utáni megértést követően.

French kezdetben nagyon egyszerű gyakorlatokat javasol.

Pl. Tedd az s vagy r betűt a következő szavakba:

dek, pan, coss, fie, fih

Pótold a hiányzó betűt!

g-ad, la-y, noi-e

A d betűt tedd egy másik betű helyére úgy, hogy értelmes szót kapj!

work, mark, grew, going

Ird le a következő szavakat, majd pótolj a hiányzó betűket értelem szerint!

bang	song
hang	long
s---	str---
---ry	wr---
r---	l---er

Az írástempó és az írás helyessége közötti összefüggésre mutat rá Nagy-Kunstár /1964, 120. old./ tanulmányában. Azt mondják, hogy minél gyorsabban tud írni a tanuló, annál kevesebb hibát követ el. "Az írástempó kellő időben és kellő mértékben történő kifejlesztésének tehát nemcsak időtakarékosági szempontból van jelentőse, hanem az íráskészség minőségének megtartása és javítása szempontjából is".

IV. 2. Fogalmazási gyakorlatok

Céljuk az, hogy a tanulók a gyakorlatban is alkalmazzák azt, amit a nyelvoktatás folyamán megtanultak, elsajátítottak. A tanulók figyelmét fel kell hívni arra, hogy a fogalmazás közben a mondanivalójukat

annak az idegennyelvi anyagnak a felhasználásával igyekezzenek kifejezni, amelyet már ismernek. A tanulókat arra is meg kell tanítani, hogy a kész nyelvi anyagon milyen átalakításokat végezzenek annak érdekében, hogy megváltoztassák tartalmát, s így a megváltozott szöveg alkalmas legyen új mondanivaló kifejezésére. Ilyen feladatok megoldása érdekében végezhetünk nyelvtani, lexikai és szövegelemző gyakorlatokat.

A nyelvtani gyakorlatok többsége olyan, hogyha jól végezzük azokat, segítséget nyújtanak a fogalmazástanítás területén is. Különösen a transzformációs gyakorlatok alkalmasak a fogalmazáskészség fejlesztésére. Ilyenkor ügyeljünk arra, hogy a változtatási feladatokat úgy adjuk meg, hogy azok szerves kapcsolatban legyenek a mondanivaló értelmének meghatározott irányu megváltoztatásával.

A behelyettesítő gyakorlat is alkalmas a fogalmazáskészség kialakítására. A tanuló mondatokat ír egy megadott pattern alapján, vagy a pattern egyik részét behelyettesíti:

How many.... are ther on the table?

How many pieces of paper are there....?

A behelyettesített patternekre a tanulók választ adnak.

Szövegelemző gyakorlat: a/ Két oszlopban mondatokat közlünk. A bal oldali oszlopban levő mindegyik mondathoz egy-egy mondat tartozik a jobb oldali oszlopban. A tanulóknak értelem szerint össze kell párosítaniuk a mondatokat. b/ Egy történet eseményeit ismertetik az adott mondatok, azonban nem az események sorrendjében. Feladat: megállapítani a helyes sorrendet. c/ Egy adott történet más igeidőben való elbeszélése.

A fogalmazástanítás szempontjából nagyon hasznosak lehetnek a következő szövegfeldolgozó gyakorlatok: irányító kérdések segítségével feldolgozzuk valamely olvasmány anyagát, vagy elmondatjuk azt az egyes szám 1., 2., 3. személyben. Az ismert olvasmány cselekményét változtassák meg a tanulók.

Vagy a tanár egy rövid elbeszélést olvas fel, a tanulóknak be kell a történetet fejezni.

Készíttethetünk fogalmazást képek segítségével is. A kép bármely fajtája megfelel. A gyakorlatnak ezt a formáját már egészen kezdő szinten is alkalmazhatjuk. Ilyenkor a tanár irányító kérdéseket tesz fel a képpel kapcsolatban.

What is the boy doing?

How many books are there?

Később a tanulók maguk szerkesztik meg a kérdéseket a

képre, és meg is válaszolják.

A fogalmazás gyakorlás játékos formája a faliujság /French, uo./. A falra kifüggesztett faliujságra minden tanulónak hetente kell írnia egy mondatot a héten történetekkel kapcsolatban.

A téma lehet: sportjátékok eredményei,

hírek a heti sporteseményekről,

a városban történetek,

osztályhírek,

iskolai hírek,

érdekes képek magazinokból címmel ellátva.

Rövid történetek tartalmának megfogalmazása.

A tanár egy rövidebb történetet mond el a tanulóknak, majd kérdéseket tesz föl a cselekményre, melyeket fel is ír a táblára. A tanulóknak először szóban kell válaszolniuk a kérdésekre. Amikor az egész történetet feldolgozták így szóban, a táblára felírt kérdések segítségével a tanulók leírják a történet tartalmát. Magasabb szinten az irányító kérdéseket elhagyhatjuk. Ilyenkor a történetet kétszer hallják a tanulók, majd megfogalmazzák annak tartalmát.

IV.3. Egyszerű levélírás

Az írástanulás fő célja, hogy gondolatainkat

írásban is ki tudjuk fejezni. Ennek egyik megnyilvánulási formája a levélírás. A tanulók már egészen kezdő szinten írhatnak egymásnak leveleket, melyek csak egy-két mondatot tartalmaznak.

Pl. Will you please lend me your pencil?

Are you going to play football this evening?

A címzett rendes levélformával válaszol /dátum, megszólítás stb/. Hasonló gyakorlatokat végezhetünk a következőképpen:

Két tanuló készít magának egy-egy rajzot, melyet nem mutatnak meg egymásnak. Azután levélben felkéri társát, hogy készítse el a rajzot a megadott instrukciók alapján.

Az instrukciók lehetnek: Rajzolj egy házat ajtóval és három ablakkal! Van egy fa a ház mögött és két kislány a kertben. A levelet elolvasva elkészítik a rajzot, majd összehasonlítják az eredetivel.

IV.4. Az egyszerű leírás

Az egyszerű leírás célja az, hogy a tanuló-
nak alkalma legyen gyakorolni a leírást meglevő angol tudása szabta keretek között.

Az első lépés ezen az úton lehet egy versenyszerű gyakorlat. Minden tanulónak egyszerű leírást

kell adnia egy jól ismert tárgyról. Majd kicserélik egymással a leírásokat, s annak alapján meg kell nevezni a tárgyat.

A későbbiekben ez az egyszerű leírás kiterjedhet az osztály egyik tagjára, jól ismert emberekre, épületekre, stb. A leírás másik formája, amikor a tanár egy rajzot készít a táblára, pl. egy láda képét. Mellé írja a megfelelő kulcsszavakat /szin, méret stb/. Majd kérdéseket tesz fel a rajzra, s a tanulóknak a kérdésekre válaszolva egy kis leírást kell adniuk a rajzról.

Ha a tanulók néhány ilyen kérdésekkel vezetett leírási gyakorlatot elvégeztek, akkor térhetünk át az önálló leírásra. A tanulók elé teszünk egy tárgyat, s Ők - ismerve a leírás lényeges követelményeit - önállóan is elkészítik azt. Ennél nehezebb feladat olyan leírást készíteni, melynek tárgya nem látható közvetlenül, de jól ismert, például egy háziállat, egy üzlet, egy bizonyos madár stb. A tanár kérdésekkel vezetheti a leírás menetét, egy-egy leírást felolvastat, azt megbeszélik.

Csak a tárgyi leírás begyakorlása után kerülhet sor elvont dolgok, események leírására. Ilyen lehet: szüleid munkája, az iskolai vagy társadalmi élet egy eseménye. Érdekes ilyenkor is a témát előzőleg

megtárgyalni, esetlegesen a főbb pontokat felírni a táblára kronológiai sorrendben, mely segítséget jelent a tanulónak munkájában. Az idegen nyelven adott leírásnak két fontos ismérve van:

1/ A gondolatok helyes összerendezése.

2/ Gondolataink helyes kifejezése a szavak segítségével az adott nyelven.

Eddig elsősorban az első kritériummal foglalkoztunk, de ez nem jelenti azt, hogy a második - gondolataink helyes nyelvi formába való öntése - ne lenne elengedhetetlenül szükséges. Ha a tanár úgy látja, hogy a tanulók nagyobb nyelvtani hibákat vétnek írásban, akkor a kérdéses nyelvtani jelenséggel kapcsolatban orális gyakorlatokat is végeztesen, mindig javítva a tanulókat.

IV.5. Leírás

A tulajdonképpeni leírás az egyszerű leíráson alapul, annak nehezebb formája. Fajtai nehézségi sorrendben a következők lehetnek: egy tárgy leírása,

hogyan működik az adott
tárgy,

egy munkafolyamat le-
írása,

események, jelenetek le-
írása.

A leírásnál ugyanugy mint az egyszerű leírásnál helyes, ha vázlatot készítünk a munka megkezdése előtt.

Pl.: A feladat: hogyan működik az adott tárgy?

Vázlat: mire használják,
a főbb részek leírása,
hogyan működnek a különböző részek,
hogyan működtetjük azokat.

Egy jelenet leírásának vázlata lehet:

általános benyomás,
előtér-háttér leírása,
a cselekmény fő vonala.

Magasabb szinten a leírásnál nagymértékben megköveteljük az önálló munkát, a helyes gondolat- és szókapcsolás mellett a stilisztikai szempontokat is figyelembe vesszük.

IV.6. Essay-írás

Szintén a tanuló gondolatainak írásbeli kifejezését jelenti, de tanári segítség nélkül - ez már a tanuló önálló munkája. De a tanár adhat elemi instrukciókat a feladattal kapcsolatban. Ezek lehetnek: jegyzetek készítése, vázlat. A tanuló használhat

szótárt is, mivel ez a gyakorlat elsősorban gondolatnak önálló kifejezését célozza.

Az essay-írásnak több témája lehet:

Elbeszélő: az esemény lehet valós vagy elképzelt.

Pl. A legizgalmasabb élményem.

A legérdekesebb film, amelyet láttam.

Magyarázó: Pl. Hogyan készítenek egy bizonyos tárgyat.

A postahivatal munkája.

Érvelő: Pl. Valóban hasznosak-e az iskolai munkák?

Szükségesek-e a taxik?

IV.7. Levélikrás

Az egyszerű levélikráson alapul, de magasabb nyelvi szinten alkalmazzuk. A levélnek mindig személyes dolgokat kell kifejeznie, s személyre szólónak kell lennie.

Ennek gyakorlati megvalósulása, mikor azonos koru gyerekek különböző nemzetiségűekkel leveleznek mindennapi életükről, országukról, stb. Ha valóságos levelezőpartnert nem sikerül szerezni, maga a tanár kreálhat egy képzeletbeli levelezőpartnert. Megha-

tározza annak minden ismertetőjelét: kora, ország, iskola, érdeklődési területe, stb. Ezen körülmények ismeretében a tanuló írhat ennek a képzeletbeli személynek.

A levélírás egyik legfontosabb fajtája a hivatalos vagy üzleti levél. Rá kell mutatni arra, hogy milyen különbségek vannak az üzleti és a magánlevél között /stilus/.

Gyakoroltathatjuk a levél zárómondatainak sok-sok fajtáját is, mely kiválasztása mindig attól függ, hogy milyen a viszony a levélíró és a címzet között.

Pl. with love,

yours affectionately

magánleveleknél

with kind regards

with my best wishes

hivatalos leveleknél

yours sincerely

V. OLVASÁSKÉPESSÉG FEJLESZTŐ GYAKORLATOK

V.1. "Időcsökkentés" olvasási gyakorlatok

Az olvasásképesség kialakításának előfeltétele, hogy a tanulóban tudatosítsuk az illető nyelvkiejtési szabályait, a mondatmelódiát. Különösen kezdetben sok magnó- és lemezhallgatás szükséges. Az olvasási gyakorlatok előkészítésekor rá kell vezetni a tanulót, hogy minden nyelvnek megvan a rá jellemző artikulációs bázisa, beszédtempója, s ez megközelítő pontossággal elsajátítható.

Itt kell szólnunk az "időcsökkentés" módszeréről, melyet Fésüs /1969, 21. old./ így fogalmaz meg: "Azoknak az eljárásoknak az összesége, melyek során a nyelvtanulók olvasási, beszédbeli, beszédértési, illetve írásbeli sebesség-teljesítményét az illető idegennyelvre jellemző általános normákra állítjuk be". Erre azért van szükség, mivel a tanulók teljesítménye az idegennyelvi normáknál jóval kisebb, ezért van az, hogy a teljes beszédsebességgel elmondott szövegről csak "impressziói" vannak. Az időcsökkentés alapos előkészítése és gyakorlatai vezetnek ahhoz, hogy a tanulók fülében is meglegyen a gyors beszéd felfogásának képessége /Kosaras, 1962, 42. old./.

Fontos tehát az időcsökkentés bevezetése, melyet célszerű rögtön az olvasásnál kezdeni, mivel annak egyik leghálásabb területe az idegennyelvi szövegek olvasásának gyorsítása. Szoboszlay /1960, 337. old./ mondja, hogy "Az élő idegen nyelv középiskolai oktatásának gyakorlati célja van. Ez abban áll, hogy megtanítsuk a tanulókat az idegen szövegek olvasására és megértésére, illetve arra, hogy beszélgetni tudjanak idegen nyelven".

Az időcsökkentéses olvasás megkezdésekor szólnunk kell az intonáció, mondatmelódia kérdéséről. Rá kell mutatnunk az intonáció fontosságára, ugyanis a helyes mondatmelódia, mondatritmus nagyban hozzájárul a beszédsebesség, olvasássebesség kialakulásához. Ehhez hosszas gyakorlás szükséges /Kéri, 1978/.

Igy: a tanár felolvas egy mondatot, rámutat annak tagoltságára, felhívja a figyelmet arra, hogy az egybe tartozó részeket egybe kell olvasni, mivel azok egy gondolatot képeznek. /Predikativ és jelzős szintagmák egysége./ Tehát ne szavakat olvassunk, külön-külön, hanem gondolatokat, s ezáltal olvasásunk jelentősen felgyorsul. Ez a mondatritmus. Teendők tehát először, hogy az adott mondaton belül megállapítjuk a különböző gondolathatárokat, s utána azok egybeolvasását gyakoroltatjuk. A gondolathatárok kö-

zött kis szünetet tartunk, mely alatt már magunkban előrepillanthatunk a következő gondolatra.

Igy például a francia nyelvben jelentős időcsökkentést érünk el a tagadószervezet helyes begyakoroltatásával, illetve ha annak kiejtési jellemzőit tudatosítjuk. Példamondatunk: Je ne suis pas professeur.

- Ez a predikativ szintagma két részre oszlik: igei: je ne suis pas -, valamint névszói: professeur. Így az igei részt úgy ejtjük ki, mintha ez egyetlen szót képezne, ezzel olvasásunk jelentősen felgyorsul, mivel nem tartunk szünetet minden kimondott apró szó között.

Kiejtési fogásokra is felhívjuk a tanulók figyelmét: a je személyes névmást nem ejtem ki teljesen, annak e-je elmarad, kiejtése: j'ne suis pas. De egyes dialektusokban, pl. Lyon környékén csak a tagadó pár második tagját, a pas-t ejtik ki: J'suis pas. Ugyanezt mondhatjuk el a személyes névmás alany-, tárgy- és részesesetének találkozásáról, ahol, ha a sok rövid szót külön-külön akarjuk kimondani, legalább kétszer annyi idő szükséges. Példamondat: je te le donne - a kiejtésben így hangzik: J't'le donne. Hasonlóképpen gyorsítható fel olvasásunk és beszédünk a de előjárószó magánhangzójának elhagyásával is. Pl.: J'ai beaucoup de choses à

faire. - ahol a beaucoup de kiejtése beaucoupd'-ra redukálódik. Ezek csak kiragadott példák, de mindenestre a legjellemzőbbek a francia nyelvre.

Ha otthon is gyakoroltatni akarjuk az olvasássebesség időcsökkentését, akkor a következő szempontokat kell szem előtt tartanunk:

- 1/ Meg kell adnunk pontosan azt az időtartamot, mely alatt el lehet jó tempóban olvasni a szöveget. /Általában percenként 300-350 szótag, helyes szép kiejtéssel./ Az időt odaírjuk az olvasmány mellé /Fésüs, 1968/.
- 2/ Be kell tartanunk a fokozatosság elvét, az időszintek fokozatos csökkentését. Ezt nagyon fontos figyelemmel kísérnünk, egyrészt, hogy a tanuló ne veszítse el önbizalmát, ha nem tudja a megadott időt tartani, másrészt, mert a minden áron való időtartás következménye lehet a hadarás, a kiejtés nem megfelelő volta, vagy az is, hogy a tanuló azt sem tudja mit olvas, mert annyira csak a sebességre koncentrál. Ilyenkor gyakoroltatásunk nem éri el célját. Tehát, ha egy szöveg elolvasásához 80 mp. szükséges, akkor az első fokozat legyen a 100 mp., majd 90 mp. A fokozatoknál mindig legyen számonkérés. Az itt

adódó esetleges beszédlassító hibákra újra fel kell hívni a tanulók figyelmét.

Ilyen jellegű sorozatos és rendszeres gyakorlással nemcsak azt érzük el, hogy a gyors olvasás- és beszédtempóval mondott szöveget is megértik, utána tudják mondani, hanem azt is, hogy saját önálló beszédükben is a már jól ismert szintagmákat, kifejezéseket jó tempóban mondják el, mintegy "vérükké válnak" egyes kifejezések.

Itt hangsúlyoznám a modern nyelvtanítás egyik fontos kritériumát, hogy ne szavakat, hanem kifejezéseket tanuljunk meg! Adott beszédhelyzetben a kifejezések jelentése könnyebben megragad, tudatosul. S ez természetesen visszahat az olvasás- és beszédsebességre is, mert így nem szavakat mondunk, olvasunk, hanem összetartozó szintagmákat. Ez a lényege nemcsak az olvasás- és beszédsebesség elsajátításának, de a helyes mondatritmus és intonáció kialakulásának is.

Az időcsökkentés ilyen formájú begyakoroltatásának más, áttételes haszna is van. Még mindig a francia nyelvet véve alapul: nagyon nehéz a kiejtés megtaníttatása, mivel a szó írott képe szinte teljesen eltér a kiejtéstől, szinte nincs olyan betű, melyet ugyanugy ejtenénk, ahogy írva van. Nagyon lé-

nyeges tehát a sokszori olvasás, mely elejében kórusban történjék a tanár előolvasása után, hogy ugyanaz a mondat minél többször hangozzék el, s mindenki részt vegyen az olvasásban. A kórusban történő olvasataskor azonban szurópróba szerűen egy-egy gyengébb tanuló önálló olvasását is hallgassuk meg, hogy biztosak legyünk a helyes kiejtésben.

Az időcsökkentéses olvasással párhuzamosan alkalmazzuk a transzformált szövegek olvasását is. Olvasmányok szövegét más igeidőbe tesszük, az alanyokat személyes névmással helyettesítjük. Állandóan megismétlődő főmondattal mondatonként alárendelt mondatokká alakítjuk az olvasmány szövegét. Pl.: Itt azt olvashatjuk, hogy...; Itt azt láthatjuk, hogy...

De a mondatokat helyezhetjük reális, potenciális és irreális feltételes viszonylatba is. Nagyon jó oppozíciós gyakorlatok ezek, mivel a tanuló az eredeti olvasmányt nézi, és egyre gyorsabb tempóban kell a variációkat, illetve az átalakításokat végeznie végig az egész szövegen. A tanár mindig megadja a gyakorlatok végső időszintjét. Előírjuk a csoportos gyakorlatok idejét is, ahol az egyik szereplő helyébe képzeltetjük valamelyik tanulót, ő felolvassa így az olvasmányt, társa mondatonként utánamondja, majd egy újabb tanuló harmadik személyben

beszél az elsőről /Fésüs uo. 25. old./.

Fésüs /uo. 28. old./ említi a "koppantásig menő" olvasási gyakorlatot. Ez azt jelenti, hogy egy-egy tanuló addig olvashatja az olvasmányt, gyakorlatot, míg hibát nem vét: a hiba észrevételekor társai a padon koppantanak. Aki észrevette a hibát, az olvashat tovább. Ennek egy másik formája, amikor maga a tanár olvas, a tanulók nyitott majd csukott könyvvel figyelik a felolvasást, s a tanár tervszerűen hibákat ejt. A tanulók koppantanak a hiba észrevételekor.

Szituatív szövegtranszformálás és mozgásos olvasástechnika /Fésüs uo. 28. old./

Az osztály tanulói a tanár felszólítására kérdéseket tesznek sorban az olvasmány mondataira. Majd egy vagy két tanuló úgy olvassa el a soronkövetkező mondatokat, hogy mintegy a kérdésekre adott feleletként logikai kiemelő hangsúllyal mondja a kérdezett szót, vagy szócsoporthoz a mondatban.

A mozgásos olvasástechnika során a tanulók begyakorolnak előre egy helyzetet, amelyben el kell olvasniuk a tanult szöveget. Például: olvasás gyermekeknek szóló magyarázatként, tanári előadásként vagy rossz tanulónak magyarázva.

Az időcsökkentésű olvasási gyakorlatok - mint ahogyan a fejezet elején említettem - a helyes kiejtésre, szótudásra /szövegmegértés/, nyelvtani biztonságra épülnek, de ugyanakkor vissza is hatnak arra. Kihatnak még a helyesírásra is, mivel a sokszori olvasás tartósan összekapcsolja az írásképet a hangképpel; mondatszerkezeti elemeket tartósít /igevégződések, egyeztetés/. Hatása megnyilvánul az írástempóban is. Fésüs /1969, 30. old./ felméréseket végzett erre vonatkozóan. Az eredmény az volt, hogy az időcsökkentést alkalmazó osztályok tanulói egyenlő idő alatt 35-40 %-kal több szöveget irtak le, 10 %-kal kevesebb hibával, mint azonos szintű más osztályok.

Somorjai /1960, 174. old./ összegzésével zárnam azt a fejezetet, aki mindenek előtt a kifejező olvasást tartja a legfontosabbnak. A tanulónak egyaránt ismernie kell a szöveg kettős tartalmát: a tényközlést és az érzelmi háttérét. Ezenkívül az összetartozó mondatszakaszok fogalmát, a szünet lehetséges helyét. Módszere az, hogy 30-60 mp-es szakaszokat olvas fel, s a tanulónak azt ugyanugy, ugyanannyi idő alatt kell elolvasnia. Somorjai szerint ez az út vezet a hangulatot is éreztető, árnyalt kifejező olvasáshoz, és így a beszédhez is. Külön hang-

mérnöki forgatókönyvet is készített egy-egy olvasmányhoz, mely azt tartalmazza, hogy az egyes részeket milyen hangvétellel, milyen érzelmet kifejezve kell olvasni. A kifejező olvasás fontosságáról beszél Fülei-Szántó /1979/ is.

V.2. Look and say módszer az olvasásgyakorlásban

French már korábban említett könyvében a look and say /nézd és mondd/ gyakorlatok fontosságát hangsúlyozza az olvasásképeség elsajátításában. A mai olvasás tanítás-gyakorlás alapelve, hogy nem betűket olvasunk, hanem összetartozó szótagokat, sőt összetartozó szintagmákat. Ezáltal olvasásunk gyorsabbá válik, jobban megközelíti az anyanyelvi olvasási sebességet.

A look and say módszer lényege, hogy a tanuló a szöveg olvasása során közvetlenül jut el a szavak, kifejezések, sőt a rövid mondatok felismeréséig, megértéséig. A tanulónak az az érzése, hogy már jól tud olvasni, biztonságérzetet ad. És csak akkor, mikor már érti azt, amit olvas, tehát eljutott a szavak "azonnali felismeréséig" kezdi analízálni az adott szót: vagyis, hogy az milyen betűkből, betűkombinációkból van összetéve. Tehát ennél

a módszernél a folyamat fordított, mint a hagyományos olvasásgyakorlásnál.

Természetesen ez a gyakorlási mód speciális szöveget kíván, olyan szöveget, mely messzemenően a már tanult kifejezésekre, szavakra épül. A look and say módszer szövegének kritériumai:

- Szorosan kötődik a szóbeli munkához.
- Sok kép legyen a szövegben, melyekről először beszélni kell, s csak utána látható az írott mondat.
- Sok gyakorlatot adjon a szavak, kifejezések azonnali felismerésére.
- Az új szavak megjelenési gyakorisága is fontos, mely lehetőséget ad a memorizálásra.

Érdekes olvasási gyakorlat a flash-card-ok /szókártyák/ használata is. Az osztály két csoportra osztható, és így vetélkedhetnek, hogy ki ismeri fel hamarabb a szókártyán levő kifejezést, és ki olvassa ki azt először helyesen. A szókártyákat a szóépítésnél is hasznosan alkalmazhatjuk.

Pl.: st	l		
t	wr		
OP		ONG	
h	str		
sh	s		

Feladat: Válaszd ki a helyes szókártyát a megfelelő

oszlophoz! A kezdőbetűket felírhatjuk a táblára is, és a szókétyákat megfelelően mozgatva kiolvassák a tanulók a keletkezett szót /French, uo./.

V.3. Olvasásgyakorlat oktatógéppel

A több csatornás információközlésű oktatóprogramok közül a Stanford Egyetemen /USA/ R.C. Atkinson és D.N. Hansen vezetésével kialakított olvasást tanító-gyakorló programból idéz Brückner korábban említett könyvében.

A program futtatásakor használt tanulói terminálok főbb részei: - filmvetítő,

- katódsugárcsöves megjelenítő fényceruzával, beviteli billentyűzet,
- előre felvett üzeneteket lejátszó magnetofon,
- mikrofon és magnetofon.

A filmvetítővel egy üveglapra fekete-fehér vagy színes képek vetíthetők. A kazettás filmen tárolt 1024 kép tetszőleges sorrendben vetíthető. Az üzenetek hossza változik 1 mp-től 15 percig. A kazettában tárolt közel három órányi üzenetanyag is tetszőleges sorrendben játszható le.

A tanulók a kapott üzenetekre vagy a képcsöves megjelenítővel, filmvetítővel bemutatott képekre háromféleképpen válaszolhatnak: a fényceruzával, az írógépbillentyűzettel vagy élőszóval a mikrofonon keresztül. Az első két válasz megjelenik a képernyőn, így ellenőrizhető. Az élőszavas válasz esetén a választ magnetofon rögzíti, és ez a későbbiekben bármikor visszajátszható. A válasz visszajátszására az oktatóprogram figyelmezteti a tanulót.

A különböző kommunikációs utak felhasználását egy egyszerű példán mutatja be. A program a betűk felismerését, kiolvasását tanítja. A vetítőgép kivetíti az éppen tárgyalt szó jelentését ábrázoló képet, a képcsöves megjelenítő pedig néhány szót mutat. A tanuló üzenetet hall, hogy fényceruzájával érintse meg a kivetített képnek megfelelő szót. Ha a megadott időn belül nem válaszol, meghallja a helyes választ. Ugyanakkor a képernyőn nyíl jelöli a kérdéses szót. Ha a tanuló a megadott időn belül helyes választ ad, üzenetet kap, hogy jól válaszolt, és következő feladattal folytatódik a program. A gép mindig értékeli, hogy a válasz helyes volt-e vagy sem. A gyakorlat öt fázisra oszlik, melynek sémája a következő:

Az üzenetek jelölése:

A_1 - a feladat leírása,

A_2 - a helyes válaszhoz tartozó üzenet /CA/

A_3 - a hibás válaszhoz tartozó üzenet /WA/

1/ Szó-kép bemutatása:

<u>Film</u>	<u>képernyő</u>	<u>üzenet</u>
a kéz rajza	méz	/A ₁ /: Nézd a képernyőt és
	néz	a szót!
	kéz	A szó: kéz. Mutass a
	géz	képernyőre és mondd: !
	réz	kéz!
		/A ₂ /
		CA: igen, kéz
		/A ₃ /
		WA: Nem, mutasd és mondd:
		kéz!

2/ Kép-kiejtés

<u>Film</u>	<u>képernyő</u>	<u>üzenet</u>
a kéz rajza	méz	/A ₁ /: Mutasd, és mondd: kéz!
	géz	/A ₂ /
	réz	CA: Jó: kéz
	kéz	/A ₃ /
	néz	WA: Nem, mutasd és mondd:
		kéz!

3/ Csak kiejtés

<u>képernyő</u>	<u>Üzenet</u>
néz	/A ₁ /: Mutasd és mondd: kéz!
géz	/A ₂ /
kéz	CA: Igen, kéz.
méz	/A ₃ /:
réz	WA: Nem, mutasd és mondd: kéz!

4/ Csak kép

<u>film</u>	<u>képernyő</u>	<u>Üzenet</u>
a kéz rajza	méz	/A ₁ /: Mutass a képhez illő
	néz	szóra, és mondd a szót!
	kéz	/A ₂ /: CA: Jó, kéz
		/A ₃ /: WA: Nem, a képhez illő szó: kéz. Mutasd és mondd: kéz!

5/ Csak kiejtés - azonos a 3. fázissal.

A séma részletes elemzése:

1. fázis: szó-kép bemutatás

A vetítőgép egy tárgy képét és a tárgyat jelölő szót mutatja. A képernyőn tetszőleges sorrendben lát-

ható felírva az említett szó és más szavak. A szó kiejtését hallja a tanuló. Válaszában a képhez tartozó szót kell megjelölnie a képernyőn, miközben a szó kiejtését is ismétli. Ha válasza helytelen, a kérdéses szó még egyszer a képernyőre kerül, de most utolsónak, így ebben a fázisban a tanuló mindenképpen helyesen válaszol.

2. fázis: kép és kiejtés

A vetítőgép a tárgy képét mutatja, de a tárgyat jelölő szó már nincs a képen, a képernyőn pedig az előbbi szavak jelennek meg, csak más sorrendben. A tanulónak most is a helyes szót kell megjelölnie, miközben annak kiejtését ismétli. Ha most hibásan válaszol, az előző fázisra megy vissza, hogy a tárgyat jelölő szó helyesírását is gyakorolhassa. Ezután - rossz válasz esetén - megint a második fázis következik.

3. fázis: csak kiejtés

Csak a képernyőn jelenik meg a szógyűjtemény. Amint egy szót hall a tanuló, meg kell a képernyőn jelölnie azt, és ismételnie kell kiejtését. Minden szóra legalább egyszer helyesen kell válaszolnia, mielőtt a következő fázisra léphet.

4. fázis: csak kép

A második fázisban már használt képeket vetíti a gép tetszőleges sorrendben. A képernyőn mindig 3 szó jelenik meg, köztük van a képnek megfelelő szó is. Most nincs üzenet, amikor a tanuló hallaná a szó kiejtését, de válaszadáskor a megfelelő szó megjelenésével együtt a szó kiejtését is gyakorolnia kell.

5. fázis: a szavak jelentésének felismerése. Csak kiejtés

Ez a fázis a 3. fázishoz hasonló, de most a szavak első felsorolásakor nincs visszacsatolás vagy javítás. Ha a tanuló nem követ el hibát, az első ciklusban, a feladatot sikerrel teljesítette. Ha hibázik, tehát egyes szavakat nem ismert fel, a 2. fázisban megismert feladatot kell megismételnie, majd a 3. fázist kihagyva a 4. fázisra lép, s azokat a szavakat gyakorolja, amelyeknél a 5. fázisban hibázott. Ezután ismét az 5. fázis feladatait kapja mindaddig, míg minden szóra legalább egyszer helyes választ nem ad.

Ez a bemutatott program egy olyan programrendszerhez tartozik, mely hat főrésze /szintre/ tagolódik, s minden szint kb. 35 feladatból áll.

VI. KOMPLEX GYAKORLATOK

Mint ahogyan a bevezetőben említettem, a gyakorlatok szinte mindegyike egy kicsit komplex gyakorlat abban az értelemben, hogy nemcsak az adott célt valósítja meg, hanem azzal együtt másodlagos célok is megvalósulnak. Így rámutattam arra, hogy minden laborgyakorlat, mely nyelvtani jellegű volt, egyúttal fejlesztette a beszédmegértésképességet, a helyes kiejtést, stb.

Ebben a fejezetben most kifejezetten csak azokat a komplex gyakorlatokat fogom vizsgálni, ahol a korábban említett képességrendszerek nem válnak el egymástól, együtt hatva, egymást erősítve jelentkeznek a gyakorlat során.

VI.1. Fordítási gyakorlatok

VI.1.1. Szóbeli fordítási gyakorlatok

Ennek a legelterjedtebb formája az idegen-nyelvről anyanyelvre való fordítás. Nyelvkönyveink anyaga és a gyakorlati nyelvhasználat is ennek a fordítási formának kedvez. Itt tulajdonképpen az olvasmányok anyagának szóbeli lefordításáról van

szó, illetve a nyelvtani gyakorlatok végzése közben szintén lefordítják azokat.

Kapásfordítások esetén a tanuló csupán nézi a szöveget és kapásból fordítja azt. Ez a fordítási mód már dinamikusabb.

Visszafordítás. A tanult szöveg magyar fordítása alapján a tanulók megalkotják az eredeti szöveget. Felsőbb szinten ugyanez végezhető ismeretlen szöveggel is, majd az eredetivel összehasonlítva a hibákat ellenőrizni lehet.

Fésüs /uo./ idézi Dorf-Suszter egyik visszafordítási gyakorlatát, mely az egész osztályt frontálisan foglalkoztatja. Az egyéni felelő nyitott könyvvel vagy füzetrel kapásból fordítja vagy mondatonként felolvassa az anyanyelvi fordítást, s az osztály tanulói, akik csukott könyvvel ülnek, felszólításra visszafordítják azt. A szóbeli fordítás legfelső foka a tolmácsolás, ill. a szinkrontolmácsolás. Nagyon nehéz, s nagy szellemi és fizikai megterhelést jelentő feladat. Ugyanakkor nagy szükség van erre a társadalmi életben /Ferenczy, 1975/. A tolmácsolástól, az idegennyelvi beszédképességtől elválaszthatatlannak tartja Jászka /1980/ az adott ország ismeretét is.

Az új nyelvoktatási módszerek alapelveinek

eltulzása következtében fordítás ellenes közhangulat alakult ki szerte a világon. Ma a törekvés hazánkban egyre inkább az, hogy helyre kell állítani a félrebillent egyensúlyt /Bano-Kosaras, uo./.

A fordítási készség kifejlesztése szintén fontos feladata a nyelvoktatásnak. A szövegmegértés, a fordítás jobb lehetőségeit biztosító gyakorlatok a tanulókat képessé teszik arra, hogy olvasni tudjanak eredeti publikációkat, szépirodalmi műveket. Ez szintén hozzátartozik a nyelvtudáshoz, ugyanugy mint a beszéd. A nyelvtanulás során mindig vannak olyan jelenségek, melyek exact ismerete csak fordítás segítségével lehetséges. Pl. a szemantizáció folyamatában mindig szerepe van a fordításnak, mint a folyamat befejező része. A szemantizációs folyamat, az idegen szó jelentéstartalmának megértése a megfelelő magyar szóval való azonosítással fejeződik be /Dániel Tamásné, 1978/. A nyelvtani jelenségek megismertetése, gyakorlása, ellenőrzése területén, különösen a kontrasztív gyakorlatoknál fontos a fordítás. Az analitikus olvasás területén jelentősége szintén nagy, mivel itt a cél az olvasott idegen szöveg magyar nyelvű pontos fordítása. A magyar nyelvű szöveg megfogalmazásában a magyar nyelv nyelvhelyességi, stilisztikai szabályait kell figyelembe venni.

/Csak műfordítóink tudnák megmondani, hogy milyen hosszú az út az olvasásközbeni szövegmegértés és annak helyes írásbeli fordítása között!/
/

Itt szeretném emliteni French álláspontját a fordításról. Annak ellenére, hogy ő maga is az orális nyelvtanítást vallja szóbeli patternek állandó ismétlésével, a fordítást mégis szükségesnek tartja bizonyos esetekben. A sorrendiségben azonban véleménye eltérő. Míg a hagyományos nyelvtanítás szinte egyetlen célja és eszköze a fordítási készség fejlesztése volt, addig French ennek másodlagos szerepet tulajdonít. Először a beszédkésztség kialakítása a fontos /mivel a nyelvet elsősorban beszélük/, tehát a szóbeliség; csak erre épülhet az írásbeliség. Különösen fontosnak tartja a fordítást ott, ahol az idegen nyelv eltérő szokásrendszerét össze kell vetnünk anyanyelvünk szokásrendszerével. Ez azonban csak akkor eredményes, ha az idegen szokásrendszert már teljesen magunkévá tettük, s nem ékelődik közé saját anyanyelvünk szokásrendszere, mint gátló tényező. French alapelve tehát a következő:

- Direkt kapcsolatot kell létrehozni a fogalom és az angol szó között. Ezért hangsúlyozza annyira a szemléltető tárgyak fontosságát /ábrák, képek, maga a cselekvés/.

- A tanulónak elsődlegesen szóbeli kifejezés és mondatmintákat kell gyakorolnia.

French is elismeri azonban, hogy a tanulás kezdetén elkerülhetetlen, hogy a tanuló az adott új angol szó esetében ne gondoljon annak anyanyelvi megfelelőjére. Ha azonban az új szó jól bevészódik az orális phrasis- és sentence-patternek segítségével, már nem gondolunk annak anyanyelvi megfelelőjére. Tehát létrejön az idegen szó és a fogalom közvetlen kapcsolata. A fordítás olyan szavak esetében elkerülhetetlen, melyeket nem tudunk szemléltetni: ago, in spite of stb., illetve nyelvtani szabályok, szerkezetek magyarázatánál.

VI.1.2. Írásbeli fordítás

A fordításnak ez a fajtája, mint az írásbeli kifejezési mód egyike nagyon fontos szerepet játszik a gyakorlati életben. /Kulturális, politikai gazdasági élet területén történő levelezések, szerződések, közlemények, cikk- és könyvismertetések, stb./ Erre a feladatra speciális szak- és műfordítók állnak rendelkezésre. De az átlagembernek is szüksége van egy bizonyos foku fordítási készségre.

Magyarról idegennyelvre történő fordítás: A

tanulókat képessé kell tenni arra, hogy a tankönyvben szereplő, vagy nyelvi nehézség tekintetében azal egyenértékű más szöveget szótár segítségével le tudják fordítani. Az idegennyelvre való fordítást hasznos először közös osztálymunkával gyakoroltatni. Ilyenkor a lefordítandó mondatokat teljes szótani és mondattani elemzésnek vetjük alá /Erdei, 1978/. Először megállapítjuk a mondat alanyát, állítmányát. Azután megnézzük, van-e tárgya az igének. Különösen fontos ez a kötött szórendű nyelveknél /angol, francia, olasz, spanyol stb./. Ezután következik a jelzők, határozók lefordítása. Fel kell hívni a figyelmet a jelző és a jelzett szó egyeztetésére /francia, olasz, spanyol/, mely sok hiba forrása lehet /Bán, 1979/.

A fordításnak lehetnek lexikai nehézségei is, amikor a cél nyelv és az anyanyelv adott kifejezése eltér egymástól. Pl. a szóösszetételek a különböző nyelvekben másként valósulnak meg /Szabó, 1978/. Ebben a tekintetben anyanyelvünkhöz legközelebb az angol áll, mert ugyanugy egymás mellé teszi az összetett szó tagjait, mint a magyar. Pl. week-end - hétvége. De más nyelveknél /olasz, francia/ a szóösszetétel többnyire előljárószó használatával történik, mely már nagyon megnehezíti a fordítást, mivel ki

kell választani a megfelelő előljárószót. Pl. fürdőszoba: salle de bain, de ebédlő: salle à manger, stb. /Az előző példánál mindkét tag főnév volt, míg itt az utótag ige./

Az idegennyelvre történő fordítási gyakorlatok a nyelvtan és a szókincs aktív gyakorlására is alkalmasak /Erdei, 1979/. Pl. a különböző multidők kiválasztása, vagy a megfelelő szinonima megtalálása.

Itt kell beszélni a szótárhasználat megtanításáról is. Ez egyik feltétele a jó fordításnak. Tanulóinkat rá kell szoktatni arra, hogy helyesen használják a szótárt. Vagyis, ha egy szónak több jelentése van /szinte mindegyiknek legalább öt/, akkor gondosan végig kell nézni az összes jelentést, különös tekintettel a vonzatokra, s csak utána válasszuk ki a szövegünknek legmegfelelőbb szójelentést. Különösen így van ez az angol nyelvénél, ahol a frekvenciáltabb igéknek sokszor 30-40 jelentésük is van különböző vonzatokkal. Hanyag szótárazás melléfordítást eredményez.

Idegennyelvről anyanyelvre történő fordítás.

Az előbb említett szótárazási munka itt még fokozottabban előtérbe kerül. A másik probléma a stilus. Mivel nyelvtanilag könnyebb dolga van a tanulónak az anyanyelvre való fordítás esetében, különösen ügyelnie

kell a helyes, kifejező magyar fordításra. Fel kell hívni a figyelmet a különböző anglicizmusokra, vagy gallicizmusokra, melyek a fordítást megnehezítik. Vagyis nem adható szószerinti fordítás bizonyos esetekben, mert a magyarban az rosszul hangzana. Ilyenkor stílusban és értelemben a legmegfelelőbbet kell választani /Svejcer, 1978/.

Pl. Il a continué à parler. Szószerint: Ő folytatta
a beszélést

Helyesen: Ő tovább beszélt.

VI.2. Gyakorlatok a továbbfejlesztett direkt módszerrel

Von Elek - Oskarsson /1973/ könyvében a svédországi nyelvtanítási gyakorlatokról beszél. A továbbfejlesztett direkt módszert vallják hatásosnak, amely tulajdonképpen az audiolingvális és a direkt módszer ötvözete. Elsőbbséget az audiolingvális skill-eknek ad. A nyelvtanítás folyamata itt: hallás utáni megértés - beszéd - olvasás - írás. De hangsúlyozza a nyelvtanítás fontosságát gondosan megszerkesztett patternek és drillek segítségével is. Ezeknek nemcsak az a rendeltetésük, hogy automatikus nyelvi szokásokat alakítsanak ki, hanem az is, hogy a nyelv strukturáját is megvilágítsák.

A nyelvtan tanulására, gyakorlására két módszert javasol:

- 1/ Implicit program, melynél a nyelvtan tanulás, gyakorlás induktív módon történik.
- 2/ Explicit program, melynél deduktív módszerrel találkozunk.

VI.2.1. Implicit program

Az alkalmazott induktív módszer lényege az, hogy az audiolingvális drillek, patternek automatizációs gyakorlata után nyelvtani összefoglalót ad. Tehát tudatosítja a tanulóban, hogy mit gyakorolt. Ennél a módszernél is előfordul, hogy nehéz nyelvtani szerkezet esetén rövid magyarázatot adunk a drillek előtt, hogy jobban megvilágítsuk a gyakorlandó feladatot.

De a nyelvtani szabályok és az általános nyelvtanmagyarázat mindig a gyakorlatok után következik, a gyakorolt drillekből vezetik le az általános szabályt.

a/ Dialógus mint az induktív módszer gyakorlata a nyelvtantanulásra. Jellemzője, hogy meghatározott téma köré építünk fel kb. 15 párbeszédet. A párbeszéddek tartalmazzák a megtanulandó nyelvtani jelenséget.

A dialógus gyakorlat lefolyása:

- A tanulók csukott könyv mellett meghallgatják a dialógust a tanár előadásában.
- A második felolvasásnál a tanulók már a könyvben követik a szöveget.
- A dialógust rövid részekre bontva, a tanulók a tanár után olvassák azt kórusban.
- A dialógust nagyobb értelmes egységekre bontva a tanár felolvassa azt, annyi szünetet hagyva az egységek között, hogy a tanulók meg tudják azt ismételni kórusban.

Ennél a gyakorlatnál a tanulónak alkalma van ugyanazt a szöveget, nyelvtani problémát többször hallani - megérteni - olvasni - ismételni. Így a dialógus alkalmával tulajdonképpen ismétlő drilleket használunk. Fontos a kórusban való olvastatás, mert így mindenki aktív résztvevője az órának.

b/ Szóbeli pattern drillek /mondatmodell gyakorlatok/. Az új nyelvtani anyag ismétlő olvasással történő gyakorlását követi a szóbeli pattern drillek alkalmazása, mely az automatizációt célozza. Ezek a drillek mindig kapcsolódnak a dialógushoz. A tanár kiemeli a dialógusból egy mondatot, mely valamely új nyelvtani szerkezetet tartalmaz, majd azt felolvassa közli, hogy most erre a szerkezetre más drilleket

alkalmaznak. Így induktív módon tanulják meg a tanulók az adott szerkezet használatát, mibenlétét, s nincs szükség explicit magyarázatra. Ezzel elkerülhetjük az interferenciát, vagyis kikapcsolhatjuk az anyanyelv gátló szerepét - mondja von Elek. Ez a módszer hasznos akkor is, amikor olyan nyelvtani jelenséget akarunk elsajátíttatni, mely az anyanyelvben nincs meg. Ilyenkor nélkülözhetetlenek a szóbeli strukturális drillek.

Rivers /1968/ a következőkben foglalta össze ezen gyakorlatok kritériumait:

- Egy jelenségre kb. 13-15 drillt használjunk, ez biztosítja az alapos begyakorlást. Csak azután menjünk tovább egy más nyelvtani szerkezetre.
- A dialógusból kell kikeresni az adott nyelvtani jelenséget tartalmazó mondatot, a problémát vázolni kell, s csak utána alkalmazzuk a drilleket annak begyakorlására.
- A dialógusból kiválasztott patternt kb. 6-7 más mondatpárral gyakoroltatjuk.
- A mondatpárokban minimális változtatás legyen!
- A mondatok rövidek legyenek, kevés szóval dolgozzunk.
- A drilleket szóban végezzük. A változatosság kedvéért közbeiktathatunk olvasási és írásbeli

gyakorlatokat is, de ne a szóbeliség kizárásával.

- Variáljuk a drilleket, hogy az unalmasságot elkerüljük.

A drillek közül először a behelyettesítő és átalakító gyakorlatokat használják, majd utána mintegy ellenőrző gyakorlatként kérdés-felelet drilleket.

c/ Írásbeli gyakorlatok: jellemzője, hogy a szóbeli drillek mintájára készülnek, s mindig a szóbeli drillek után következnek. Az írásbeli gyakorlatok célja nemcsak az, hogy jártasságot adjanak egy adott szerkezet helyes használatára, hanem az is, hogy rögzítse a gyakorlás során szerzett ismereteket. Az írásbeli gyakorlatok zöme - hasonlóan a szóbeli drillekhez - átalakító és kérdés-felelet gyakorlat. De itt előfordul még a "Pótoljuk a hiányzó részt", stb. változat is, vagy a választásos gyakorlatok /két változat van, válaszd ki a helyeset!/. Von Elek /1973/ a következőkben foglalja össze egy ún. kísérleti kurzus implicit programját:

	zene hallgatás	2'
előző lecke ismétlése	szóbeli drillek	3'25''
	írásbeli drillek	3'10''
dialogus	meghallgatás csukott könyvvel nyitott könyvvel	3'
	szavak és kifejezések ismét- lése kórusban	2'
	előolvasás után történő kórusban olvasás	3'
	szóbeli drillek	6'10'
	zene hallgatás	2'25'
Írásbeli gyakorlatok		9'05'
	helyes megoldás felolvasása	2'10''
dialogus	újraolvasás kórusban	2'
szóbeli gyakorlat		2'30''
	zene hallgatás	2'

A vázlatból látható, hogy ez az óramenet rendkívül változatos, /a zene felfrissítésre szolgál/ a drillek és az írásbeli patternek sorrendben váltogatják egymást, így azok előnye jobban érvényesül, egymást segítve hatnak. Egyszerre fejlődik a tanuló olvasás-, írás-, beszédmegértés- és beszédképessége a nyelvtani gyakorlatok során.

VI.2.2. Explicit program

A kódtanulás elméletén alapul /code-learning theory/. Vagyis nyelvet tanulni nem más, mint tudatos kontrollt kialakítani a nyelv fonológiai, nyelvtani és lexikai patternjei fellett. Ez azt jelenti, hogy elemezni kell az adott nyelv patternjeit, részletes nyelvtani és strukturális ismereteket kell szereznünk az adott nyelvről, s csak az ismeretek birtokában következhet a begyakorlás. Elsődleges tehát a nyelvi jártasság megszerzése a nyelv grammatikai rendszerében a tudatosság alapján, s az megkönnyíti a funkcionális jártasság kialakulását. Az explicit program lényege:

- Az idegen nyelv nyelvtanát szembe kell állítani, illetve párhuzamot kell vonni az anyanyelvvel.
- Az anyanyelvet fel kell használni a nyelvtan magyarázatánál, hogy a maximális megértést biztosítsuk.
- Az anyanyelvet a fordítási gyakorlatoknál különösen hangsúlyozzák.

Az explicit program a deduktív módszeren alapul, vagyis a magyarázat, a nyelvtani szabályok ismerete mindig megelőzi a gyakorlatokat.

Az explicit program lefolyása:

a/ Dialógus:

- Az anyanyelvi beszélő felolvassa a párbeszédet, a tanulók követik könyvükben a szöveget.
- A tanár megjelöli a megtanulandó jelenségeket, a tanulók aláhúzzák az új kifejezéseket, nyelvtani részt a szövegben; az új szavak jelentését felírják a könyvbe.
- A tanár részletes nyelvtani magyarázatot ad, azt mindig példákkal illusztrálja. A példamondatokat a tanulók kórusban megismétlik.
- Ezután újból meghallgatják a dialógust, melyet kis szünetekkel olvas fel az anyanyelvi beszélő, úgy, hogy a tanulók meg tudják ismételni az adott szövegrészt.
- Majd szóbeli fordítási gyakorlatokkal feldolgozzák a dialógus tartalmát.

b/ Szóbeli gyakorlatok a következők lehetnek:

- A dialógus új szavainak és kifejezéseinek kórusban való olvasása.
- A teljes dialógus kórusban történő olvasása.
- Néhány, az új nyelvtani részt tartalmazó mondatok olvasása.
- Szóbeli fordítás az anyanyelvről angolra a dialógus alapján.

- A helyes megoldás kórusban történő megismétlése.

c/ Írásbeli gyakorlatok:

Nem az automatizálást célozzák, mint ahogy a szóbeli gyakorlatok sem. Az explicit program egyik alapvető eltérése itt mutatkozik meg. A cél itt a gyakorlat elemző megközelítése, vagyis a tudatos és nem automatikus alkalmazása bizonyos nyelvtani fordulatoknak.

A program írásbeli gyakorlatai fordítási jellegűek, illetve "Pótold be..." típusúak. Van néhány transzformációs gyakorlat is, ahol a tanulónak újra le kell írnia a mondatot a kapott instrukció alapján.

Az explicit óra képe táblázatban:

	zene hallgatás	2'
Ismétlés	Magyarázatok szóbeli fordítási gyakorlatokkal kombinálva	3'30''
	írásbeli gyakorlatok	3'20''
Dialógus	Anyanyelvi beszélő felolvassa a dialógust	1'50''
	A kiválasztott mondatok fordítása, magyarázat, szóbeli fordítási gyakorlatok	5'45''
	A dialógus kórusban történő olvasása előolvasással	3'
További magyarázat és gyakorlat	zene hallgatás	2'50''
	írásbeli gyakorlat	2'40''
	A válaszok kórusban történő felolvasása	40''
	Magyarázat és szóbeli gyakorlatok	5'
	Írásbeli gyakorlat	5'
	A válaszok kórusban történő felolvasása	2'
Dialógus	Ujraolvasás kórusban	2'
	zene hallgatás	2'

VI.3. Versenyjátékok

A nyelvi órán is messzemenően ki lehet használni a tanulók játékra való hajlamát. Bizonyos gya-

korlatok játékos verseny formájában történő elvégzését rendkívül hasznos. Helyes, ha csapatjátékot tervezünk, mivel így az egész osztály részt vesz a munkában, még a gyengébb, bizonytalanabb tudással rendelkező tanulók is szerepelnek /Horváth, 1978/. Nézzünk most néhány gyakorlatot French /1963/ leírása alapján.

1/ Szógyakorlás

a/ A csapat egyik fele mond egy hiányos mondatot, a B. csapatnak ki kell azt egészítenie értelem szerint, ha nem tudják a C. csapat következik. Amelyik csapat helyesen fejtette meg a gyakorlatot, újabb mondatot kezdhet.

Pl. I went to and I bought

Itt a végtelenségig sorolhatják a csapatok, hogy mit vásároltak és hol. Tehát egy szóbeli szubsztitúciós táblázatról van szó, mely automatizálja a mondatszerkesztést, gyakoroltatja a nyelvtant, és a szavakat.

b/ A tanár mond egy betűt, s azzal a csapatnak szavakat kell mondania. Az a csapat győz, amelyik a legtöbb szót mondta az adott betűvel kezdve.

c/ Szinonimák gyűjtése. Megadunk egy szót, s annak fel kell sorolni a szinonimáit. Pl.: to speak - to tell - to say. Az a csapat győz, amelyik

a legtöbb szinonimát mondta. /A csapatokat díjazhatjuk is valamilyen formában./

d/ Ellentétpárok gyakorlása: A megadott mellékevek, stb. ellentétét kérjük. Pl.: tall-short, heavy-light, easy-difficult.

e/ Azonos töből származó szavak gyűjtése, és mondatbefoglalása: work - worker - workman - workshop; able - ability - unable - disable.

2/ Szóbeli kiejtési gyakorlatok /oral spelling/

Az egyik csapat mond egy szót, betüzi is, a másik csapatnak a szó utolsó betűjével kezdődő új szót kell mondania, illetve kibetűznie és így tovább.

3/ A mondat szerkesztés illetve előljárószók

gyakorlására alkalmas a következő gyakorlat.

Valaki kimegy az osztályból, a többiek eldugnak egy tárgyat. A tanuló bejön, és kérdéseket tesz föl, hogy kitalálja, hol van a tárgy. A többieknek teljes mondattal kell válaszolniuk.

Pl. Anne, is it on the top of the cupboard?

No, it isn't.

John, is it behind the blackboard?

Yes, it is.

A megszámlálható és megszámlálhatatlan főnevek

gyakorlására:

A tanár mond egy mintát:

I have some ..., I havn't any; Have you any /some?

A csapatnak megfelelő főnevet kell választania a következő szavak közül: water, sand, sugar, milk, book, lesson, flat stb.

4/ Husz kérdés játéka

A 4-5 fős csapatot kiküldjük az osztályból. Az osztályban maradt csapat kiválaszt egy jól ismert tárgyat. Pl. pad, esernyő. Az első csapat bejön, és husz kérdést tehet föl a tárgyra, s ennek alapján ki kell találnia, hogy miről van szó.

Pl.: Is it alive? Is it something to eat? have

I got one? Can I get it at a shop?

A válasz csak igen vagy nem lehet. Ha a csapat megtalálja a választott tárgyat, kap egy pontot. Utána a másik csapat megy ki, s folytatják a játékot.

5/ Jelenetek

a/ UtáNZás: Az egyik csapat kimegy az osztályból, s megbeszéli, hogy milyen jelenetet fognak utánozni. Pl. vágják a fűvet, vásárlás, mosás, stb. Az osztályban lejátszzák a jelenetet, a másik csapatnak ki kell találnia azt.

b/ Egyszerű jelenet előadása: Néhány tanuló megbeszéli, hogy milyen jelenetet fog előadni, s

milyen párbeszéddel segíti a jelenet megértését.

A jelenetek lehetnek: a mindennapi életből: reggeli felkelés, készülődés a városba, felügyelet a gyerekekre, a buszon stb. Több csapat előadása közül a tanár kiválasztja a legjobbat, s annak a csapatnak ad egy pontot.

c/ Játékok az olvasókönyv alapján: Az olvasókönyv mindig tartalmaz olyan jeleneteket, melyeket el lehet játszani. A tanár felírja a táblára a szerepeket, megadja a szereposztást, s a tanulóknak hagy néhány percet, hogy megtanulják azt. Utána előadják a jelenetet. Néhány nap múlva egy másik csapat játssza el ugyanezt.

d/ Jelenetek az életből: Megtörtént esemény feldolgozása az előbbi séma szerint. Különleges alkalmakkor a tanulók egyszerű jelmezt is ölthetnek.

A játékos gyakorlatok célja, hogy az osztályt kikapcsolja, felfrissítse, de ugyanakkor játékos formában végeznek el olyan gyakorlatokat, melyek egyszerre több képességet is fejlesztenek.

VI.4. Gouin sorok

Jelen értekezésemet stilszerűen François Gouin gondolataival szeretném zárni, mivel ő volt a modern

nyelvtanítás atyja. Az ő tanaiból nőttek ki a különböző modern elméletek /direkt módszer, továbbfejlesztett direkt módszer, audiolingvalis módszer, audiovizuális módszer, oktatógépes nyelvtanítás - hogy csak a főbb irányzatokat említsem/. Ezek az elméletek többé-kevésbé még ma is éreztetik hatásukat a nyelvtanításban, külön módszerekről azonban már nem beszélhetünk, a valóság az, hogy a mai modern nyelvtanítás minden módszerből igyekezett megtartani a legcélszerűbb elméletet, s azokat kombinálva alakította ki a gyakorlatot.

Nézzük meg most, hogy a mai követelményeknek megfelelően hogyan használják fel a Gouin sorokat, melyek ma reneszánszukat élik, különösen az igergozás területén.

A múlt század végén François Gouin a "L'art d'enseigner et d'étudier les langues" /1880/ c. könyvével nagy feltűnést keltett. Módszerének kiindulási pontja a következő volt: egy gyermek utánozta a dolgozó felnőtt munkáját, és közben el is mondta, hogy mit csinál. A gyermek így ösztönösen az anyanyelvét gyakorolta. Hasonló módon az idegennyelvet is lehet gyakorolni - mondta Gouin, s erre építette föl egész rendszerét.

Nem lehet szorosabb kapcsolatot elképzelni va-

lóság és a nyelv között, mintha az ember saját vagy más tevékenységét egyidejűleg az azt leíró beszéddel kíséri. Az asszociatív kapcsolat valóság és nyelv között itt szinte valamennyi érzékszerv és a tevékenység közreműködésével jön létre. A tanuló látja, hallja, tapintja stb. a tevékenységet, végzi és látja a mozgást. Juhász /1964, 80. old./ Gouinneket ezt a megállapítását összeveti Comenius /1953/ célkitűzésével "...hogyan tanítsuk meg tanulóinkat arra is, hogy bármit látnak, hallanak, tapintanak, ízlelnek, fejezzék ki beszédben is, hogy a nyelv az értelemmel párhuzamosan fejlődjen és csiszolódjon".

Erre építette Juhász a továbbfejlesztett Gouin sorokat, s bevezette azt tanítási óráin is.

Pl. a hallgató cigarettára akar gyújtani. Először részletesen elmondja magyarul, hogy épp most mit csinál /kiveszem a szobából a cigarettát, a dobozból kiveszek egyet, előveszem a gyufát stb./. Majd ezt követően a cselekvéssort megismételve mostmár a hallgató a célnyelven kíséri cselekvését.

Sok más cselekvő jellegű témával kapcsolatban meg lehetne ezt csinálni: miközben tevékenykedem, figyelem önmagam, hogy mit csinálok, s azt egyidejűleg elmondom az adott nyelven. /A magyar nyelvű elmondásra azért van szükség az elején, hogy a gondo-

latait a hallgató összeszedje, így amikor a nyelven beszél nem kell nagy erővel arra is koncentrálnia, hogy mit mondjon, csak a hogyanra ügyel./

A Gouin sorok alkalmazásának a következő eredményei vannak /Juhász, uo. 83. old./:

- 1/ Gyakoroltatja a szókincsnek és a frazeológiának azt a részét, mely rendkívül fontos; a mindennapi beszédben előforduló számtalan kifejezés.
- 2/ Közvetlen asszociatív kapcsolatot teremt a tárgyak, a tulajdonságok és azok idegennyelvi jelei között is.
- 3/ Alkalmazza az oktatásban a motorikus lehetőséget.
- 4/ Az automatizáltság fokára emeli a mindennapi beszéd sztereotípiáit.

Szentgyörgyvári /1964, 85. old./ a gyakran használt nehéz orosz igéket igeszemléleti összefüggésben tanítja a Gouin sorok segítségével. Szentgyörgyvári úgy alakította át a Gouin sorokat az igék begyakoroltatására, hogy egy-egy folyamatos jelenidejű igealakot két befejezett igealakokkal, valamint a megelőző és a cselekvést követő helyzet rögzítésével vette körül.

A gyakorlat menete:

- 1/ A tanár vagy egy kiválasztott hallgató szemlélteti és elmondja a cselekvés egyes mozzanatait,

a többi tanuló pedig különböző változatban /más személyben, kérdezve, tagadva, stb/ utánamondja az elhangzottakat.

- 2/ A tanár, illetve a kiválasztott hallgató nem szemlélteti a cselekvést, csak utasítást ad a célnyelven, egy tanuló pedig szemléltetve végigmondja a kívánt mozzanatokat.
- 3/ A tanár kérdez, válaszként a felelő a cselekvés megfelelő mozzanatát végzi és mondja.
- 4/ Az előbbi gyakorlatot később átteszi "szubjektív" nyelvre. Ilymódon a hallgatók nemcsak a nehezebb ragozásu igéket tanulják meg a gyakorlat folyamán, hanem egyuttal nagymértékben fejlődik beszédképességük és beszédmegértésképeségük is.

IRODALOM

1. L.G. Alexander: Developing skills. Longman, London, 1967.
2. A.G. Arkadev - E.M. Braverman: Teaching computers to recognize patterns. Academic Press, London-New York, 1967.
3. Dr.Ágoston György: A programozott oktatás és az oktatógép. /Köznevelés, 19: 494-499, 1963./
4. Dr.Bano István: A lexikai munka néhány új vonásáról. /INYT. 20: 33-40, 1977./
5. Dr.Bano István - Kosaras István /Szerk./: Az orosz nyelv oktatásának metodikája. Tankönyvkiadó, Budapest, 1972.
6. Dr.Bano István - Szoboszlay Miklós /Szerk./: Általános metodika az angol, francia, német, olasz, spanyol nyelv iskolai tanításához. Tankönyvkiadó, Budapest, 1972.
7. Dr.Bán Ervin: Fordítás a célnyelvre. /INYT 22: 143-149, 1979./
8. Dr.Bán Ervin: Francia audio-vizuális tanfolyam Guberina tankönyvével. /MNYO. 14: 121-125, 1976./

9. W.A. Bennett: Aspects of language and language teaching. University Press, Cambridge, 1968.
10. Béky Lóránd: Az audiovizuális, globális-strukturális módszer a tanár-diák szemével. /INYT. 20: 49-54, 1977./
11. Bolla Kálmán: Nyelvi laboratórium az idegen nyelv-szakos tanárképzésben az ELTE Bölcsészeti-tudományi Karán. /Felsőoktatási Pedagógiai Tanulmányok, Budapest, 1969./
12. Borgulyáné dr. Vető Ágota: Páronkénti munka az idegen nyelvi beszédtanításban. /INYT. 22: 51-54, 1979./
13. Brückner Huba: Számítógépek az oktatásban. Számítógépes oktatás. /Központi Statisztikai Hivatal Nemzetközi Számítástechnikai Oktató és Tájékoztató Központ, Budapest, 1978./
14. Budai László: Az angol nyelvi tananyagok programozása. /MNYO. 13: 138-144, 1975./
15. Budai László: Néhány gyakorlati példa a modell-mondatok felhasználására /INYT. 6: 137-142, 1963./
16. Comenius Jan Amos: Magna Didactica. Ford. Geréb György. Budapest, 1953.
17. V.J. Cook: Some types of oral structure drills. Language Learning Vol. XVIII. Dec. 1968.

18. J.E. Coulson: Oktatás számológéppel. /A pedagógia időszerű kérdései külföldön. Tankönyvkiadó, Budapest, 1972./
19. Dr.Csonka József - Mezeiné Erdélyi Éva -
Dr.Makai Attila: "Az angol nyelvkönyv kezdőknek" audio-lingualis feldolgozása. /Felsőoktatási Pedagógiai Tanulmányok, Budapest, 1969./
20. Dániel Tamásné: Gondolatok a fordítás néhány vonatkozásáról. /MNYO. 16: 24-38, 1978./
21. Dániel Tamásné: A produktív nyelvtudás megszerzésének és megtartásának néhány kérdéséről. Kézirat. /Nyelvoktatási Módszertani füzetek II. 1971./
22. Dési Ágnes: Néhány módszertani észrevétel a francia nyelvű társalgási és szakszövegek feldolgozásával kapcsolatban. /MNYO. 14: 68-81, 1976./
23. Dubois, J.: Grammaire structurele du français. I. Paris, Larousse, 1965.
24. T. von Elek - M. Oskarsson: Teaching foreign language grammar to adults. Almqvist and Wiksell, Stockholm, 1973.
25. Erdei Gyula: Bevezetés a Guberina-féle német audio-vizuális tananyaghoz készült kontrasztív fordítási gyakorlatokhoz. /MNYO. 16: 3-23, 1978./

26. Erdei Gyula: Nyelvi viselkedés és fordítás.
/MNYO. 17: 41-56, 1979./
27. Ferenczy Gyula: A fordítás néhány nyelvészeti és
egyéb vonatkozásáról. /MNYO. 13: 135-150,
1975./
28. Ferenczy Gyula: Mondatmodellek az orosz nyelv
oktatásban. /MNYO. 1: 43-57, 1963./
29. Fésüs András: Új módszerek a nyelvtanításban és
a nyelvtanulásban, Győr, 1968.
30. Fésüs András: A szókincs tanításának módszer-
tani kérdései az idegennyelv-oktatásban.
/MNYO. 15: 55-85, 1977./
31. E. Frank Candlin: New present day English.
Hodder and Stoughton, London, 1972.
32. F.G. French: Teaching English as an international
language. London, Oxford University Press,,
1963.
33. Fries, Ch.C. - Lado, R.: The structure of
English. London, 1959.
34. W.R. Fucks: Az új tanulási módszerek. /Közgazda-
sági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973./
35. Fülei-Szántó Endre: A fonetika helye az idegen
nyelvek oktatásában. /MNYO. 14: 15-28, 1976./

36. Fülei-Szántó Endre: Gyakorló algoritmusok rendszere a nyelvoktatásban. /MNYO. 3: 1, 45-51, 1965./
37. Fülei-Szántó Endre: Az idegennyelvi tananyag programozása. /MNYO. 3: 3, 7-17, 1965./
38. Fülei-Szántó Endre: Kommunikációelmélet és nyelvoktatás. /MNYO. 17: 67-98, 1979./
39. Gortvai Anna: Szókincsbővítés az audio-vizuális oktatásban. /MNYO. 15: 95-102, 1977./
40. F. Gouin: L'art d'enseigner et d'étudier les langues. Paris, 1880.
41. P. Guberina: Technikai eszközök a nyelvoktatásban. /A pedagógia időszerű kérdései külföldön. Szerk. Illés Lajosné., Tankönyvkiadó, Budapest, 1964. 29-54./
42. Hados Ferenc: Programozott oktatás a Kossuth Lajos Tudományegyetem orosz nyelvi tan székén. /Felsőoktatási Pedagógiai Tanulmányok, Budapest, 1969./
43. Dr.Hegedüs József: Grammatika és szituáció. /MNYO. 17: 139-148, 1979./
44. Dr.Hegedüs József: A nyelvi automatizálás elvéről. /MNYO. 3: 1, 35-44, 1965./
45. Dr.Hegedüs József: A nyelvi szokásrendszer és az automatizáció. /MNYO. 6: 16-22, 1968./

46. Dr.Hegedüs József: Nyelvszemlélet és nyelvoktatás. /A korszerű nyelvoktatás kérdése, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965./
47. Herman József: A fonetika tanítása. /Az idegen nyelvek oktatásának időszzerű kérdései, SZNK. 128, 1974./
48. A.S. Hornby: A guide to patterns and usage in English. London, 1959.
49. Dr.Horváth Antal: Dialógus beszédgyakorlatok az angolórákon. /INYT. 19: 77-87, 1976./
50. Horváth József: Újabb irányzatok a nyelvoktatásban. /INYT. 21: 33-39, 1978./
51. Horváth Rozália: Az oroszórákon felhasználható játékos gyakorlatok. /INYT. 21: 24-28, 1978./
52. Jászka Zsuzsa: Az országismeret szerepe az idegen-nyelvi és szaknyelvi oktatásban. /Felső-
oktatási Szemle, 29: 159-164, 1980./
53. Juhász János: Gouin sorok. /MNYO. 2: 78-84, 1964./
54. Kéri Henrik: A beszédértés fejlesztése. /INYT. 21: 97-104, 1978./

55. Kiss Árpád - Gyarakai F. Frigyes: Számítógépek pedagógiai alkalmazása. /A pedagógia időszerü kérdései külföldön. Tankönyvkiadó, Budapest, 1972./
56. Kosaras István: A hallás utáni megértés készség fejlesztésének sajátos problémái. /INYT. 5: 37-43, 1962./
57. Kosaras István: A teljesítmény ellenőrzésének és értékelésének problémái az idegen nyelvek tanításában. /INYT, 13: 34-40, 1970./
58. Kotzián Tamás - Timár Judit: A gimnáziumi I. osztályos olasz nyelvkönyv elé. /INYT. 22: 119-123, 1979./
59. Krammer Jenő - Szoboszlay Miklós: A modern nyelv és irodalom tanításának módszertana. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973.
60. R. Lado - Fries, Ch.C.: English pattern practices. /Ann. Arber. 1966./
61. R. Lado - Fries, Ch.C.: English sentence patterns. /Teacher's Introduction, Student's Introduction p. XII-XVII. Ann. Arbor. 1966./
62. L.N. Landa: Algoritmizálás az oktatásban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969.
63. P.R. Léon: Laboratoire de langue et correction phonétique. Didier, Paris, 1962.

64. A.A. Leontyev: Pszicholingvisztika és nyelvta-
nitás. Az orosz nyelv oktatásának néhány
kérdése. /A pedagógia időszerű kérdései
külföldön, Tankönyvkiadó, Budapest, 1973./
65. Magdics Klára: A hanglejtés kiadása az angol
nyelvoktatásban. /INYT. 13: 89, 1970./
66. Medgyes Ferenc: Beszámoló a "Kaleidoscope" című
tananyaggal végzett kísérletekről. /Orszá-
gos Oktatástechnikai Központ, Veszprém,
1977./
67. Mesterháry-Nagy Márta-Verbőczy Gyuláné: A prog-
ramozott oktatás és az oktatógépek.
/Audio-vizuális technikai és módszertani
közlemények 4-6., Budapest, 1965./
68. Miko Pálné: Mondatmodellek a nyelvoktatásban.
/Pedagógiai Szemle, 1963, 429-440./
69. Modern linguistics and language teaching.
/International Conference, Budapest,
1971. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975./
70. F.R. Morton: The language laboratory as teaching
machine. Ann. Arbor, Michigan, 1961.
71. W.G. Moulton: Linguistics and language teaching
in the United State, 1961.
72. Nagy András: Laboratórium a nyelvoktatásban.
/Nyelvoktatási Módszertani Füzetek I. 1970./

73. Dr.Nagy József - Kunstár János: Az orosz írás-
késztség kialakulásának néhány problémája.
/INYT. 7: 110-120; 129-134, 1964./
74. Oláh Tibor: A nyelvi laboratórium helye az egye-
temi nyelvoktatásban. /Módszertani Tanul-
mányok, Debrecen, 1969./
75. Papp Ferenc: A gesztusok és intonáció szerepe a
szituációban. /MNYO. 17: 149-155, 1979./
76. Pordány László: Nyelvoktatási módszer és nyelvelsa-
játítási elmélet. /MNYO. 13: 29-41, 1975./
77. W.M. Rivers: Teaching foreign-language skills.
Chicago, The University of Chicago Press,
1968.
78. M. Roebuck: Program a lépések felépítéséről.
/Országos Oktatástechnikai Központ, 1966./
79. Dr.Rosta Sándor: A memoriter szerepe a nyelv-
oktatásban. /INYT. 20: 1-7, 1977./
80. Saura Róbert: A mondatmodellek felhasználása
az orosz nyelvoktatásban. /MNYO. 4:
80-88, 1966./
81. Szanyi Gyula: Szókinccsmunka a haladó foku német
nyelvoktatásban. /MNYO. 15: 137-143, 1977./
82. Szász Pálné: Beszédgyakorlatok a gimnáziumi
angol nyelvtanításban. /INYT. 14: 17, 1971./

83. Szebeni Márton /Szerk./: Az audio-vizuális oktatás kézikönyve. Budapest, 1968.
84. Szentgyörgyvári Artur: Modernizált Gouin sorok az orosz nyelvoktatásban. /MNYO. 2: 85-89, 1964./
85. Szentgyörgyvári Artur: Rendszerelmélet és nyelv-elsajátítás. /MNYO. 13: 91-109, 1975./
86. Szépe György: Néhány probléma a szóval és a szókinccsel kapcsolatban. /MNYO. 15: 5-24, 1977./
87. Szigeti Józsefné: Új elemek a franciák audio-vizuális módszerében és tananyagában. /INYT. 21: 3-11, 1978./
88. Szoboszlay Miklós: Gimnáziumi tantervek idegen nyelvi oktatási célkitűzéseinek elemzése. /Tantárgytörténeti tanulmányok I. 177-366. Budapest, 1960./
89. Szoboszlay Miklós: A strukturális modellek szerepe a nyelvoktatásban. /INYT. 7: 65-72, 1964./
90. Takács Jánosné: Audio-vizuális módszer és automatizáció. /MNYO. 13: 113-120, 1975./
91. Dr. Tarján Jenő: Audio-orális nyelvoktatás mondatmodellek alapján. /A korszerű nyelvoktatás kérdései, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965./

92. Dr.Tarján Jenő: Kísérleti módszer a haladó foku nyelvoktatásra a nyelvi laboratóriumban. /MNYO. 5: 156-166, 1967./
93. Dr.Tarján Jenő: A nyelvi laboratórium az Amerikai Egyesült Államokban. /Audio-vizuális közlemények, 1965. 3./
94. Technikai eszközök a nyelvoktatásban. /Cikkfordítások/. /Ford.: Körmendi Dénes - Bano István. Budapest, Tankönyvkiadó, 1964./
95. Tibor Lászlóné: Egy audio-lingualis kísérlet a nyelvi laboratóriumban. /MNYO. 6: 165-175, 1968./
96. Dr.Varga László: A magyar emelkedő hanglejtés transzfer hatása magyarok angol beszédében. /INYT. 19: 17-22, 1976./
97. Vári Péter: Mérföldkő a programozott oktatásban. /Országos Technikai Központ, 1975./
98. Vári Péter: A programozott oktatás alapelveitől a programozottság fokának szempontjáig. /Országos Technikai Központ, 1977./
99. Dr.Zánthó Róbert: Angol nyelvi jegyzet állami nyelvvizsgára előkészítő és társalgási tanfolyamok számára. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.

15-65/1980.

.....bksz.

Farkas Mária

Tárgy: doktori szigorlata:.....

Melléklet: 1 db disszertáció

Dr. Nagy József elvtársnak
egyetemi docens

H o l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve Farkas Mária: A gyakorlás és a gyakorlatok szerepe az
idegennyelv-oktatásban

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni
sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szíves figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelt értekezést a birálat elkészítése után sziveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való olhelye-
zése céljából.

Szeged, 1980.máj.9.

Agoston György
.....
dékán

A kiadmány hiteles:

Dr. Nagy József
főelőadó

Kapták: Dr. Nagy József docens

Dr. Agoston György prof. társbiráló